

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ANA BLANDIANA: „INDIFERENȚA, CA LIPSĂ DE SPERANȚĂ”

„Nu-mi amintesc să fi suportat mai greu rezultatul unor alegeri, deși am trecut prin mai multe în care am investit nu numai speranțe și iluzii, ci uneori chiar energie și timp, fragmente de viață. Acest scrutin, cu o atât de limpede încărcătură istorică, a reprezentat pentru mine momentul în care a trebuit să-mi recunosc incapacitatea de a ne înțelege mentalul colectiv. Si nu am suferit când am aflat rezultatul – al cărui suspans, datorat de speranțe și balansând într-o prelungită nehotărâre, l-a făcut și mai dureros –, pe cât am suferit urmărind analiza lui matematică.” (P. 9)

MARIA ȘLEAHTIȚCHI: „ROMANUL FERPAR”

„Romanul *Verbele auxiliare ale inimii* al lui P. Esterházy reprezintă o artă narativă înălțată pe răni vii: pe rana sângărândă din trupul mamei și pe cea din sufletul fiului. Naratorul nu povestește o istorie. El folosește evenimentul ca pretext, după care totul devine listare, de parcă o mână nevăzută întoarce înainte și înapoi paginile memoriei...” (P. 7)

GHENADIE NICU: „A-I VORBI CUIVA”

Memoriile Aniței Nandriș-Cudla, între stilul prozei populare și poetica apropo-urilor. (P. 8)

EDITORIAL

ARCADIE SUCEVEANU: „2016 - ANUL POLITIC ȘI LITERAR”

„Criza morală din societate s-a adâncit și mai mult, s-a accentuat retorica antieuropeană a partidelor de stânga, s-au intensificat atacurile asupra valorilor identitare românești. Corupția endemică, lipsa reformelor, ineficiența instituțiilor statului aflate în continuare în

captivitatea oligarhilor, vulnerabilitatea sistemului judiciar, blocarea finanțării externe, sărăcia tot mai copleșitoare – toate acestea au făcut să scadă îngrijorător numărul cetățenilor „dezamăgiți”, care până mai ieri au optat pentru

valorile democratice și pentru vectorul european al RM. Partidele pro-Est și-au pus în aplicare scenariile lor oculte elaborate în cabinetele FSB-ului, misiunea lor fiind facilitată de guvernarea oligarhică și antinațională.”

POEZIE

DE NICOLAE DABIJA

„CURG, MUT, IZVOARE SUB SĂLCEA...”, „ÎNCE- PUT DE SINGURĂTATE”, „LAPSUS”, „REGINA HUNĂ” Ș.A.

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SCRIS | CETIT – P. 11

EMILIAN GALAICU-PĂUN: „...FORMIDABIL REVERS AL SCRITURII, DESFĂTAREA”

CRONICI LITERARE – P. 5, 10, 18, 19

DE ION POP, MIRCEA V. CIOBANU, LUCIA ȚURCANU ȘI DUMITRU CRUDU

PROFILURI LITERARE - P. 17, 22

IOAN MĂNĂSCURTĂ DESPRE LEO BUTNARU ȘI DINU MIHAIL DESPRE GRIGORE ADAM

PROZĂ - P. 23

ANATOL RURAC, FRAGMENT DIN ROMANUL „DUBLU 57”, ÎN LUCRU

12
2016

CUPRINS

EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 2 | NUMĂRUL 12 | DECEMBRIE | 2016

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 SVETISLAV BASARA, ROMANUL „MĂRIREA ȘI DECĂDEREA BOLII PARKINSON”

EDITORIAL
de ARCADIE SUCEVEANU

03 „ANUL POLITIC ȘI LITERAR”

FIRUL CU PLUMB
DE AURELIU BUSUIOC

17 „AJUN”

04 TEOFANII ÎN FORMAT A4
„DE LA EVANGHELIA
DUPĂ IOAN LA «MEIN KAMPF»
ȘI «KRATKII KURS...»” (II)
DE TEO CHIRIAC

05 MIRADOR
„O ANTOLOGIE A LUI
DUMITRU CRUDU”
DE ION POP

06 BASARABIA LITERARĂ
„20 DE ANI FĂRĂ
MARIN SORESCU” (II)
DE RĂZVAN VONCU

INTERVIU
CU NICOLAE LEAHU

14 ”...LITERATURA GESTEAZĂ
ȘI ACOLO UNDE
NU SE PUBLICĂ...”

07 NARATORI ȘI NARAȚIUNI
„ROMANUL FERPAR”
DE MARIA ȘLEAHTIȚCHI

08 DECUPAJE
„A-I VORBI CUIVA”
DE GHENADIE NICU

09 REFLEXE
„INDIFERENȚA, CA LIPSĂ
DE SPERANȚĂ”
DE ANA BLANDIANA

10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„PRIN VENE SUC DE RODIL...”
DE MIRCEA V. CIOBANU

17 PROFIL
„LEO BUTNARU, RĂSCRUCEA
CU SINE ÎNSUȘI”
DE IOAN MÂNĂSCURTĂ

18 CRONICĂ LITERARĂ
„O ANTOLOGIE DE COLECȚIE”
DE LUCIA ȚURCANU

19 ÎNSEMNĂRI
„IULIAN CIOCAN: UN ROMANCIER
DIN VIITOR”
DE DUMITRU CRUDU

23 EVOCĂRI
„ZBORUL FRÂNT AL
PROZATORULUI GRIGORE ADAM”
DE DINU MIHAIL

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la
Ministerul Justiției al Republicii Moldova
în data de 03 martie 2015
Numărul de înregistrare: 297

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul MAE
al României – Departamentul Politici pentru Relația
cu Românii de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Număr realizat în cadrul proiectului „Editarea Revistei lite-
rare”, finanțat de Ministerul Culturii al Republicii Moldova.
Textele publicate în Revista literară nu reprezintă poziția oficială a DPRP, a ICR
sau a Ministerului Culturii al Republicii Moldova.

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

JOSÉ ORTEGA Y GASSET DESPRE DEMAGOGI ȘI POLITICIANISM

„O civilizație este realmente foarte greu de salvat când i-a sosit ceasul să cadă sub puterea demagogilor. Demagogii au fost marii strangulatori de civilizații. Cea grecească și cea romană au sucumbat în mâinile acestei faune respingătoare, care l-a făcut pe Macaulay să exclame: «În toate secolele, cele mai josnice exemple ale naturii umane s-au întâlnit printre demagogi». Dar un om nu este un demagog numai pentru că s-a apucat să strige în fața mulțimii. În anumite ocazii, această adresare publicului poate fi o magistratură sacrosanctă. Demagogia esențială a demagogului se află în mintea sa și își are rădăcinile în lipsa de responsabilitate față de înseși ideile pe care le manevrează, ce nu îi aparțin, ci le-a primit de la adevărații creatori.

(...) Politicianismul integral, absorbirea a tot și a tuturor de către politică, este tot una cu fenomenul de revoltă a maselor. Masa răsculată și-a pierdut orice capacitate de religiozitate și de cunoaștere, nu poate conține altceva decât politică debordantă, frenetică, delirantă, din moment ce pretinde că suplinește religia, cunoașterea, la sagesse, într-un cuvânt, singurele lucruri care prin substanța lor sunt apte să ocupe centrul spiritului uman. Politica îl golește pe om de singurătate și intimitate, și de aceea predică politicianismului integral este una dintre tehnicile folosite pentru a-l socializa. Când cineva ne întreabă ce suntem în politică sau – luând-o înainte, cu insolența care aparține stilului din vremea noastră – ne înscrie din oficiu într-o politică anume, trebuie, în loc să-i răspundem impertinentului, să-l întrebăm ce crede el să sunt omul și natura, și istoria, ce sunt societatea și individul, colectivitatea, statul, uzanțele, dreptul. Politica se grăbește să stingă luminile, pentru ca toate aceste pisici să devină gri.”

(José Ortega y Gasset,
Revolta maselor,
traducere de Coman Lupu,
București, Editura Humanitas, 1994)

2016 - ANUL POLITIC ȘI LITERAR

„(...) TRĂIM ÎNTR-UN TIMP PRAGMATIC ȘI COMPLICAT, CÂND FOAMEA DE CULTURĂ TREBUIE STIMULATĂ, CÂND INTERESUL PENTRU LITERATURĂ TREBUIE PROVOCAT.”

Anul 2016 va intra în analele istoriei noastre recente ca un an al protestelor publice fără precedent împotriva oligarhilor și a puterii corupte și retrograde, ca un an în care Societatea Civilă a lansat pentru prima dată în spațiul public un Proiect de țară privind Reunificarea Republicii Moldova cu România, ca unică șansă reală de supraviețuire. La 27 martie, a avut loc Congresul Sfatul Țării – 2, care a propus modele viabile de realizare a Reunificării. Spiritul protestatar a trezit societatea din letargie și indiferență, a erodat imaginea întregii clase politice și a propulsat noi partide pro-europene și anti-sistem, așa cum sunt Partidul Plat-forma DA și PAS.

Mai cu seamă în a doua jumătate a anului, criza politică, economică și socială a atins cote greu de imaginat. Transferarea miliardului de dolari furat din bănci pe umerii populației a devenit o povară fiscală insuportabilă, o fărâdelege strigătoare la cer. Nici guvernul și nici justiția moldovenească nu au întreprins măsurile necesare pentru a efectua o anchetă clară și obiectivă a acestei „mega-fraude”. Așa cum era de așteptat, actul de justiție a fost (atât cât a fost!) unul mai mult mimat, unul selectiv. Campania electorală prezidențială din toamnă, desfășurată în două tururi de scrutin, calificată drept „cea mai murdară campanie” din istoria electorală a RM, a divizat și mai mult societatea.

În acest context, criza morală din societate s-a adâncit și mai mult, s-a accentuat retorica antieuropeană a partidelor de stânga, s-au intensificat atacurile asupra valorilor identitare românești. Corupția endemică, lipsa reformelor, ineficiența instituțiilor statului aflate în continuare în captivitatea oligarhilor, vulnerabilitatea sistemului judiciar, blocarea finanțării externe, sărăcia tot mai copleșitoare – toate acestea au făcut să scadă îngrijorător numărul cetățenilor „dezamăgiți”, care până mai ieri au optat pentru valorile democratice și pentru vectorul european al RM. Partidele pro-Est și-au pus în aplicare scenariile lor oculte elaborate în cabinetele FSB-ului, misiunea lor fiind facilitată de guvernarea oligarhică și antinațională. Pe acest fundal, pe 13 noiembrie, forțele politice revanșarde au reușit – prin manipulări și fraude electorale incalificabile – să-l aducă în funcția de președinte al RM pe socialistul Igor Dodon, un președinte care nu-și ascunde opțiunile antiromânești și antioccidentale, care declară că va întoarce Moldova de pe

drumul european și o va integra în „himerica Uniune Euro-asiatică”.

În această perioadă, Uniunea Scriitorilor care, în ultimele decenii, pe lângă cultură, a făcut și istorie, a continuat să traverseze momente de privațiuni materiale și de lipsuri umilitoare, dezonorante. Așa cum am mai spus și cu alte ocazii, scriitorii și intelectualitatea de creație au ajuns victime ale unei timp istoric și ale unei societăți care nu prea pun mare preț pe valorile spirituale. Impresia generală e că elitele guvernante, clasa politică au convingerea că se poate trăi și fără cultură. Alegerea unui președinte moldovenist, care se arată decis să scoată din debaraua istoriei „limba moldovenească” și „istoria Moldovei”, să-l substituie, din nou, pe Moș Crăciun cu „Moș Gerilă”, nicidecum nu ne poate alimenta speranța că în domeniul culturii lucrurile se vor schimba în bine.

Și totuși, în planul creației, 2016 se configurează ca un an benefic, marcat de realizări importante. Pe 7 octombrie, s-a desfășurat Adunarea Generală a Uniunii Scriitorilor, cel mai important eveniment din viața breslei, care și-a ales o nouă conducere. Printre cele mai însemnate realizări se înscriu cărțile anului, unele de excepție. Semnate de scriitori din toate generațiile și cu orientări literare diferite, ele reprezintă o adevărată radiografie a literaturii momentului, imaginea unui nou context social și literar. E un timp al interculturalității și intertextualității post-moderne, iar contextul e cel al integrării în circuitul de valori general-romănesc și european. Prin cărțile autorilor noștri apărute la edituri prestigioase din RM și România („Lumina glasului lăuntric” de Vasile Romanciuc, „Sufletul meu de până la Big Bang” de Teo Chiriac, „Aripi și rădăcini” de Iulian Filip, „Singur printre ape” de Vitalie Răileanu, „Dulcele meu asasin” de Silvia Goteanschi – poezie; „Negru și roșu” de Val Butnaru, „Tunica portocalie” de Lucreția Bărlădeanu, „Salutări lui Troțki” de Dumitru Crudu – proză; „Dicționar de teorie și critică literară” de Mihai Cimpoi, „Sfârșit de secol românesc: Decadentismul literar și ideea de decadentă” de Adrian Ciubotaru, „Eseuri 2016. O antologie la zi” (selecție de Eugen Lungu și Mircea V. Ciobanu) – eseistică; „Orașul Iași în evocări literare” de Diana Vrabie, „Cronici în rețea” de Aliona Grati, „Cărțile care mă iubesc” de Nina Corcinschi – critică și istorie literară; „Afganii” de Alexandru Vakulovski – publicistică; „Veacul meu, fiara mea” de Osip

Mandelștam (traducere de Leo Butnaru) – traducere, ș.a.), prin antologiile traduse în mai multe țări ale lumii („Cu picioarele afară”, poezie neerlandeză contemporană, „Facerea lumii continuă”, poezie ucraineană contemporană, cărți editate la Iași și, respectiv, la Chișinău, „Distanța necesară”, poezie din RM în traducere ucraineană, volum apărut la Lvov, microantologia de poezie din RM, realizată de Linda Maria Baros și publicată în revista pariziană La traductiére, ș.a.), cititorul de aici și de oriunde a avut posibilitatea să descopere un demers cultural-literar modern, pe deplin sincronizat cu alte literaturi europene.

În anul care s-a scurs, USM a pus accentul în continuare pe reabilitarea instituției traducerii, invitând la Chișinău traducători din limba română în alte limbi europene. În luna mai, s-a desfășurat cea de-a VI-a ediție a Festivalului internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, la care au participat invitați din 12 țări europene, din America Latină și Africa. Scriitorii noștri au participat la mai multe acțiuni cu caracter național și internațional: Salonul de carte de la Paris, Turnirul de poezie de la Neptun, la care poetul Leo Butnaru a obținut Cununa de lauri, Festivalul Poezia la Iași, Festivalul Internațional de poezie „Mihai Eminescu” de la Craiova, Festivalul de literatură „Lecturi mandelștamiene” de la Voronej, Rusia, ș.a. Aceste și alte acțiuni ne-au sporit vizibilitatea și șansa de integrare în dialogul dintre culturi.

Acestea sunt doar câteva repere ale anului 2016. Supuse unei analize cât de sumare, ele ne arată, încă o dată, că trăim într-un timp pragmatic și complicat, când foamea de cultură trebuie stimulată, când interesul pentru literatură trebuie provocat. Nouă, scriitorilor, ne vine extrem de greu astăzi să rezistăm în fața disconfortului consumistic și într-o țară mai puțin performantă, ca să nu zicem săracă. Va trebui să găsim (și suntem decizi să facem acest lucru) noi posibilități de a sprijini actul scrisului, faptul de cultură, indiferent de conjuncturi sociale și coloraturi politice.

În pofida realităților pe care le trăim și spre bucuria noastră și încă a multor contemporani de-ai noștri, literatura există și vrem să credem că va exista și de acum înainte. Or, așa cum afirma și colegul Emilian Galaicu-Păun: „Scriitorii sunt vii și adevărați. Cititorii, de asemenea, sunt vii și adevărați”.

Dovada ne-o fac și cărțile originale, peste o sută de titluri, apărute în 2016.

© N. RĂILEANU

TEOFANII ÎN FORMAT A4

DE LA EVANGHELIA DUPĂ IOAN LA „MEIN KAMPF” ȘI „KRATKII KURS...” (II)

DE TEO CHIRIAC

Până atunci, *deschid paranteza*, ca pe un refugiu în așteptarea primilor fulgi, încercând să-mi explic: de ce, totuși, rana trupească – de cuțit, de cui, de sabie, de glonte – e vindecabilă, iar cea de cuvânt – nu? Orice rană trupească provoacă lacrimi, dureri, suferințe. Știm asta cu toții. Unii, văzându-și propriul sânge șioroind din rană, se prăbușesc. Își pierd cunoștința. Nu și în cazul când sângele țășnește dintr-o rană străină, din rana aproapelui. Pentru vindecarea rănilor trupesti, au fost puse pe picioare industrii întregi, funcționează clinici și centre chirurgicale, dotate cu cele mai performante tehnologii și tehnici curative. A nu se uita și de marele doctor fără de plată, care e Timpul. Într-adevăr, după o vreme, durerile scad, canalele lacrimale se zvântează, sângele prinde o pojghiță roșiatică, precum pelița de cireasă coaptă, apoi – o crustă maronie, ca de ciocolată răcită, sub care țesutul conjunctiv germinează, leagă alte țesuturi, tămăduiește, lăsând pe locul rănit un semn, o cicatrice, un stigmat.

(A se vedea cicatricile de pe buza mea de sus și de la tâmpla mea stângă, memorabile semne – un fel de răboj crestă – de pe vremea declarării limbii române drept limbă oficială și a revenirii la veșmântul ei firesc – alfabetul latin – într-un Chișinău cvasirusosif, cvasi-românofob.)

Dar ce ne facem cu rănila de cuvânt? Ce leacuri tari, ce oblojeli miraculoase a inventat omenirea pentru a-și alina suferințele sufletești? Sigur, timpul vindecă rănila, potolește durerile fizice, dar el nu e în stare să vindece și rănila de cuvânt, nu poate stinge suferin-

țele sufletești. Cuvântul mincinos, cuvântul ticăloșit, cuvântul imoral rănește ființa umană, îi sfâșie în bucățele sufletul. Iar leziunile pricinuite sufletului – uriașe, imense, de necuprins, precum este sufletul însuși – cum le oblojim, cu ce le tămăduim? Cu morfină? Cu praf alb? Cu iarbă-creață? Doamne ferește! Contrar înțeleptului nostru proverb, eu cred că poate fi vindecată nu numai rana de cuțit, dar și rana de cuvânt. Cum? Prin ce mijloace? Răspund: prin forța miraculoasă a Cuvântului. Prin adevărul, prin frumusețea, prin smerenia lui! *Închid paranteza*.

Nicolae Steinhardt, condamnat de regimul comunist la 13 ani de muncă silnică, sub acuzația de „crimă de uneltire contra ordinii sociale”, în *Jurnalul fericirii*, testamentul său literar, își va aminti de Brice Parain, care, în studiile și cercetările sale, va ajunge de la lingvistică la sfințenie. Semiotic, fenomenologic, realist, susține filosoful, se constată prioritatea limbajului asupra lucrurilor. Limbajul beneficiază de un monopol absolut. Fiindcă nu putem stabili contacte cu ceilalți, nu putem ieși din izolare (din închisoarea-celulă, din închisoarea-corp, din închisoarea-domiciliu, din închisoarea-stat) decât prin limbaj, care este „singura noastră punte spre a trece de la singurătate la comunicare, la Celălalt, la colectivitate și civilizație”.

Citat cu vădită admirație de călugărul pușcării-lor comuniste, Brice Parain e convins că: “Singurul mijloc de a vorbi corect, pe de-a-ntregul, este, la urma urmei, de a trăi corect... Când spun a trăi corect mă gândesc la a face cât mai puțin rău cu putință, a minți cât mai puțin cu putință, a merge până la capătul

făgăduințelor noastre, a fi – ce mai la deal la vale – nițeluș sfinți. Limbajul cinstit, limbajul care ne eliberează de limbaj, e un soi de sfințenie”.

Sinteza (epoda). Cuvântul, pe lângă știutele și neștiutele sale sensuri și conotații, pare a avea, cel puțin, trei părți componente semnificative: o parte de Infern, o parte de Purgatoriu și o parte de Paradis. Uneori, înainte de a-l rosti sau de a-l scrie, încerc să mă gândesc în care parte, în ce direcție îl va (con)duce pe eventualul meu ascultător sau cititor. Gândindu-mă înainte de a-i da drumul (gândind cuvântul – gândesc, de fapt, ființa!), îmi exprim astfel atât dragostea față de buna, de înțeleapta, de prevăzătoare mea mamă, cât și respectul profund față de o rudă mai îndepărtată, față de bătrânul Boethius, care avertiza și el cu sarcasm și blândețe: „Si tacuisses, philosophus mansisses”/ „Dacă tăceai, filosof rămâneai”. („Eu am tăcut îndeajuns, dar filosof tot n-am ajuns!”, i-aș răspunde, aproape pe negândite, distinsului înaintaș. Dar nu o fac, nu acum, or...)

Undeva, la periferia capitalei, departe de centrul inundat de o mare de lozinci și de steaguri roșii, din vreme în vreme un țipăt înfiorător sparge tăcerea. E ca și când limba boantă a unui cuțit de bucătărie ar rupe, ar sfâșia, unul câte unul, vasele sangvine ale unui corp omenesc... Cel ce vrea să mă vadă, mă poate găsi călcând pe dăra de sânge provenind dintr-o scurgere abundentă, dintr-o nestăvilită hemoragie internă. Cel ce vrea să mă audă, mă va găsi înaintând pe direcția acestui țipăt înfiorător, a urletului infernal care nu se mai oprește.

VOX CLAMANTIS DE GRIGORE CHIPER

I TURNIRUL DE POEZIE 2016

Turnirul de poezie reprezintă o competiție artistică între poeții care citesc/recită din creația proprie în fața unui public larg, iar un juriu ascultă și votează un câștigător. Noutatea Turnirului organizat de „Fondul Culturii Scrise”, de Uniunea Scriitorilor din Moldova și de Ministerul Culturii din RM și disputat pe data de 11 noiembrie 2016 a constat în faptul că publicul a fost cel care a votat câștigătorii.

În primăvară, s-au desfășurat câteva etape preliminare ale Turnirului. Lectura a avut loc în diverse universități din Chișinău. În urma votării, s-a ales câte un finalist din fiecare grup.

La eveniment au participat: Andrei Țurcanu, Teo Chiriac, Ion Buzu, Maria Șleahțișchi, Vitalie Răileanu, Maria Pilchin, Alexandru Vakulovski, Ana Rapcea, Victor Țvetov, Moni Stănilă, Leo Bordeianu, Victoria Fonari, Arcadie Suceveanu, Valeriu Matei, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun (ultimii patru fiind și finaliștii din acest an).

Finala Turnirului de poezie 2016 s-a derulat la Biblioteca Municipală „O. Ghibu” și a fost câștigată de Valeriu Matei. Trebuie menționat că participanții au obținut un scor foarte strâns. Bunăoară, câștigătorul s-a distanțat la doar un punct de autorul clasat pe locul doi. Asistența care a votat a dovedit gusturi variate în ceea ce privește stilul autorului și maniera interpretativă.

Dorința organizatorilor, dar și reușita Turnirului a fost aceea de a scoate lectura poeziei din niște tipare, de a încerca modalități noi de propagare interactivă a artei destinate în fond unei lecturi în liniște și singurătate. Turnirul a avut menirea să atenueze puțin din aparițiile rare ale poezilor noștri la televiziune, mai ales în programele și la orele de maximă audiență. S-a constatat că poezia actuală este una compusă în mare parte pentru citit și s-au putut remarca tocmai poeții a căror creație se caracterizează printr-un livresc moderat. În același timp, au

reușit să cucerească auditoriul cei care au oferit o lectură actoricească a propriilor texte.

Turnirul s-a dorit a fi o apropiere a autorilor de public și viceversa într-un climat social al instabilității, în care cartea nu se cumpără și, respectiv, nu se citește. Sau se cumpără și se citește puțin. Dacă poeții doresc să se apropie de cititorul, așa cum și cât este, măcar o parte dintre ei ar trebui să-și apropie discursul de modul de înțelegere și percepție a cititorului autohton.

Dintre cei patru finaliști, cele mai puține puncte a acumulat Emilian Galaicu-Păun, care scrie o poezie emanamente livrescă, așezată în miezul intertextualității literare. Intertextualitatea constituie unul dintre sistemele cele mai complexe ale modernismului și postmodernismului. Totodată, intertextualitatea exploatează erudiția și memoria lectorului, solicitându-i atenție și coparticipare intelectuală permanente. Poezia bazată pe intertextualitate este impreg-

nată de spectacol, ce-i drept de un spectacol al paginii scrise.

În poezia basarabeană, cei mai mari și mai profunzi (inter)textualiști a dat generația '80, din care face parte și Emilian Galaicu-Păun. Pe de altă parte, Dumitru Crudu, ultimul autor cooptat de Eugen Lungu în *Portretul de grup* al poeziei optzeciste basarabene, nu se mai delectează cu așezarea în poem a unor straturi textuale. Procedeele și simțit ca străin și inactual.

Se poate constata astăzi că poeții scriu doar pentru poeți, indiferent de manieră. Numărul poezilor, inclusiv al poezilor buni, a crescut, în schimb numărul cititorilor a scăzut. E bine sau rău? E o realitate cu care unii autori s-au împăcat.

Turnirul de poezie mi-a relevat ideea că probabil e nevoie de a dezvolta și o poezie orală, pentru a întoarce cititorul către poezie, chiar – de ce nu? – către poezia pretată în general lecturii.

MIRADOR

O ANTOLOGIE A LUI
DUMITRU CRUDU

DE ION POP

Citesc cu o oarecare întârziere antologia lui Dumitru Crudu tipărită în 2014 la Editura Cartier, sub titlul pușkinian-mussorgskian *Falsul Dimitrie*, după alte lecturi, parțiale, din acest poet care a trecut printre primii Prutul către literatura română, în chipul cel mai firesc, fără nicio dificultate de integrare. Și-a și găsit repede reperul istorico-literar convenabil temperamentului său nonconformist, alăturându-se confratelui brașovean Marius Ianuș ca autor al celebrului, de-acum, *Manifest fracturist* din 1998, text neoavangardist tipic, mobilizat de obsesia noului și a rupturii cu trecutul liric, recontextualizat însă într-un moment în care poezia noastră chiar avea nevoie de un nou strigăt de alarmă, copleșită cum era de presiunea reziduurilor dictaturii abia zguduite și de noile subordonări impure ale „tranziției” post-comuniste. Pe un fundal de falsificări ale evenimentului istoric și de manipulări nerușinate ale datelor realului, Crudu și camaradul său și-au reamintit de principalele postulate ale unei avangarde care, mai ales de la dadaism încoace, clama ca principiu fundamental al scrisului autenticitatea, spontaneitatea reacției, trăirea în clipă, „viața” contra „artei” și „literaturii”, un anti-convenționalism radical, cu o componentă importantă de revoltă socială de tip „anarhist”, anti-sistem. Mari nou-tăți nu aducea acest program decât ca variațiune circumstanțială, împingând la extrem un proiect autenticist rămas cam același în datele sale de bază, cu – pe plan tehnic – reactivarea mai accentuată a „corelativului obiectiv” eliotian, căci apelul la „mărturie” și confesiunea individualizată fusese practicat deja. Unicitatea momentului de „reacție” la real o ilustrase, de pildă un Geo Bogza, în *Ioana-Maria* din 1937, după ce bruscase ceva mai devreme poezia estetizantă cu brutalitățile expresive din *Poemul invectivă*, purtător al amprențelor digitale ale autorului. Și, la urma urmei, orice poet a tins și tinde, dacă este adevărat, să dea scrisului său o marcă personală cât mai puternică. Un fragment de interviu luat lui Dumitru Crudu în 2013, inclus în acest volum, nuanțează unele atitudini, subliniind între altele încercarea de a plasa „în centrul unei lumi a deriziunii și a derizoriului demnitatea umană”. Reducerea poeziei la reacție și senzorial rămâne desigur foarte discutabilă, ca și eliminarea din discurs a reflexivității pusă sub semnul abstracțiunii al noționalului

sec, și nu e deloc sigur că, restrânsă la cele două dimensiuni expresive, râvnită „demnitate umană”, ceva mai complexă totuși, poate fi restituită satisfăcător. Valoarea acestor opinii e mai ales una de memento, de semnal de alarmă al unei sensibilități jignite de urâtenia lumii din jur, – și nu e deloc puțin.

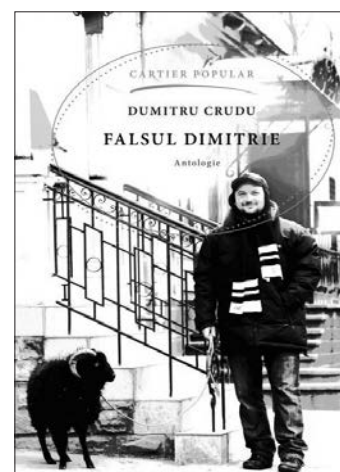
E chiar mult, dacă citim versurile lui Dumitru Crudu, care, urmând proiectul teoretic din manifeste, demonstrează și o capacitate reală de a-l concretiza într-o scriitură eliberată efectiv de convenții și care se simte în largul ei în viața imediată, cotidiană, simplu-umană, ocolind emfaza și artificii „artei combinatorii” de care s-a făcut atâta caz în aria modernistă mai veche sau mai recentă a poeziei. Depoetizarea, despozbirea de tropii, fie ei și îndrăzneți, ai limbajului poetic, compensată de știința compunerii unui cadru descriptiv ce doar aproximează, cu accent pe datul „concret”, metafora și simbolul, e o acțiune consecventă, insolitarea imaginii fiind tocmai rezultatul, cumva paradoxal, al acestui demers. Subiectul care vorbește în nume propriu îmbracă din nou „realitatea pe piept ca o cămașă”, fără ceremonialul rostirii practicat de un Dinescu, o realitate comună, voit „prozaică”, dar care capătă valențe lirice tocmai prin acest procedeu de insolitare a banalului: poetul se întâlnește cu iubita, de pildă, în bucătărie, unde se descoperă, cu sentimentul unei revelații, albul luminos al cartofului scos din întunericul cojii, o invită altundeva să se rostogolească și să se amestece „jos pe pământul ud... pe balega udă pe iarba mâncată, pe urina cursă... printre oi și capre lovindu-(se) de ele” – dar uzând totuși de o comparație, „ca de niște pereți de sticlă transparentă fragilă”! – , mimează ironic entuziasmul în fața întoarcerii... muștelor... Altundeva declară că „Dimitrie și-a tras ciorapii și numai după aia a început să scrie”, notează dorințe elementare asupra cărora insistă reluând versurile, precum aceea de a sta în fața unei sticle cu bere, citează aproximativ din Bacovia, cu un pigment ironic, versul celebru despre omul care a devenit concret („o, cum mă mai strâng acum pantofii,/ eu sunt atât de concret”), introduce câte-o mică insolentă antipoetică, cu plăcere naivă a copilului care a cutezat să nu fie cuminte, vorbind urât, cum se spune de către oamenii mari, ca în acest scurt și expresiv poem ce poate aminti de sfi-dările adolescentine al primului Tzara,

„ca să scandalizeze orașul” prin firesc și simplitatea gesturilor: „când au apărut stelele/ și a început să bată vântul/ am ieșit cu Maria/ din căzile cu apă/ pe corp ne mai curgeau/ șuvițe subțiri/ stelele străluceau,// noi stăteam cu curul/ la ele”... Nu degeaba sunt citați Berryman și Ginsberg, cu trimitere la un dialog cu Mușina și Bodiu...

O suită de inventare de obiecte, de notații de gesturi, de impresii din realitatea imediată, ne propun versurile din 1994 de sub titlul *E închis, vă rugăm nu insistați*. Nu sunt toate foarte expresive în ele însele, dar poetul știe să le reabiliteze poeticitatea printr-o inteligentă distribuie în spațiul ansamblului, căci pe fondul relativ tern al aglomerării de lucruri lasă să (s)clipească câte-o imagine – comparație, metaforă vizând în chip neașteptat relieful senzorial: „în fața ferestrei/ o cămașă ca o limbă scoasă la trecători”, „simțai cu gura deschisă/ cum i se rotunjesc țâțele/ ai atins-o cu mâna/ a zăngănit”, „fețele meselor/ ridicate ca fustele fetelor”, „am deschis o conservă de carne/ și mă bag acolo”... Un excelent poem, *Altciinea*, asociază obiectele unei săli de baie a femeii iubite cu senzațiile omului părăsit care-i caută urmele în ele, în alt loc starea de abandon poate fi mărturisită strict denotativ și pe scurt, după atâta desfășurare de obiecte în paginile precedente: „mesele l-au părăsit/ scaunele l-au părăsit/ lingurile paharele/ toate toate/ l-au părăsit pe dimitrie/ cănila măturile/ și becul din tavan” –, mod de și ironiza discursul elegiac tradițional, trecut acum în derizoriu. Nu lipsește nici sugestia dereglării rostirii, ca la un început de afazie, în versuri trunchiate, silabice, tulburând „dicțiunea”, ca în felul cum proceda, paralel, și Caius Dobrescu în *De-adevăr*... Un soi de textualizare a stărilor de spirit se prelungește și în cartea următoare, *Pooooooooooooate* (2004) unde din loc în loc tensiunea sentimentului sau a senzației trece în structura sonoră intensificată a cuvântului tipărit. Tot în registru senzorial intensificat, de mare forță plastică, se proiectează viziuni ale sfârșitului, ale decrepitudinii și descompunerii cărții, de un expresionism caricaturizat, sarcastic: o frenezie tratată grotesc a simțurilor, o voință febrilă de contacte cu lucrurile și cu ființele, imaginarul concretelor gravitând în jurul acțiunii de amplificare, de dilatare și hiperbolizare cvasi-halucinatorie a senzației, cu consecințe, din nou, dar agravate,

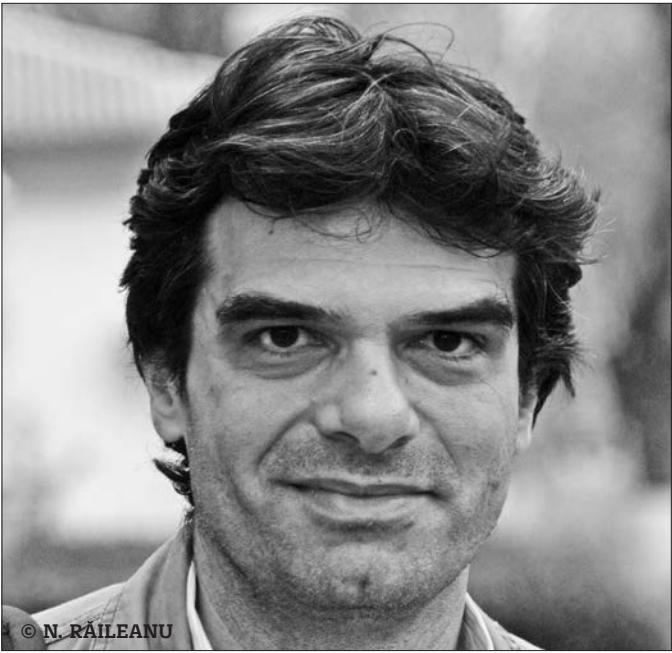
în materia textuală. Expresionism fără voie, inevitabil? În orice caz, acest tip de notație, să-i zic vizionară, de atmosferă onirică, învecinată oarecum cu a lui Ion Mureșan, atinge cote înalte de expresivitate, marcând un moment de vârf al scrisului lui Dumitru Crudu. În schimb, cu poemele din *Eșarfe în cer* (2012), poetul se întoarce spre faptul de viață (și de moarte) imediat, compunând un amplu poem rapsodic, speță de reportaj funerar, dacă e îngăduită expresia, relatate a agoniei unei ființe apropiate, recviem numai intermitent ritualizat, căci accentul cade pe înregistrarea nudă a faptelor observate aproape clinic și doar rareori câte un fragment introduce imaginea apropiată de metaforă ori simbol – un trandafir emblematic găsit sub perna femeii dispărute, o șuviță de sânge strecurându-se pe sub ușa salonului de spital... Acum e lăsat să vorbească faptul în sine, fără adjuvanți și catalizatori simbolici, și chiar reușește dacă suntem sensibili la gravitatea faptelor și a stărilor de spirit elocvente în sine, comunicate fără aproape nicio mediere tropică. Câteva poezii rimate și ritmate aproximativ nu schimbă situația și nici nu vor să „corecteze” nimic din „proza” cronicii funebre.

Cam acesta îmi pare a fi, înrămat în spațiul redus al paginii de revistă, imaginea schițată sumar a unui poet autentic, „fracturist” sau nu, neoavangardist sau nu, – pur și simplu adevărat, care te obligă să-l crezi pe cuvânt.

**DUMITRU CRUDU
FALSUL DIMITRIE
(ANTOLOGIE)
EDITURA CARTIER
2014**

BASARABIA LITERARĂ

20 DE ANI FĂRĂ MARIN SORESCU (II)

de RĂZVAN VONCU

Întrucât luna decembrie este, într-un anume sens, „luna neagră” a poeziei române postbelice (căci în spațiul ei s-au petrecut despărțirile tragice de Nicolae Labiș, Nichita Stănescu și Marin Sorescu), continui și în numărul acesta să vă propun să reflectăm la opera și personalitatea lui Sorescu. De ce nu? și la răul literaturii noastre contemporane. Rău care ne face să ne purtăm indiferent și iresponsabil cu marii scriitori cu care avem privilegiul să fim contemporani: sub pretextul „spiritului critic” (care înseamnă cu totul altceva), indivizi fără legătură cu lumea spiritului recur, periodic, la un adevărat linșaj de imagine al unor mari creatori. Chiar când aceștia, ca Marin Sorescu, au trecut curați printr-o dictatură în care alții s-au compromis mizerabil... Și o fac fără niciun fel de reacție, nici măcar post-festum, din partea breslei noastre, care nu pare a înțelege că mâine îi va veni rândul altcuiva. Ce s-a întâmplat, în anii '90, cu Marin Sorescu se întâmplă azi cu Nicolae Manolescu și cu grupul de scriitori care încearcă să mențină spiritul critic și circuitele de validare în literatură, sub asaltul rapacității editorilor și al spiritului de „Cântarea României” pe care îl răspândesc, absurd, reprezentanții „culturii străzii”. Nu strică să ne amintim de marii noștri

creatori. Asta nu înseamnă festivism, nici îmbălsămare, ci firesc al unei literaturi care nu s-a născut ieri, pe Facebook, ci demult, în timp, într-un spațiu al valorilor spirituale.

Ca și în cazul lui Nichita Stănescu, poezia lui Marin Sorescu s-a aflat cu un pas înaintea experienței estetice a cititorului. De aceea, de la un punct încolo, el a fost iubit și extrem de popular, dar n-a mai fost înțeles cum trebuie. Critica literară, la rândul ei, a considerat că, odată validat scriitorul, misiunea ei s-a încheiat. Partea cea mai substanțială a poeziei soresciene, *La Liliiec* (I-VI), rămâne încă o necunoscută pentru cei mai mulți cititori, fie ei amatori sau profesioniști.

„Episoade” din această uriașă sagă poetică a lumii vechi românești, recitate în spectacole de către Tudor Gheorghe, au nevoie de precizarea actorului: „de Marin Sorescu”. Publicul le crede, cu siguranță, populare. Ceea ce, o știe orice absolvent de Litere (deci, nu și bacalaureus Komartin), e supremul omagiu pe care îl poate primi un creator cult: folclorul este extrem de conservator și acceptă rareori creații de proveniență cultă. S-a mai întâmplat, în literatura română, doar cu Dosoftei – ai cărui psalmi în vers popular au devenit

colinde de Crăciun –, cu Costache Conachi, cu poeții Văcărești și cu Anton Pann. Citite unor grupuri de țărani din Humulești, de către echipele sociologice ale lui Dimitrie Gusti, basmele lui Ion Creangă au fost imediat respinse, ca nefiind „ale noastre”, adică populare...

***

Pare curios că neînțelegerea și chiar ostilitatea față de opera soresciană vin, ca și în cazul lui Nichita Stănescu, în primul rând de la o generație a cărei poetică îi datorează enorm lui Marin Sorescu: generația '80. De-liricizarea limbajului poetic, temele cotidiene și chiar tema cotidianului în poezie, recuperarea metaforei suprarealiste ș.a.m.d., toate acestea sunt, mult înainte de Traian T. Coșovei, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu sau Florin Iaru, opera lui Sorescu. Teatrul său, de asemeni, a participat la deconstruirea acelei imagini mitice a lumii, pe care o consacrase literatura primei jumătăți de secol XX, la pastșarea și bagatelizarea poncifelor, la introducerea aluziei și a citatului cultural.

Nu-mi explic această ostilitate, decât în termeni de coterie și de politică literară. Eventual, de românească ignoranță și ingratitudine. Schema psihanali-

tică e destul de transparentă: „nepoții” (optzeciști) s-au aliat cu „bunicii” (Gellu Naum, Leonid Dimov), împotriva „taților” (Nichita Stănescu, Marin Sorescu).

***

Însă mie nu acest Sorescu post-modern îmi place cel mai mult, ci Sorescu tragicul.

Cel care apare în *Descântoteca*, în *La Lilieci*, în *Traversarea*, în *Puntea (Ultimele)*. Ca să-l parafrazez pe Gheorghe Tomozei, *ultimul Sorescu* îl concurează fastuos pe întâiul. Un sentiment acut al sfârșitului – individual, dar mai ales al omului, al lumii – străbate grav acest segment al operei sale.

Poetul se retrage în poezie ca act pur de limbaj; limbajul este ultimul lui teritoriu, ultima lui graniță, ultimul lui Eden, în spațiul căruia reconstruiește o lume – cea tradițională –, care și ea este, de fapt, propria fantasmă. Vă propun să-l citiți pe acest ultim Sorescu, cel care a încercat să-și biruie propria dispariție fizică prin instrumentul, poate ridicol, poate patetic, dar măreț, care este Poezia.

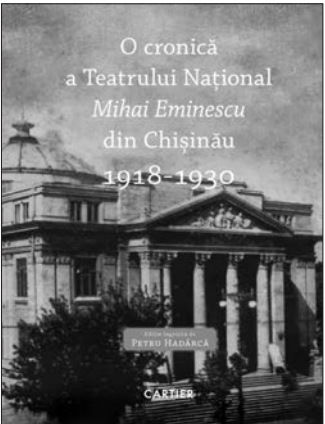
***

În încheiere, aș spune că Marin Sorescu nu era optimist în privința posterității sale. Scriitorul român este ingrat, spunea el, abia așteaptă să-și devoreze confrății trecuți la cele veșnice. De aceea, asemeni bătrânilor care, neîncrezători în recunoștința urmașilor, își fac singuri pomenile și parastasele, în viață fiind, Sorescu s-a străduit să își fructifice în această viață talentul dăruit de bunul Dumnezeu. A scris ca un rob, ca un scrib antic în slujba unui stăpân nemilos, și a avut grijă de scrisul său. N-a fost, am mai spus, un risipitor al geniului în viață, ci și-a canalizat energiile către creație. Seamănă, din acest punct de vedere, cu Arghezi, de care îl apropie și puternicul sentiment al familiei, al clanului (în sens tradițional).

A lăsat, de asemeni, destule postume excepționale și o întreagă galerie de tablouri pictate de el, care ne oferă un alt Marin Sorescu decât cel din *Singur printre poeți* sau din *Matca*.

Un mare scriitor, o mare bibliotecă.

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

O CRONICĂ A TEATRULUI NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU” DIN CHIȘINĂU (1918-1930) EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE PETRU HADÂRCĂ

GENEZA TEATRULUI NAȚIONAL DIN CHIȘINĂU (1818-1960) O CRONICĂ DE IURIE COLESNIC

TATIANA ȚIBULEAC VARA ÎN CĂRE MAMA A AVUT OCHII VERZI (ROMAN)

NARATORI ȘI NARAȚIUNI

ROMANUL FERPAR

de MARIA ȘLEAHTIȚHI

© N. RĂILEANU

Scriitor polivalent, Péter Esterházy (1950-2016) a făcut figură aparte în contextul literaturii maghiare și al celei europene. Apreciat și tradus în mai bine de douăzeci de limbi, el este considerat un novator al romanului european contemporan. A debutat în 1970, dar și-a publicat primul roman, *Termelési-regény. Kissregény*, în 1979. Notorietatea însă, care inițial a însemnat opoziție și disidență față de regimul comunist maghiar, i-a fost adusă de romanul *Kis Magyar Pornográfia*, 1984 (*Un strop de pornografie maghiară*, în traducerea lui George Volceanov, 2007). Din seria lucrărilor de referință pentru evoluția romanului european fac parte și *A szív segédigéi*, 1985 (*Verbele auxiliare ale inimii*, 2007) și *Harmonia caelestis*, 2000 (*Harmonia caelestis*, 2008), amândouă fiind traduse de Anamaria Pop. Péter Esterházy și-a dedicat două din romanele sale memoriei părinților. *Verbele auxiliare ale inimii* este scris în urma decesului mamei sale (1980), iar *Harmonia caelestis* a fost definitivat la doi ani după moartea tatălui său (1998). Primul, de proporții semnificativ restrâns, trece drept un ferpar. Cel de-al doilea, deși are la bază un eveniment de aceeași natură, după volum (809 pagini), seamănă mai degrabă cu o epopee.

În romanul *Verbele auxiliare ale inimii* autorul recompune ultimele săptămâni din viața mamei sale și moarte ei. Referințe secvențiale la acest moment se regăsesc și în romanul *Un strop de pornografie maghiară*, publicat cu un an mai înainte. Legătura dintre cele două cărți este evidentă. Bunăoară, secvența intitulată tot *Verbele auxiliare ale inimii* din romanul *Un strop de pornografie maghiară* ar reprezenta în nuce narațiunea ulterioară: „Treaba asta s-a întâmplat în dimineața aceea toridă de februarie când a murit mama lui, Beatriz Viterbo”. Cuvântul *introdactiv* la romanul *Verbele auxiliare ale inimii* reînnoadă istoria din cartea anterioară. Nu întâmplător autorul rezumă aici concepte de artă poetică. Înainte de toate, dintr-un plan metadiscursiv, el dezvăluie întrucâtva strategia narativă și anunță tonalitatea ferparului. Relevant este și faptul că textul se deschide cu mărturisirea nevoii de a scrie înainte ca suferința, ca o muțenie năucă, să-i încătușeze harul. „Au trecut deja două săptămâni de la moartea mamei și trebuie să mă apuc de lucru înainte ca dorința extrem de arzătoare care m-a încercat la înmormântare, adică nevoia de a scrie-despre-ea, să nu redevină cea năucă muțenie cu care am reacționat când am auzit că murise.” Scriitorul nu vrea să reconstituie cu instrumente tradiționale acea realitate. Ideea lui este să renunțe la limbaj, renunțând de fapt la structura canonică atât a unui ferpar, cât și la cea a unui roman. „Nu mă folosesc de limbaj, spune el, nu vreau să recunosc realitatea, și cu atât mai puțin să v-o înfățez. Nu-mi trece prin cap nici să definesc lumea asta, pentru că a defini nu înseamnă altceva decât a jertfi în permanență definiția, obiectul definit...” Așadar, *Verbele auxiliare ale inimii* este un anti-roman și este

un anti-necrolog. Deși subiectul face referiri directe la un iminent substrat autobiografic, Péter Esterházy a știut să-l întrețese în manieră proprie în ozorul scriiturii, luându-l drept material pentru băteala pânzelor sale narative. În unul din interviuri el atrage atenția interlocutoarei sale asupra acestui moment: „La mine, trebuie să fii atent cu autobiografia, dacă ceva este sau nu autobiografic. Sau dacă ceva este realitate ori ficțiune. De multe ori, asta reprezintă chiar cheia cărții. Niciodată nu prelucrez evenimentele vieții mele, ci le consider drept material”. Metabolizarea materialului autobiografic în structura ei organică constituie originalitatea acestei cărți.

Romanul *Verbele auxiliare ale inimii* reprezintă o artă narativă înălțată pe răni vii: pe rana sângerândă din trupul mamei și pe cea din sufletul fiului. Naratorul nu povestește o istorie. El folosește evenimentul ca pretext, după care totul devine listare, de parcă o mână nevăzută întoarce înainte și înapoi paginile memoriei, din care se desprind întâmplări, reacții, gânduri, asocieri, analogii, închipuiri, referințe, conexiuni inter- și transtextuale. În cadrul cu margini înnegrite păstos totul este posibil, întrucât legile și logica lumii comune au fost abolite. Sentimentul tragic pricinuit de pierderea mamei este uneori estompat, altă dată amplificat de conștiința scriitorului care își iscodește memoria senzațiilor, cruzimea percepțiilor și agerimea imaginației. Tonalitățile și perspectivele sunt amestecate cu desăvârșire, de aceea adesea nu este limpede cine povestește, fiul sau scriitorul. Stările și experiențele acestei entități bicefale cu o singură inimă sunt mai cu seamă paradoxale, însumând tristețe, suferință, durere, panică, lehamete, nepăsare, compasiune, detașare, înstrăinare, iubire. Sunt cuvintele inimii care cere ajutor, care pulsează, punând în rotire universul textului, un text ce-și caută identitatea. Suferința și moartea mamei îi bulversează fiului lumea lăuntrică, care răbufnește ca o lavă în reacții complexe. Exemplară în acest sens și de mare rafinament este scena despărțirii fiului de mamă („Simt că parcă mă arde. E fierbinte. «Nu te mișca, rana.» Stăm culcați. «Trebuie să plec.» «Du-te, nătăflete.» Cobor cu greu. Îi sărut mâna. «O să mor», îmi spune mama. «Aș...», îi răspund. «Mi-e frică, băiețelul meu.» Văd că totuși am murdărit cearșaful de noroi.”). Observația din ultima propoziție a celui care povestește poate însemna detașare și indiferență. Neverosimil, dar adevărat, copiii maturi aflați la patul de moarte al bătrânului părinte ar putea să trăiască stări din acestea. Și totuși observația finală, care pare să-l scoată pe fiu în afara dialogului, este una din exemplarele soluții de limbaj prin care autorul izbutește să comunice adâncimea regretului filial în fața implacabilei dispariții a ființei care i-a dat viață.

Romanul *Verbele auxiliare ale inimii* se remarcă și prin așezarea neobișnuită a textului în pagină. Fără numerotarea paginilor, luat în ramă neagră, romanul ca o frază mare reprezintă fluxul neîntrerupt al reflecției naratorului. Este un flux în două registre:

primul așezat în partea de sus a paginii, celălalt, în partea de jos, iar între ele, în câmpul imaculat, se află o neîntreruptă fâșie de alb, un coridor poate pentru călătoria sufletului. Limitele de sus și de jos ale ferparului diferă și prin corpul de literă. Reproduc aici pentru exemplificare un singur fragment. Este chiar începutul romanului:

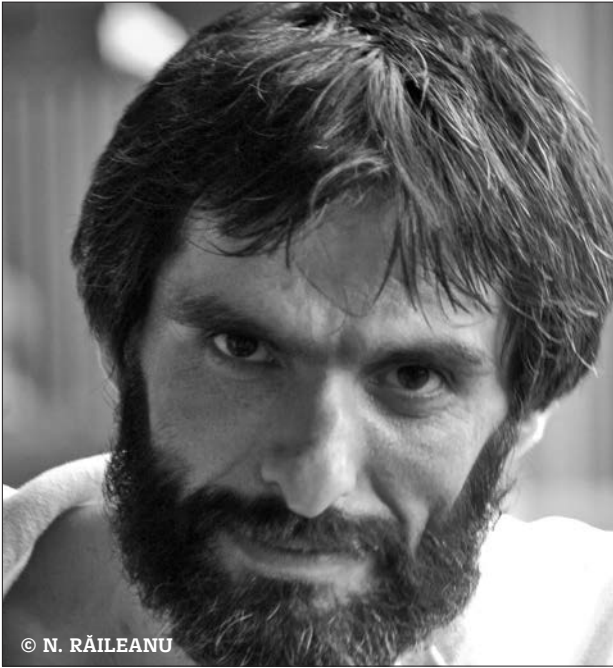
Al Tatălui și al Fiului –

Deși știam de ani de zile că mama este bolnavă, că „se simte câinește”, ne-a surprins pe toți când ne-a telefonat tata, anunțându-ne cu o voce fermă și precaută, cumpătată și nouă pentru noi, nemaiauzită până atunci, că mama așa și pe dincolo, iar el n-ar considera inutil, aceasta e convingerea sa personală, dacă „în aceste momente” am fi acasă, adică dacă ne-am duce acasă, astfel că am început să dăm din colț în colț, să folosim cu toții aceleași cuvinte, să apelăm la ocupațiile cotidiene, care nu suportă amânare, ceea ce nu înseamnă neapărat nepăsare sau lipsă de sentimente, ci mai degrabă manifestare a instinctului natural, acea convingere rațională că „problema” nu poate fi „atât de gravă”, doar niciodată nu a fost atât de gravă (exact cum obișnuia să ne spună tata: „nu e necaz, până nu este necaz, numai când este necaz, e necaz”); dar tatăl nostru s-a răstit atunci la noi, iar noi ne-am năpustit din toate colțurile lumii.

E FRIG... CÂND, ÎN SFÂRȘIT, NE-AM ÎMBRĂCAT, S-A MIRAT FOARTE TARE CĂ PORT CRAVATĂ NEAGRĂ ȘI M-A ÎNTREBAT DUPĂ CARE PORT DOLIU. I-AM SPUS CĂ MI-A MURIT MAMA. ATUNCI, M-A ÎNTREBAT CÂND ANUME, IAR EU I-AM RĂSPUNS: – IERI. – S-A DAT PUȚIN ÎNDĂRĂT, FĂRĂ SĂ MAI SCOATĂ NICIO VORBĂ. AȘ FI VRUT SĂ ADAUG CĂ NU AVEAM NICIO VINĂ, DAR MI-AM ÎNGHIȚIT CUVINTELE, AMINTINDU-MI CĂ ACEST LUCRU I-L SPUSESEM ȘI ȘEFULUI MEU. DE ALTMINTERI, CE ÎNSEAMNĂ ASTA? ORICUM, OMUL ESTE ÎNTR-UN FEL PUȚIN VINOVAT.

Ideea de spațiere insolită a paginii complinește distribuția povestirii pe dimensiuni temporale diferite, ceea ce ar însemna desfacerea simultaneității organice a percepției timpului și anulare a ideii de întreg: sus sunt narate ultimele săptămâni din viața mamei, jos sunt povestite întâmplările, reacțiile ipotetice din lumi paralele, reacții simultane sau următoare morții mamei. Aici copiilor li se alătură tatăl, a cărui prezență dislocă percepția tragediei. Cu moartea mamei, moare familia. Locul ei îl ea familia văduvă. „AȚI DEVORATO-O PE MAMA VOASTRĂ!” exclamă vocea indefinită a pragului de jos al textului. „(AM DEVORAT-O PE MAICĂ-MEA.)”, repetă fiul scriitor. Ochiul imaginației lui pătrunde în afara vieții, dincolo de ea, în momentele când semnele existenței reale (soț, fiu, fiică) se amestecă în chip suprarrealist cu ceea ce va fi însemnând ființele lumii de dincolo, cum ar fi arhanghelul care va fi priveghind sufletul defunctei („PENTRU A NU FI RECUNOSCUȚ,

DECUPAJE

de GHENADIE NICU

A-I VORBI CUIVA

În timp ce lumea de pe-aici dădea cu pietre în Maia Sandu pentru că a cerut FMI să nu semneze un nou acord de finanțare cu actuala guvernare (din borfași cu ștaif – aici consimt până și căteii din soldă), mi-am făcut timp să citesc memoriile Aniței Nandriș-Cudla, bucovineancă născută în 1904, în satul Mahala, județul Cernăuți, și deportată la 13 iunie 1941, cu toată familia pe care apucase s-o întemeieze: soțul și cei trei copii ai lor, trei băieți, mai exact, de 11, 14 și 17 ani.

Era și o veche curiozitate, și o nevoie cumva didactică dintr-un context care dezbată conceptul de istorie orală. S-ar zice că textul Aniței nu-l ilustrează tocmai exemplar. În primul rând, pentru că memoriile sunt scrise, adică elaborate, ceea ce exclude într-un mod implicit spontaneitatea – criteriu important, adesea decisiv în cazul acestui concept (care are nu numai o valoare cognitivă, ci și una, hai să spun, revelatorie). Nu e vorba de faptul că determinativul „oral” se conține chiar în formula sub care conceptul respectiv circulă. Criteriul oralității transcende, în acest caz, simplele strategii lexematice și acționează în adâncuri, e un dat structural. Fiindcă a scrie nu a făcut niciodată casă prea bună cu a *rosti*: domeniile sunt despărțite de numeroase legități, în ciuda tuturor similitudinilor care pot fi, la rigoare, convocate în sprijinul unui argument contrar. E vorba de *premise* diferite: dicțiunea ascultă, într-un caz, de un alt ritm, decât în celălalt, și ritmul – în fundalul căruia poate fi detectată

mișcarea anumitor imperative psihologice – impune în cele din urmă forma; e un factor care configurează discursul și chiar constrânge într-un anume fel mesajul.

Memoriile Aniței Nandriș-Cudla sunt, desigur, un text rezultat dintr-un efort scriptic, nu transcrierea unei istorisiri (tale-quale, pentru a o fixa definitiv și a-i conferi astfel o valoare absolută de document). Diferența (sau diferențele, mai exact) încep(e) de aici. Anița nu are în față un interlocutor real, nu resimte presiunea unei prezențe. Pe de altă parte, are răgazul de a formula, un timp de elaborație, altfel zis, chiar dacă nu e înzestrată – ca scriitorii profesioniști – cu o conștiință auctorială și nu procedează nicăieri ca un artizan. (Există, în sensul acesta, doar câteva rudimente ce denotă că, în alte condiții sociale, bucovineanca ar fi putut deveni un mare prozator și, cu siguranță, o mare conștiință). Cu alte cuvinte, semnatară e în ipostaza favorabilă a oricărui autor sau, cel puțin, a autorului în accepția generală: e detașată. Dar, mai ales, are confortul propriului discurs și, chiar dacă nu revine (manuscrisul predat editurii aproape că nu conține ștersături!), i se poate prezuma, totuși, această posibilitate: câteodată se intervine înainte de a așterne propoziția pe hârtie sau, mai nou (că astea de sunt servituțiile în perioada curentă de grație), de a o depune pe monitor. Anița, evident, nu mai poate fi consultată în acest sens (dacă ar fi pe-o clipă să trecem de grotescul unei asemenea intenții). Volens-nolens însă

e un autor și nu avea cum, în această calitate, să evite procedeele implicite ale auctorialității. Plus că scrierea ca act instituie în fundal și o cenzură insidioasă, de care prea puțini sunt conștienți, tocmai pentru că îi oferă autorului timp pentru selecția expresiei mai potrivite și selecția, într-un asemenea caz, dincolo de mizele ei estetice, compromise spontaneitatea. Iar din perspectivă psihologică, falsifică demersul: nu mai e cel care s-ar fi născut din primul imbold, e un produs care a suportat intervenția discernământului, stricto sensu deci nu mai este un eșantion din elanul originar...

Dar cazul Aniței este totuși unul special. Chiar dacă funcționează într-un alt regim decât cel al oralității și înregistrează ca atare suma regulamentară de diferențe impuse de auspiciile sub care există textul (aparținând – cu alte cuvinte – genetic domeniului în care a fost conceput), *amintirile din viață* nu-și pot renega o filiație izbitoare cu oralitatea. Nu e foarte greu să explici cum un text elaborat (nu rezultat prin transcriere!) alimentează această persistentă impresie de colocvialitate. Maria Corti vorbește despre existența unui *autor implicit*. O teorie care a proliferat și care pare foarte bine întemeiată. Limba, ca să repet aici un poncif extrem de bine cunoscut, e un mijloc de comunicare, indenegabil. A ajuns însă astfel în virtutea condițiilor prenatale: s-a format prin interacțiune, este rodul unui efort colectiv de punere în relație. Funciamente, deci, cuvântul nu este (și nici nu poate fi)

autorefențial; doar tranzitiv. Autoreferențialitatea (și în accepția lui Vianu, și a altora) e numai un mic instrument de mistificare: se comunică oricând, chiar și în cele mai crunte condiții de incomunicabilitate. Un poem hermetic sau suprarealist este, la rigoare, tot atât de tranzitiv, să zicem, ca un editorial ori un manifest: *denotă*, deși pe un palier mai profund, la care se accede mai greu, dar se accede totuși. Cu alte cuvinte, natura limbajului este esențial tranzitivă și presupune într-un mod implicit existența unui destinatar sau interlocutor. Aș împinge ideea un pas mai departe, spunând că jurnalele – un gen al solitudinii și replierii – au și o funcție terapeutică: reprezintă, în punctul lor de plecare, un antidot împotriva singurătății tocmai fiindcă beneficiază de o prezență structurală, care se livrează odată cu limbajul.

Ei, bine, în punctul acesta – care ar putea interesa deopotrivă structuralismul și psihanaliza – își descoperă textul Aniței filiația cu edenul pierdut al oralității. Un citat in extenso, mai întâi:

„După un timp destul de lung, s-a oprit «narta» înaintia unui «cium». Acolo el a ajuns la casa lor, la familia lui, și s-a oprit să se odihniască. Îndată au eșit din «cium» bărbați și femei, tot de-ai lor și l-au întâlnit. El a deshmătat «olenii» și li-a dat drumu și au intrat cu toții în «cium». Eu m-am gribulit pe «nartă», îmbrăcată în «gusiu» cela de blană de «oleni» și mă uit la cer, la lună, la stele și mă gândesc, Doamne, văd că de acum sunt pierdută și nu va mai ști nime unde au rămas ciolanele mele. Și văd că vine din «cium» acela care m-a adus cu «narta» și mă ia și îmi arată să mă duc în «cium». Eu îi fac din cap că nu mă duc, îi arăt că am să șed acolo pe «nartă». El s-a dus înapoi în «cium», dar eu mă gândiam, Doamne, de m-ar lăsa aici pe «nartă». Gerul era destul de tare și eu oi adormi și oi îngheța și oi avia moarte mai ușoară decât să mă duc în «cium», să mă uit cu ochii cum au să mă sfâșie. Dar mult nu au zăbovit și au eșit vro trei din «cium», m-au luat cu forța și m-au dus în «cium». N-am avut încotro, am intrat în «cium». Ce să vezi acolo? «Ciumul» era așezat de druci rotunzi, învelit împrejuri cu piei de «oleni». Drept în mijloc, când te uitai în sus, să vedea cerul. În mijlocul ciumului legat de sus era așezat un cazan sub care se făcia focul și fierbiau ciai. Roată împrejur erau așternute piei de «oleni» și să vedea mai multe suflete dormind. Care era vărăți în niște saci cusuți din piei de «oleni», numai capurile li să vediau afară. Aista care m-a adus pe mine a băut ciai, m-am poftit și pe mine la ciai, dar nu am vrut. De fapt ei tare se supărau dacă nu îi ascultă, dar nu am putut să beau când am văzut atâta murdărie. Eram mulțămită că mă lasă în pace și nu mă omoară. Bărbatul acela, după ce au băut ciai, s-a vărăit și el într-un sac de acela de piei de «oleni» și îndată a adormit. Sforăiau toți de-a binelea. Eu m-am gribulit așa cum eram îmbrăcată și îmi făciam cruce cu limba în gură, căci cu mâna nu mai putiam și mulțumiam lui Dumnezeu că mă lasă în viață. Dar ochii nu i-am închis până dimineață, când înspre ziuă s-a sculat

07 > MARIA ȘLEAHTIȚCHI, „ROMANUL FERPAR” (URMARE)

ARHANGHELUL A LUAT FORMA UNUI CRAB DE BUZUNAR, DE MĂRIMEA UNEI VIGONII. «A ÎNTÂMPINAT FOARTE FRUMOS ȘI ANEMIC FINEȚEA SFÂRȘITULUI. IAR MUSTRAREA DE CONȘTIINȚĂ I-A FOST DE-A DREPTUL FANTASTICĂ»”). Este locul unde roiesc gândurile, transformându-se în halucinații, unde regretele și reproșurile concresec, unde limitele spațiului cu tot ce înseamnă realitate și închipuire se reconfigurează mereu. Ce era sus se mută jos, ce era jos trece sus. Învălmășeala se potolește cu aceleași cuvinte ajutoare inimii în ceasurile grele ale ființei: „CÂND SCRIEM O CARTE, ABIA LA SFÂRȘITUL CĂRȚII AFLĂM CU CE ANUME TREBUIA

SĂ ÎNCEPEM: AL TATĂLUI ȘI AL FIULUI – ”. Cartea deschisă sub semnul rugăciunii pentru sufletul mamei își întregește semnificația, încheindu-se în chenarul rugăciunii rostite pentru scriitură, fără a uita de trista realitate a destinului de scriitor care are conștiința că, indiferent de cum ar întoarce-o, scrisul i se alimenta din moartea mamei sale („este lamentabil că scrisul meu crește din moartea ei”). În acest sens constatarea rece și înspăimântătoare, cum că scriitorul ar fi devorat-o pe maică-sa, reflectă în chip metaforic drama creației și a artistului.

17 noiembrie 2016

o femeie bătrână, a eşit din sacul acela în pielea goală, numai cu o prigitoare, tot de piele de «oleni», pusă pe dinainte să nu să vadă goleciunea. Eu cum şediam gribulită, am închis ochii de parcă dormiam şi eu. Ea a prigătit «cachiolul», cazanul, l-a împlut cu apă şi a aprins focul să fiarbă ciai. Când s-a aprins focul bine, eu m-am mişcat oliacă şi mi-am dat picioarele mai spre foc, că erau aproape îngheţate. M-a bătut oliacă căldura de la foc şi mi-am revenit oliacă, căci strângiam gura cât putiam, dară tot îmi clănţneau dinţii de frig”.

Deşi avem de a face cu un autor ingenuu (*naivii* ar mai avea un rudiment de conştiinţă auctorială şi procedează, totuşi, premeditat), pasajul este impecabil literar şi, între altele (construcţia, precizia detaliilor, o neaşteptată poetică a aprofundărilor, ce vădeşte, pe lângă spiritul de observaţie, şi un ochi nativ de etnograf – Gusti ar fi citit cu plăcere *Amintirile Aniţei!*), revelează o surprinzătoare intuiţie a suspansului. Tehnic, altfel spus, episodul este fără cusur, chiar dacă e realizat cu mijloace mai mult instinctive şi fără ca autoarea să fie vreodată conştientă de ele. Nu este nici grav, nici foarte important (contează efectul), dar vorbim despre forţa unei poetici implicite, care se manifestă cumva prin „decuplarea” autorului. Nu trebuie uitat că această poetică uzează de mecanismele inaparente ale oralităţii. Dacă recitim pasajul sub beneficiul de inventar al acestei ipoteze, ne surprinde numaidecât ceea ce se poate defini drept *orientarea naratorului*: Aniţa are şi aici, ca în restul paginilor, aerul de a-i vorbi cuiva, prezumă o anume prezenţă, deşi e vorba mai curând de o intuiţie obscură, ce nu capătă niciodată forme inteligibile. Şi, vorbind în felul acesta, simte nevoia să se confeseze, să-şi spună păsul, să se plângă aşa cum se plâng femeile, fără teamă de penibil, de exemplu, fiindcă totul, dintr-o asemenea perspectivă – perspectiva eului narator –, contează, tribulaţiile au o valoare absolută. Şi e tocmai fermentul care face tensiunea lecturii. Am avea, altfel, o serie de amănunte, mai mult sau mai puţin exotice (*tuzemnţu*, *ciumul* etc.) şi schiţa, extrem de sumară, apropo, câteva linii difuze, în fapt, a drumului spre „locul de osândă”. Câţi şi-ar fi frânt gâtul să evoce o asemenea cale? Arta Aniţei stă în jelanian ei continuă de femeie înfricoşată că îşi lasă copii şi de probabilitatea ce i se pare iminentă a morţii. Are loc un transfer simpatetic spre cititorul care începe a urmări ca atare, cu suflétel la gură, aventura grozavă a naratoarei. Tundra devine pe neprins de veste un tărâm fabulos, nemaipomenit, *tuzemţii* – nişte creaturi amorfe, mediul lor ambient e fotografiat îndeaproape, prin augmentarea detaliilor la proporţii fantomatice. În termeni moderni, calea Aniţei – o cale pe care trebuie că o vor fi făcut atâţia nefericiţi ca şi ea – e un *thriller* aproape veritabil. Memoriile sunt şi un scenariu latent, magmatic. Frusteţea mijloacelor e un mare atu al *Amintirilor*: e chiar montura indispensabilă detaliilor. Stilul nu constrânge în niciun fel evocarea şi, de la un moment dat, textul, în corporalitatea lui, dispăre ca o ceaţă, lăsând loc imaginilor nemijlocite. E un efect uimitor. Aniţa face fără să vrea o nuvelă în stilul de mare clasă al lui Tolstoi, de exemplu, la care textul cunoaşte o repliere asemănătoare, şi lectura se metamorfozează imperceptibil în vizionare.

REFLEXE

INDIFERENTA, CĂ LIPSA DE SPERANŢĂ

de ANA BLANDIANA

Ultimul sfert de secol de postcomunism a avut ca principală caracteristică confuzia transformată în instrument de manipulare şi chiar în armă. Prima grijă a celor veniţi la putere după sfârşitul teoretic al comunismului a fost să amestece minciuna cu adevărul, ştiindu-se că nu există minciună mai eficientă decât cea în care sunt împletite firicele de adevăr. Confuzia putea să fie atât de savantă, încât putea să ţină loc şi de pâine, şi de circ şi, ceea ce era şi mai grav, putea să elimine pentru majoritatea victimelor sale (care constituiau o covârşitoare parte a populaţiei) posibilitatea de a înţelege pe ce lume trăiesc. Orice încercare de construcţie democratică – adică având nevoie de girul celor pentru care era făcută – se împotmolea şi era oprită de această confuzie, ca de un zid moale, de dimensiuni necunoscute. Căci în substanţa ei tulbure totul putea fi prezentat pe dos: zvonurile şi calomniile puteau să înoate în voie, să schimbe culorile, să clatine credinţele, să dizolve speranţele. Iar din patru în patru ani, maşina de produs întuneric, generatoarele de ceaţă, erau turate la maximum, cu rezultate care nu i-au dezamăgit niciodată pe cei ce le-au inventat.

Ele au funcţionat neobosite şi în timpul ultimelor alegeri din Republica Moldova.

Şi totuşi aceste alegeri s-au deosebit în mod esenţial de altele prin faptul că, în pofida tuturor maculărilor şi manipulărilor, în miezul lor se afla o opţiune absolut clară: un candidat voia să ducă ţara spre Vest, celălalt voia să o întoarcă spre Est. Nimeni nu putea să spună că nu înţelege deosebirea dintre ei, nimeni nu putea să-i confunde sau să aibă dubii asupra intenţiilor lor. După cum – indiferent ce minciuni sau insulte, sau ameninţări erau vărsate în campania electorală pentru a-i influenţa rezultatul – nimeni nu putea să nu-şi dea seama că acel rezultat urma să determine cursul istoriei, adică al vieţii fiecăruia dintre votanţi, pe o perioadă mult mai lungă decât următorii patru ani.

Iar dacă, de data aceasta, confuzia nu mai explică nimic, care poate să fie explicaţia şi a cui responsabilitatea că totul s-a terminat cum s-a terminat?

A vorbi doar despre numeroasele şi vinovatele nereguli ale organizării votului sau despre aberantele intervenţii pseudo-ecclesiastice este prea puţin. Ne stă în fire să găsim şi să subliniem numai argumentele potrivit cărora vinovaţi de nenorocirile noastre sunt mai

ales alţii. Şi e adevărat că de foarte multe ori, ba chiar întotdeauna, aceşti vinovaţi străini există. Dar judecata nu poate fi corectă şi responsabilitatea nu poate fi lăsată să ne cadă de pe umeri, decât după trecerea în revistă a propriilor noastre vinovăţii.

Nu-mi amintesc să fi suportat mai greu rezultatul unor alegeri, deşi am trecut prin mai multe în care am investit nu numai speranţe şi iluzii, ci uneori chiar energie şi timp, fragmente de viaţă. Acest scrutin, cu o atât de limpede încărcătură istorică, a reprezentat pentru mine momentul în care a trebuit să-mi recunosc incapacitatea de a ne înţelege mentalul colectiv. Si nu am suferit când am aflat rezultatul – al cărui suspans, dătător de speranţe şi balansând într-o prelungită nehotărâre, l-a făcut şi mai dureros –, pe cât am suferit urmărind analiza lui matematică.

Referindu-ne doar la România, aici au fost organizate, potrivit presei, unsprezece secţii de votare pentru cetăţenii Republicii Moldova, aflaţi definitiv sau întâmplător dincoace de Prut. Fiecare secţie primise 3000 de buletine de vot, ceea ce în Bucureşti – deşi au funcţionat două secţii – s-a dovedit insuficient. Limitarea numărului de formulare, prevăzută prin lege, a fost oricum o evidentă încercare de a împiedica exprimarea opţiunii pro-occidentale. Totuşi, 11 x 3000 fac 33000 de voturi care ar fi putut fi posibile în România. Dar numărătoarea finală a arătat că au fost doar 17000 de votanţi, în condiţiile în care se vorbea de 100 000 de cetăţeni cu dublă cetăţenie. Iar analiza pe fragmente de vârstă a demonstrat că din categoria celor cu vârste cuprinse între 18 şi 25 de ani au votat doar 10% !

Nimic nu suport mai greu decât ceea ce nu înţeleg. Ceea ce s-a hotărât acum îşi va arăta efectele în următorii ani şi zeci de ani care vor face parte chiar din viaţa acestei categorii de vârstă. Li se va fi părut tinerilor de azi prea mult să piardă o oră pentru a-şi influenţa, oricât de infimitezimal, destinul de mâine? E posibil să nu le fi părut în aşa măsură, încât indiferenţa faţă de tot şi de toţi să se întindă, fără măcar să îşi dea seama, şi asupra lor înşile? Sau poate confuzia între bine şi rău, moştenită din generaţie în generaţie, se transformă cu timpul în confuzia între viaţă şi moarte, care este cea mai radicală definiţie a indiferenţei ca lipsă de speranţă?

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

„PRIN VENE ȘUC DE RODII...” de MIRCEA V. CIOBANU

Într-o lume care împinge tot mai insistent problemele feminității la periferia interesului public (aducând în prim-plan problemele feminismului), textele Silviei Caloianu reiterează discret, dar ferm, subiectul poeziei feminine. E vorba de o anume sensibilitate, de o fragilitate discret anunțată, dar și de o imensă forță a pasiunii, la limita unei implozii autodevoratoare.

Aceste stări sunt însă bine filtrate la nivelul expresiei, astfel încât ele se dezvoltă în pagină limpede, ca izvorul unui râu de munte, purificat de magmele vulcanice, prin care a trecut până a ieși la suprafață. Blestemul se convertește în rugăciune, dorurile păgâne în expresii sacre, care, la rândul-le, cad în păcatul spunerii sincere, așadar, apocriefe sau chiar eretice și, din acest motiv, penalizabile ecleziastic și admirabile poetic.

Din toate astea se adună poezia cea mai autentică: „doamne uneori am impresia că în loc de sânge/ îmi curge prin vene suc de rodii/ și ție doamne îți plac rodiile// te urmăream aseară prin biblii/ pasionată/ cu sufletul/ dar tu ai văzut în mine un detectiv de temut// eu m-am supărat după asta și mi-am luat perna/ am dormit în mansardă/ cu luna tremurându-mi de frig pe buze// și m-am trezit înspre dimineață cu tine/ alunecându-mi în trup/ ca între ramele perfecte ale unei icoane// așa și/ acum/ unde vrei să mergem doamne” (*prin vene suc de rodii*).

Narcotango* e un titlu fericit ales, cartea jucând stările trăite în ritmul unor capricii elegante, moderate, dar pline de nerv, în maniera Piazzola. Acest ritm, potrivit titlului cărții, ritmului ei, caracterului ei (și al autoarei!) este și în acest *tango II* (citeam textul și parcă dansam cu autoarea un tangou nervos, delirant, capricios, cu rupturi de ritm: „mi-am făcut un ceai verde am deschis fereastra/ mi-am rotit ochii și m-am cambrat ca o pisică/ înainte de/ salt/ înapoi/ pași/ doi/ doi/ salt/ pași/ doi/ tango/ provocator...”).

Cadențele ei însă nu sunt numai-decât uniforme (fie și în uniformitatea intermitent surprinzătoare a tangoului argentinian). Un alt ritm muzical, tot atât de molipsitor, tot atât de năvalnic, impune efervescentul Goran Bregović. *baj baj dobrila* este poezia care poate

fi citată integral : „, avea un asterisc în dreptul inimii făcea trimitere la/ goran bregović cu orchestra sa de nunți și în-mormântări/ [...] singurătatea e o școală cât viața după care își pierde utilitatea/ ne poartă într-o mașinărie tactilă din carne și sânge/ ne ține într-o beție ne/ și iată că într-o zi înflorim liliacul nimănui baj baj dobrila / eu îi râdeam fluturând o eșarfă roșie de la distanță/ cu mici zurgălăi/ click-click/ liliacul nimănui liliacul nimănui hai să furăm liliac / ... / uite cum plouă departe sub lume îi șopteam cu o atingere/ pe care o știam de la el și uite cum timpului / ca unui mim care nu mai poate/ îi curge rimelul pe obraji”.

Poezia Silviei Caloianu îmbină calitățile (alias: slăbiciunile) umane, precum timiditatea și modestia patologică, pe care se suprapune șocant (= modern) un curaj al expresiei, la limita indecenței, sau, altă dată, la limita impertinenței. Toate sunt contrapunctate de o îmbinare între sensibilitate (dublă de senzualitate) și inteligență (confirmată de un fin joc textualist și de referințele livrești care pigmentează discursul ingenuu). Condiții firești pentru poezia autentică a acestui început de secol, amestecat cumva ecumenic.

Există, bineînțeles, o contradicție între amestecul neutru-impresionist cu expresionismul șocant, dens, eclatant, dar și cu referințele culturale și inter-textuale, care nu pot să trimită decât în zona postmodernismului. Dar una e că acest melanj e (și) un semn al timpului, altul e că Silvia Caloianu se simte firesc în toate aceste stiluri.

O explicație ar (mai) fi că poeta trăiește puternic sentimentele și pasiunile, acestea fiind aduse până la limită, până la paroxism: „, îmi vine să beau noaptea asta până la ultima stea/ ca pe un ceai de scorușe/ ca pe o moare de măsline dacă nu se poate ca pe un chateau pétus cariño...” Iar limbajul (minimalist și autenticist, simplu și fără ambalaje fluorescente) și realitățile sunt dictate de timp, continuarea versurilor citate în fraza precedentă fiind : „stau în fața oglinzii rîd de mine ce bluză de fluture și atât de alb/ albul/ cum să mă supăr cum să mă cert/ pentru că am trecut pe lângă un magazin cu multă reclamă...” (*dincoace de babilon*)

Ar mai urma, tot aici, niște note dramatice, niște pasaje romantice („cum

pot să cred că îmbătrânește o lumină pascală o apă nesfârșită/ o seducție greu definibilă/ cum pot să cred că îmbătrânesc”), ca s-o încheie cumva în coada de pește a postmodernismului, citațional și ludic: „, într-adevăr nopțile erau mult mai lungi pe când aveam 15 ani/ și de aceea am scris o poezie despre cum vom scutura galaxiile/... / cariño/ cariño / îți cheamă ș’un câine/ spune-mi că te-am făcut să zâmbești” (idem). Și toate astea fac un text unitar!

Această inconsecvență (aparentă, aș zice eu, pentru că vine – numai – din „exigențele” unui stil declarat) se explică simplu, dacă admitem că poezia se naște dintr-o stare trăită la cote înalte, dar exprimată cu mijloace minime. Îmi amintesc, în acest sens, definiția poetului francez Eugene Guillevic, care spunea că poezia e „o sculptură a tăcerii”.

O poezie începe ... *minimalist de banal*: „, cu ochii închiși adu-mec o du-pă-amiază de august/ mă bucur de viață drept confirmare mă uit cum plouă/ și sar bulbuci pe asfalt și fel de fel de umbrele/ cu gârboviți/ îngândurați/ mai posaci ca în bacovia / parodii ale divinității ... ” Poate doar numele lui Bacovia divulgă cumva tensiunea interioară.

Pentru a ne dezbate însă gândul de la această bănuială, textul ne calmează, ne adoarme vigilența: „ador (sic! – mvc) să stau pe terasă de una singură (sic!)/ deasupra mea se lasă ramul unui piersic dar nu îmi e poftă // până la urmă plouă catifelat/ în linii întrerupte / ca într-un film învechit/ mă recunosc în alb-negru persist (până aici avem un perfect poem minimalist!) și îmi vine să urlu (iată-ne, trecuți, imediat, în chenarul unui tablou expresionist, în maniera lui Edvard Munch - mvc) // și nu așa dar îmi vine să îmi mușc venele de la mâini (deja suntem în scenele horror ale vreunui film gotic sau underground)/ să mă colorez / cât de cât // iubire / ți-a spus cineva că poți fi de o muțenie desăvârșită ” (*iubire ți-a spus cineva*). Am putea zice că poezia e un vis al tăcerii.

Poezia de azi (ca și stilul minimalist din cinematografie, cunoscut în lume ca *noul stil românesc*) este una care amintește de estetica urâtului, de universul *underground*, dar care privește la toate cu oarecare detașare. Altceva se întâmplă însă cu poezia Silviei Caloianu. Sentimentele sunt romantice, trăirile expresioniste, iar expresia curge năval-

nic, dar fără a fi forțată, nici suprimată estetic. Un soi de autenticism poetic: „eu nu fumez niciun fel de iarbă / nu beau nicio licoare de întors mințile pe dos / nu miros prafuri nu caut alte căi de fericire / eu îmi fixez ochii pe nodul care strânge lumina de gât / și stau așa până când amesc / iar aceasta nu e defel o așteptare stimată audiență / nici mărturie / că nu știu să leg nici măcar un nod la cravată / poate că ochii mei au învățat așa să facă ștreanguri / poate că am dublă personalitate/ mă identific uneori cu liliacul / zburând / emoționat / prin grotele / propriului / său / sânge” (aceasta nu este o rețetă). Este o enigmă (și) pentru mine cum dintr-o stare autentică și un discurs emoțional autentic se nasc imagini plastice suprarealiste!

Poezia Silviei Caloianu exprimă o stare a poeziei de azi, care, pe de o parte, poartă în spate o întreagă bibliotecă, iar pe de altă parte, nu mai poate să recicleze la nesfârșit materia citită, în manieră postmodernistă. Ea se pliază pe discursul minimalist în vogă, dar răbufnesc stările din interior și poeta nu mai ține cont de regulile jocului, în măsura în care i se pare că firescul e starea exprimată (chiar strigată) fără a se menaja pe sine, fără a menaja cititorul. Poate că poezia în stare nudă (renunțând la vestimentația stilistică a curentelor) anume așa arată?

Am avut o polemică cu autoarea în privința următorului volum, *Cântece în stația zoo**, adunat, în principiu, din textele care nu au intrat în *Narcotango*. Nu-mi schimb punctul de vedere, dar nici nu refuz dreptul acestor poeme, în general pasabile (talentul răzbate și dintr-o probă de penel), de a fi tipărite. Le-am calificat ca pe un soi de însemnări zilnice, de jurnal poetic, al stărilor, mai dramatice sau mai calme, mai inspirate sau mai puțin inspirate, *tensiunea poemelor fiind diferită de la poem la poem*. Cititorul capricios din mine solicită numai expresia stărilor de grație, dar asta e imposibil. Oricum, poemele divulgă stări autentice și trebuie citite cu respectul cuvenit. Doar că nu le pot recomanda pe toate ca model de poezie, cum aș fi făcut-o mai des în cazul cărții cu titlul *Narcotango*.

Dar – cu toate capriciile mele exagerate – există în carte, mai ales la începutul și în finalul ei, mici bijuterii poetice.

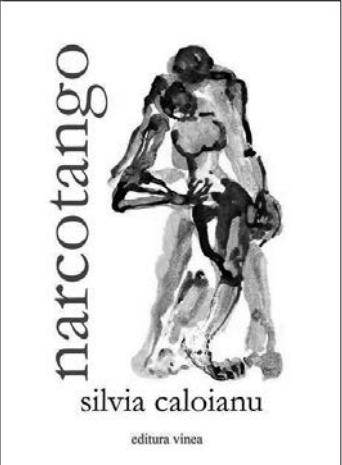
O poezie programatică nu numai pentru poeticitatea ei, ci și pentru etica autoarei, care explică felul de a fi al Silviei Caloianu, se intitulează explicit *alergică la fericire*: „dacă m-ar întreba întâmplările care dintre ele să mi se repete/ mi-aș ascunde rănila ca un pompei dezgustat/ plictisit de atâta durere/ și le-aș spune că sunt alergică la fericire/ la experimente/ le-aș spune uitați-vă ploaia/ aceasta de trei zile nu mai are dirijor/ noaptea a căzut într-un canal ca o balerină debusolată/ a aflat acolo că niciunui câine inteligent nu îi pasă de viață/ și-a întâlnit pasiunea pentru filozofie/ a făcut scrimă / s-a abandonat cuiva într-un pat bizar/ apropo despre care nu vreau să povestesc/ s-a pomenit scriindu-și testamente pe craniul visului/ și a zâmbit/ murind/ la numai câteva clipe / de izbucnirea orizontului în lacrimi de lumină”.

Din poemul liminar al acestui volum, un text exemplar, precum și poemul care deschidea cartea anterioară (prin vene suc de rodii), desprind un model de poezie cu minime mijloace: „în restaurantul ăsta e multă lume/ femei frumoase cu avantaje dar/ chelner/ eu nu vreau nimic din ce vor ele/ poate ceva de adormit visele/ până dimineață/ notează/ numai și numai/ după ce va intra/ pe ușă luceafărul/ cu mâinile în sus/ precum un chirurg în sala de operații/ tu nu știi ce/ ochi are/ chelner/ păstrează mărunțișul/ am bani/ doar amintirile mele cât fac” (fum fum fum). Versul de la sfârșit este antologic.

Poemul final reia titlul cărții: cântec în stația zoo (trebuie să fac această precizare de ordin cultural: stația Zoo din Berlin este locul în care se adună narcomanii, invocat în varii referințe culturale: cântece, cărți etc.). Finalul poemului, ca și finalul cărții, încheie frumos această dilogie poetică. Zic dilogie, pentru că stilistic aceste volume sunt complementare și chiar pot fi citite împreună, cu toate rezervele mele față de unele poeme din volumul al doilea.

Iată și secvența de încheiere a cărții/ poemului/ jurnalului poetic: „mă aștepta vizavi de un mall despre care a zis că are pereții verzi/ mie mi-au părut galbeni aveam și argumente/ noroc de metrou/ și de haina sa fluturând la la superman/ și de privirea aceea a sa despre care iar nu știam nimic/ a câta oară/ și de primăvara aceea cu pomi de crăciun și neoane cu reni/ și de/ nu mai contează/ dar mi-a plăcut la culme cum a zis verzi ca un fagure// în mine parcă se făcea pop-corn/ îmi venea să îi sar în brațe și să rămân acolo tot filmul/ spun doar atât/ a fost mai frumos/ așa ceva rămâne fixat în memorie ca un poster/ și pentru dincolo// cântam în gând bună seara berlinul meu/ alb-negru color sau în sepia/ niciodată adio// și luna se legăna pe cer ca un metronom”.

Coperta cărții *Narcotango*, precum și a volumului *Cântec în stația zoo* (spuneam că volumele au o rezolvare stilistică unitară) reprezintă lucrări executate în cafea ale jurnalistului și plasticianului Vasile Botnaru. Acest gen de plastică fluidă (se creează impresia că pictorul a lucrat cu hașiș sau cu marijuana) se potrivește foarte bine pentru coperte de carte. Îmi place această construire a cărților de poezie bine gândita și în detalii. Poezia, o formă aristocratică a existenței literare, o marfă de unicat, merită un tratament pe potrivă. Inclusiv, în materie de vestimentație, de ambalaj.

* SILVIA CALOIANU
NARCOTANGO
BUCUREȘTI,
EDITURA VINEA,
2013, 120 P.

** SILVIA CALOIANU
CÂNTEC ÎN STAȚIA ZOO
BUCUREȘTI,
EDITURA VINEA
2014, 104 P.

SCRIS | CETIT

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

IV. „...FORMIDABIL REVERS AL SCRITURII, DESFATAREA”

Delicioasă, fraza cubanezului Guillermo Cabrera Infante (1929-2005): „Căci femeile sunt precum cărțile: ești mereu tentat să le iei cu tine în pat”. Asta la modul general, căci nu toate cărțile bune, și nici măcar nu toate capodoperele sunt de luat în pat; iar dacă ne gândim la niște mari „devoratori de cărți” cum ar fi, pe de-o parte, André Gide (nu atât homosexual, cât pederast – cum îi plăcea să precizeze în monumentalul său *Jurnal*) sau la Jorge Luis Borges (care a reușit contraperformața să rămână virgin până pe la/trecut de 50 de ani), pe de-alta, ecuația se arată a fi cu mai multe necunoscute. Și nu-i vorba de pluralul Necunoscutei (Незнакомка) lui Aleksandr Blok, ci... *de gustibus*. Altfel spus, în materie de pasiune, că o fi cartea sau femeia, nu te pui cu gustul omului.

Altminteri, datele problemei pot fi reformulate în mai multe feluri: ce cărți trebuie să fi citit ca să ajungi cu o femeie dorită în pat (memorabil, versul lui O. Nimigean: „Citii bibliotecii ca să te fut”; e valabilă și varianta: ce cărți trebuie să fi citit femeia ca să ajungă... tot acolo, cu bărbatul visat); ce fel de cărți poți citi cu o femeie în pat (și dacă nu există „incompatibilități de lectură”), că-i vorba de lecturi încrucișate sau paralele, cu ochii în una și aceeași carte (magistral, în acest sens, romanul lui Italo Calvino *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*); să existe oare cărți „masculine” și cărți „feminine”, pe care partenerii de lectură le-ar putea schimba ei înde ei, după modelul cuplurilor eșanjiste; și dacă se cuvine să iei mai multe cărți deodată în pat (și cine-i în drept s-o facă, bărbatul sau femeia?); ș.a.m.d., etc., etc.

Adevărată bandă a lui Moebius, fraza Infanta (cu majusculă, fiind vorba de magistrala spusă a cubanezului omonim), căreia încercând să-i dau de capăt, m-am pomenit că alcătuiesc în gând liste de cărți bune la pat (primele zece care-mi vin în minte; apoi „o singură carte de luat pe o insulă nepopulată” ș.a.m.d.; între paranteze fie spus, mi se par deosebit de suspecte topurile de genul *Cele mai bune o sută de cărți/ romane ale lumii/ ale*

secolului XX). Când deodată mi-am amintit de urarea pe care am auzit-o la o nuntă într-un sat din nordul Moldovei: tinerilor însurăței li se dorește să *îmbătrânească pe aceeași pernă!* De bună seamă, ce șansă să cunoști o femeie (nu mă refer la titlul lui Amos Oz) cu care să vrei să-ți trăiești viața cu ochii într-o aceeași carte, de ce nu chiar *în căutarea timpului pierdut* (roman despre care se zice că toată lumea îl citează, și nimeni nu-l citește, ceea ce nu-i chiar adevărat). Mai presus de această fericire poate fi numai scrierea unei cărți împreună, dar asta este o mare taină care nu se mărturisește, decât doar după ce vei fi scris acea Carte.

...dar pentru a nu-mi lăsa cititorul/cititoarea acestor rânduri *sur sa soif*, voi încheia cu un mic poem, un fel de replică pre stihuri alcătuită la butada lui Levi Yitzhak din Berdicev: „Pentru că oricâte pagini citește omul, nu trebuie să uite niciodată că tocmai la prima pagină n-a ajuns încă”, pe post de *billet doux* pentru cea cu care ai vrea să cetești Proust & pentru care visezi să scrii Cartea:

Live / Love

Câtă
vreme
scrie
direct
într-o
ființă –
cu frica
donatorului
de organe
să nu-i fie
respins
țesutul –,
niciun
semn de
carte
nu se
compară
cu linia
vieții
din palmă

POEZIE

PARACLISER
ÎN
MUNȚI
de NICOLAE DĂBIJA

NICOLAE DABIJA (N. 15 IULIE 1948, ÎN S. CODRENI) A ABSOLVIT UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA, FACULTATEA DE FILOLOGIE (1972). REDACTOR LA TE-LEVIZIUNEA NAȚIONALĂ. REDACTOR LA REVISTA „NISTRU”. REDACTOR-ȘEF LA REVISTA „ORIZONTUL”, ULTERIOR „COLUMNA”. REDACTOR-ȘEF LA „LITERATURA ȘI ARTA”. MEMBRU AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA.

VOLUME PUBLICATE (SELECTIV): „OCHIUL AL TREILEA” (1975); „APĂ NEÎNCEPUTĂ” (1980); „PE URMELE LUI ORFEU” (1983); „ZUGRAVUL ANONIM” (1985); „ARI-PĂ SUB CĂMAȘĂ” (1989, 1991); „NASC ȘI LA MOLDOVA OAMENI” (1992); „DREPTUL LA EROARE” (1993); „LACRIMA CARE VEDE” (1994); „LIBERTATEA ARE CHIPUL LUI DUMNEZEU” (1997); „FOTOGRAFUL DE FULGERE” (1998); „ÎN CĂUTAREA IDENTITĂȚII” (2002); „DORURI INTERZISE” (2004); „MARATON PRINTRE GLOANȚE” (2008); „TEMA PENTRU ACASĂ” (2009); „101 POEME” (2010); „NU VĂ ÎNDRĂGOSTIȚI PRIMĂVARA” (2013).

PREMII: PREMIUL TINERETULUI DIN MOLDOVA, 1977; PREMIUL „ION CREANGĂ” AL ACADEMIEI ROMÂNE, 1992; PREMIUL „MIHAI EMINESCU” AL ACADEMIEI ROMÂNE, 1995; PREMIUL PENTRU PROZĂ „GIB. I.MIHĂIESCU”, 1997; PREMIUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN MOLDOVA, 1999; PREMIUL „TITU MAIORESCU”, 2000; CAVALER AL ORDINULUI REPUBLICII, 1995 (RETURNAT ÎN 2003); MEDALIA GUVERNAMENTALĂ A ROMÂNIEI „MIHAI EMINESCU”, 2000; ORDINUL STEAUA RO-MÂNIEI ÎN GRAD DE COMANDOR, 2003; MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE, 2003.

POEM

Poem desfeciorit de patimă...
O picătură de ploaie
atingându-se de foaie
se preface ntr-o lacrimă.

În poemul de ape răsfrânt
floarea-i pe nori scuturată...

Moartea și viața mea toată
încap într-un singur cuvânt.

PARACLISER ÎN MUNȚI

Sunt paracliser într-o biserică veche
zidită de-un sulger
care aprind lumânările
de la fulger,
mă agăț, ades, de nori
ca să trec peste hău
și strig: Iată-mă, Doamne!,
Uită-te, Doamne! –
acesta sunt eu!

Când pâraie cerul de trăsnete grele
îngenunchez pe pragul
chinoviei mele
și mă rog (eu, o biată furnică):
Iată-mă, Doamne!,
Iartă-mă, Doamne,
că nu mi-i frică.

În biserica mea zidită pe-o buză
de hău
nu mă rog decât eu,
aprind câte-o mie de lumânări
la icoana lui Christ
și zic: Iată-mă, Doamne!,
Vezi-mă, Doamne!,
cât sunt de trist.

Mă simt aici în biserica zidită
de sulger
ca un arbore-n care
locuiește un fulger;
și-ntre stânci –
din câlți de ceață – fac punți
când ning singurătăți de sus,
peste munți.
Visez, în sihăstria mea,
de multe ori
cum păcatele mele mă trag către nori
iar eu strig, prin viscol și ger:
Iartă-mă, Doamne!
Iată-mă, Doamne! –
eu sunt ninsoarea
ce cade în cer...

28 iunie 2002

Schitul Cerebuc, Muntele Ceahlău

CE BINE-A FOST...

Ce bine-a fost când a fost rău:
muream
pe-atunci
de dorul tău;
era un timp care-a-ncăput
viața și moartea-ntr-un sărut!

Totul
pe-atunci
părea nespus,
și frunzele cădeau în sus;
și timpul,
blând,
curgea-napoi,
iar Dumnezeu ținea cu noi.

Atunci,
în veacul celălalt:
când te-am iubit cât n-ai visat,
și când din câni –

cu tot alaiul –
noi cerul îl sorbeam cu paiul.

Apoi când ai plecat cu trenul
lăsând păraginit edenul –
n-am mai știut ce-aș putea face
după război, cu-atâta pace...

Ce rău e azi când este bine:
când nu mai mor de dor de tine,
nu zic cântări și nici suspine...
Dac-am greșit, Tu, Doamne, zi-ne!

Azi totul e așa firesc:
nu mai urăsc, nu mai iubesc,
nu mai bocesc, nici nu mi-i dor,
nici nu trăiesc
și nici nu mor.

Azi nu mă sting de dorul tău,
și sunt bătrân ca Dumnezeu
gândind l-acele vremi divine...

Ce bine-a fost când n-a fost bine!...

CURG, MUT, IZVOARE SUB SĂLCEA...

Curg, mut, izvoare sub sălcea,
Băbuțe-adorm sub patrafir.
Ce liniște e-n țara mea –,
E-o liniște de cimitir!

Când plouă cerul peste val
Cu stropi de smirnă și aloe,
Ai vrea să fii un animal
Să-ncapi în bărcile lui Noe.

Câți au tăcut, câți au strigat
Câți au plecat, câți au venit?..
Și numai Unu-a înviat,
Și răstignirea i-a-nfuzit.

5 decembrie 2012

INTERVIU

realizat de
ADRIAN CIUBOTARU

NICOLAE LEAHU: ”... LITERATURA GESTEAZA SI ACOLO UNDE NU SE PUBLICA...”

© GHENADIE NICU

CU CRITICUL LITERAR ȘI POETUL NICOLAE LEAHU, DESPRE CE ÎNSEAMNĂ „SĂ FII VIU DIN PUNCT DE VEDERE LITERAR”, DESPRE CĂRȚILE TRECUTE ȘI VIITOARE, DESPRE SOARTA REVISTEI LITERARE „SEMN” ȘI DESPRE CUM SE VEDE PROCESUL LITERAR BASARABEAN DE LA BĂLȚI. BONUS TRACKS: O „SCHIȚĂ DE AUTOPORTRET MANIERIST” ȘI POEMUL „E.C.”.

Adrian Ciubotaru: Stimate domnule Nicolae Leahu, se pare că preocupările de ordin academic și viața universitară v-au absorbit atât de mult în ultima vreme, încât ați cam uitat de biete reviste literare ce mai apar pe la Chișinău: prezența dvs în paginile publicațiilor basarabene e la fel de redusă ca și prezența în tu-mulț sau tu- puținul vieții literare locale. Așa cum nu se bucură de aceasta malevolentele guri rămase fără subiect de dezbateri în urma recludării lui Nicolae Leahu în cercetare, tot așa cum nu ne bucurăm nici noi, prietenii celui care scria *Erotokritikonul* și ne făcea să hohotim la lectura textelor din *Comedia cumana* și *vodevilul peceneg*. De aici întrebarea: ne-ați abandonat sau (deocamdată, totuși, mai vedem noi, invitați-mă mai des, dați-mi o carte sau un subiect bun ca să am despre ce scrie etc.) nu?

Nicolae Leahu: Dragă Adrian, dincolo de retorica năboind peste faldurile, emoționante, ale întrebării tale, ești unul dintre puținii care regretă această dispariție din peisaj sau, fie, recludiune în – să nu uităm ghilimelele! – cercetare. O știi prea bine tu însuși, în Moldopotamia nu există nici condiții și nici stimulenți autentici pentru a face cercetare. Ceea ce se realizează, în general, inclusiv în instituțiile academice e mai degrabă o chestiune de caracter, nu de sistem, de așa-zisă organizare a vieții științifice. Dar nici de pustnicie nu-i vorba, pur și simplu, de vreo șase-șapte ani, trag (în echipă – s-ar putea altfel?) în niște hamuri administrative, pe care mi le tot aruncă în spate ba “dezideratele” europeizării, cu toată cohorta de acțiuni de “remediere” a istoricelor restanțe acumulate în secole de aiureală fanariot-țarist-bolșevică, ba încercările facultății de a se livra cu promptitudine solicitărilor de a diversifica oferta educațională, asumându-ne când un program de master (cercetare), când unul de jurnalism sau de didactică a literaturii universale, când somația de a lansa pe piață școala doctorală sau, de exemplu, o alta, de a obține acreditarea cutărui sau cutărui program de învățământ. Și dacă nebunia... academică – e pasa ta – s-ar reduce numai la acestea, încă s-ar mai putea respira cu ambele nări, dar așa cum lectura ordinelor,

dispozițiilor, directivelor, ghidurilor, regulamentelor, circularelor, proceselor verbale etc. îți papă întreg timpul pe care nu ți-l iau ședințele de catedră, consiliul al facultății, senat, sondajele și discuțiile, evaluările și concursurile (de cadre, granturi etc.), mesele rotunde și “coordonările”, alegerile și răsalegerile în felurite comitete și comiții, în care este absolut vital să binevoiești să descaleci cu tot cu armură, dacă nu dorești să lași arhimandriților mrakelnici toată grija schitului cate-dratic. Așa că, mon cher, a publica puțin sau deloc nu înseamnă încă a nu fi viu din punct de vedere literar. Ba dimpotrivă, la inenarabila experiență pe care ți-o dă demagogia pedagogică a realității se adaugă revelația că literatura gastează și acolo unde nu se publică. Or, nu poate fi funcționarea metronomică a tiparului doar o formă tot atât de ritmată de compromitere a scrisului? Să-ți dau exemple? Cam două treimi din ceea ce publică revistele literare sunt texte ancorate în nicăieri. Las baltă orice discuție despre cele... științifice (acreditate, cotate, cocoțate, moțate etc.), care-s adevărate pepeniere de frazeologie duhnind a acreală epistemologică. De ce-aș fi trist, prin urmare, că numele sau porecele-mi nu acoperă toate gardurile din bețe de răsărită, iar mutricica-mi nu sticlește pe toate monitoarele când acolo se lăfăie atâta subțirime megalomană? Dar, pentru că oricum n-am reușit să răspund la labirintica ta momeală interogativă, am să mai spun că făcând jocul social, câștigându-mi adică pâinea la colectivă, am ajuns să fiu tot mai scorțos când vine vremea să pozez în vecinătăți dubioase și încă în chestiuni gratuite precum este literatura. Aceasta, în fond, nu se scrie pentru a lua premiul de stat la rând într-un amestec delirant de corifei, grafomani consacrați și, iată, și plagiatori uscriernici, ci pentru țărăneasca pură plăcere a încondeierii oului, a contemplării oului dogmatic sau a eon-ionului antidogmatic etc. Apropo, imaginea cu *statul la rând* e semnată Mircea Cărtărescu, care, în ziua scoaterii numelui lui Bob Dylan din plicul nominalizațiilor la premiul Nobel pentru literatură, scrise pe Facebook, că, dom’le, nu se poate, e prea de tot să dai această distincție așa, la nimereală, când *stau la rând*, la vârsta lor înaintată și încă de atâția ani mari scrii-

tori (nu le reamintesc numele, ca să nu împartă și ei jena cozii care le dă identitate) și atâția alții care nu se văd, *rândul* fiind nesfârșit, iar претендентii uscându-se, între timp, de așteptare, ca niște zdrențe de billboard înfățișând chiar coada cu pricina, cu pricina Nobelului, desigur. N-am mai răs astfel cu studenții de prin ’90, când citeam *Levantul*, în gura mare, în tren. Avea un haz nebun poetul nostru epic și acolo, dar parcă nu chiar așa... Cât privește perioada la care te referi, am mai și scris, ba am și publicat. La Știința, am editat *Antologia poeziei românești cu formă fixă* (clădită la patru mâini, împreună cu Raisa Leahu), la Cartier, o ediție – într-o colecție de zile mari! – a poeziei lui Macedonski, intitulată *Spre Meka*... Anul trecut, publicam, de pildă, în *Sud-Est cultural*, un fragment masiv din *Cronograful de la Bălțiburg*, un singur cititor (transnistrean) spunându-mi însă ceva legat de text. Mi-a telefonat în dimineața zilei de Crăciun, risipindu-mi în câteva cuvinte îndoielile pe care le aveam: “Domnule burgomistru, zice, dă-mi întregul poem cu Bălțiburgul. Vreau să-l citesc tot...”. Nu dau nici numele Domniei Sale, pentru că, fiind unul dintre cei mai dăruți scriitori ai Basarabiei, n-ar merita nicio umbră de ironie dinspre vreun disprețuitor de manierisme și jocuri plextuale.

A.C.: Știu că ați lucrat mai mulți ani la rând la o carte despre poezii optzeciști din Basarabia. Câteva fragmente/ capitole au fost publicate prin reviste. Din câte am înțeles, volumul era conceput ca o continuare a *Poeziei generației ’80*, reeditată recent de Cartier, ca un studiu aprofundat al liricii celor mai importanți reprezentanți ai optzecismului/ postmodernismului poetic în Basarabia. Care este soarta manuscrisului? îl mai așteptăm?

N.L.: Soarta, de, e ca soarta tuturor cărților care se scriu până se dezvoltă operele poetilor. Or, dacă o publicam în 2000, cum mă îndemna nerăbdător Vasile Gârneț, într-un context simpozial, cum aș fi profețit analitic, de exemplu, *Câmpia Borges*, apărută în 2002, ca și atâtea alte volume care se mai scriu încă? Să nu se creadă însă că mi-aș renega avansurile. Iar dacă te

interesează atât de mult, iată o probă de pixeli despre omologul poetului-nepereche al optzecismului de, vorba vine, de pertutindeni:

SCIȚĂ DE AUTOPORTRET MANIERIST

Ca să se izvodească textual, nevoința îl făcu pe autorul acestor rânduri să se aburce pe Morgenstern. Abia de acolo, după ce ani de zile va fi urcat treaptă cu treaptă de abur și scară cu scară de eter – ca racul din propria-i zodie, pentru a nu pierde din ochi obiectul reflectării –, el izbuti să se scruteze cu acea impersonală (și inumană, desigur) privire, capabilă să smulgă, în-treg, trandafirul eului (una mie una sută unșpe petale) din heideggerianul repaos al ființei.

1 – Născut într-o familie de țărani din subsolul basarabic al Țării de Jos, *terrani*, deci, din *terra inferior*, care luptă de cel puțin trei mii două sute șaisprezece ani cu intemperiiile istoriei regionale și universale, personajul nostru avu dintru început condițiile minime pentru a se plămădi ca întâiul profet acceptat în strămoșeasca-i Matrie, teritoriul mitic al baștinii sale cahulene rămânând curent în afara hotarelor politico-administrative convenite când ciomăgal și când diplomatic între dorienii și tracii, macedoneni și perși, daci și romani, daco-romani și sciți, vlahi și... slavi, varegi, turco-bulgari, tătari, selgiucizi, polono-lituanieni, otomani, zaporojeni, maghiari, secui, sași sau muscali. De ce? De aceea, fiindcă, pentru că, deoarece... De-atâta!

Situat între Nistru și Prut, la cam optzeci de kilometri nord-vest de zbuciumul migrator al țărmului pontic, moldo-vlahicul Bădicu este o oază de lumină argilie într-o salbă de dealuri și coline puțin relevante pentru vederea însetată de cumulus numbuși ai oricărui cuceritor. Feldmareșalul Rumeanțev pare a fi întâiul, la 1770, care îi remarcă importanța strategică, dând o memorabilă reprezentație sângeroasă în compania bașibuzucilor pe podișul uneia dintre măgurile bădicene, care își revarsă – *șirloindu-și*, vorba locului – pantele până în bălțile Prutului, între Gotești și Chircani. Locul este atât de binecuvântat, încât, la amiază, mistreții și somonii se scaldă împreună, mai și plodindu-se proliferant, când în apele tulburi ale păpurișurilor, când în țărâna înfierbântată a păpușoiștilor. Faptul că gloria lui Nostradamus nu l-a tentat decât epidemic, explică opțiunea originară a personajului nostru pentru datul în bumbi, șotron, "război", melancolie individuală, fanfară, plictis colectiv, muzică (ușoară, totuși) i proci: fotbal, volei, atletism, tenis de masă sau badminton. De rodine/ scăldători/ botezuri// nunți & priveghiuri ce să mai vorbim, dacă și-așa e cartezian de transparent că un singur lexem poate adăposti în-suși timpul (Timpul!), cu toate avalanșele sale simultan orientate către interior-exterior/ exterior-interior, exploziv-imploziv/ imploziv-exploziv afânând formele spațiului în insațiabila lor dorință de a-și trage reversul pe avers și aversul pe revers, pentru a reîntrupa Unul, Unicul, Unicitatea însăși!

2 – Cu aceste cuvinte începutul s-ar și putea replea în coada volatilă a sfârșitului, culminând victorios în cea mai spectaculoasă și sugestivă tăcere, dar zarurile textului cad cu noroc și pana gândului lunecă mai departe pe alternanța luminos-semiobscură a paginilor documentului electronic...

3 – Începuturile literatului nostru (Nicolai Gheorghievici, cum stă scris în bolșevicioasele cataloage ale epocii) sunt, cum și era de bănuț, freudiene, jungiene, melanie-kleinienne, lacaniene poate chiar și mai mult. Declanșatorul primei "leziuni" psihanalitice creatoare pare a fi întâmplarea că citind poveștile crengiene, dintr-un volum primit de soră-sa Haritina ca supliment la coronița de premiantă școlară, viitorul nostru personaj îi împrumută tomul și prietenului său, Yurie. Ceea ce a urmat este indicibil ca și povestirile de nepovestit românește ale lui Nicu Pop sau teoriile românești ale lui Jean Ricardou, după-amiezi prelunge camarazii discutând și ferfenițând pățaniile stan-pățitului și supliciile harapului, machiaverlăcurile lupului și sadismul discriminatoarei paricopitate, indecenta insistență a cocoșului și inepuizabila inventivitate a coțcariului de

Moș Nechifor... Cu un strop de psihanaliză în grila de discipline pentru clasa a II-a, interpretările duetului cititorinc ar fi fost și mai îndrăznețe. Dar, de unde nu dă ministrul Zidu, al publice educațiunii comuniste diriguitor, nici Sf. Luca, Pițu, nu adaugă, vorba, parafrazată, a cajvano-humuleștenilor tulburători de bune moravuri junimiste cu povestea poveștilor domniilor lor și atâtea alte povești ca și aceasta, tipărită numai pe neobrazatele la vreme timpane ale caracudei iașiote. Când elanul hermeneutic al proaspeților convertiți la erezia lecturii se mai potoli cevași, tot chicotind și sughițând printre lacrimi hăhăite de răsău'-plânsu', cartea cu pricina – *Ion Creangă. Povești* – se deschise pe neașteptate, cu dublu cleampăt, răsturnând pe băncuța șlefuită de coatele mucoșilor înaintași coperțile de carton gros. Și începu să-și foileteze singură filele, ca și cum animată de o bruscă și cam lungă răsuflare de inger căzut dintre filele cărții de nisip. Sau de mac? Dar... dacă de ovăz?

Povestea nu sfârșește însă aci. Într-un târziu, rămânând deschisă la coperta a treia, cartea etală drept în miezul ei un dreptunghi de hârtie gălbineată de mărimea unei cutii de chibrituri. Mare ți-e minunea, Scriptură! Cartea aceasta cu atâtea capete de balaur vorbind cu limbă de moarte și ascunzând în adâncurile literelor atâtea grămezi de nestemate și de hamuri prăfuite sau zăbale ruginite, atâtea suspine de cosânzene așteptând feți-frumoșii să le smulgă din captivitatea zmeilor celor amorezați năprasnic sau a hainelor zgripturoaice ne-iubitoare de mirese răpite și tăfnoase încă, li se adresa lor, lor și numai lor: "DRAGI PRIETENI, dacă ați citit această carte și ea v-a plăcut, împărtășiți-ne și nouă impresiile pe care le-ați trăit, sugerându-ne despre ce ați dori să citiți în continuare. Așteptăm răvașele voastre pe adresa..." Aceasta, de, ca toate adresele din acea vreme: Cetatea de scaun, Ulița barosanului bolșevikos, Coliba tipăriturilor cenzurate & dantelat croșetate, eroizant renarate sau mitoideologic adaptate, etaj..."

O asemenea epistolă, care să adune toate, dar tooooooaaate "impresiile" (ambilor prieteni, inclusiv ale ambilor prieteni ai editorilor), ba și neprețuitele lor "sugestii", nu se scrie, în clasa a II-a, decât într-un semestru! Ea fu scrisă însă în numai cele câteva zile ale vacanței de toamnă a anului 1971. Înșirată pe hârtie de caiet de aritmetică și pe hârtie de caiet în linii, în două variante autonome, intersectabile uneori în numărul cățelandrelor spălate și parfumate de fata moșneagului sau în cel al sarsaililor și drăcoaicelor înghesuie într-o impudoare flagrantă în turbinca strelețului cu muschetă, scrisă și retranscrisă cu mâna celuialt congener, negociată apoi și renegociată cuvânt cu cuvânt până intervenea ori riscul de a rupe orice relație de colaborare cu coautorul ori, altul, mai grav, de a impune cu forța urii olimpiene și a disprețului veșnic punctul de vedere al adevărului. Al adevărului revelând în toată goliciunea natura basmelor scrise și, mai ales, a celor încă neînchiupuluite și, cu atât mai mult, nicăieri tipărite.

Arhivele particulare ale împricinaților nu dețin astăzi nicio versiune a scrisorii în chestie, la fel cum nici arhiva școlii bădicene nu mai păstrează răvașul abia dacă insinuat în alineatul anterior în tehnica neasemuitului coțcar catihetic și didactic ot Sladka Sărărie. Acesta atribuie nechifornicului nemțean toate incorectitudinile politice ale căraușiei ca mereu ispititoare zăbavă a contemplării tatuajelor omoplatice ale Malcăi sub palida lumină selenară și în melodios acompaniament de urlete de lupi sătui de scheunatul țâncilor haitei, ca să nu mai invocăm cârtelile periodice ale etern-tradiționalistei consoarte a escrocului libidinal. Pierdută fizic sau numai rătăcită, scrisoarea de-atunci fermentează însă și astăzi în memoria personajului nostru, poetul, erotikriticistul și celelalte. Sau, mai ales: și celelalte. Adică, de exemplu, și creștăturile lui psihanalitice față cu disponibilitățile verbului a sublima, al doilea, în ordine artistică, după primul: cunoscut și practicat – e-adevărat, cu rarissime efecte – de către toți scârțâitorii condeiului perpetu(um).

Scrisă și aruncată în cutia poștală cu toată sobrietea specifică ceremonialului, scrisoarea nu presupunea, neîndoios, și așteptarea vreunui răspuns imediat, chiar dacă acesta explodă peste nici douăzeci și patru de ore în mijlocul clasei a II-a, la una din orele postmeridianale "grupeii pregătitoare" sau "cu regim semiintern",

cum o numeau, alternând, cele două, alternante, parascovii, adică educatoarele care consolidau prin muncă silnică și oșlobanică ceea ce însăsmânțase învățătoarea cea naltă și pascală precum cozonacul de Eichendorf.

În acea zi de pomină, clasa fu invadată de figura eolian-transparentă a tantielenei celei "înlocuitoare" a nimeni nu mai știe căreia dintre parascoviile alternative:

– Aici îmi sunteți, ghiavolilor? Întrebă ea, fluturând deja deasupra capului plicul dominat de recent centenariatul chip pleșuv al lui Ilici, în care cei doi lectori în *fabula* sigilaseră lingual răvașul trimis spre capitală. "Aici" erau și fără de nicio scăpare, precum și presimți (atunci) încondeietorul (de acum, la persoana a III-a) al scenei. Ian spuneți imediat, tuturor, continuă ritoasa progenitură makarenkoviană, cum de a-ți îndrăznit să scrieți și să trimiteți scrisori tocmai la Chișinău? Și, pentru că nimeni nu răspunse la întrebarea aruncată ca o mreață în văzduhul sălii, întreaga clasă își bunghi privirile după ochii tantielenei. Tăceți? Vă rușinați? Dar de ce nu vă crăpa obrazul atunci când scriați agramățiile voastre? Așa păstrează octombrii onoarea școlii și a satului natal?

Nici Dumitru Maximovici, directorul școlii, n-ar fi rezistat unei asemenea cascade de întrebări. Nu rezistară nici ei, ambii ridicându-se, tulburați, în picioare. Răsul clasei îi podidi întâi până la glezne, urcă apoi până la genunchi, până la brâu, până la piept, până la bărbie... Când protopersonajul nostru îmbrânci ușa clasei, un puhoi de răsete îl îmbrânci și pe el pe coridorul proaspăt spălat...

A.C.: Încă o dată despre revista Semn. Nu vă întreb dacă va mai apărea vreodată un număr al Semnului sau chiar o serie nouă. Vă întreb cum de ați reușit să trăiți atâția ani fără revistă, știind foarte bine că Semnul nu a fost o simplă publicație literară regională, ci mult mai mult de atât? În același context: în 2015 s-au împlinit douăzeci de ani de la apariția primului număr al revistei. Despre aniversare și despre revistă publicul a aflat din revista universității bălțene *Sintagmele*, care a consacrat un număr întreg *Semnului*. Noroc de redactorul-șef al *Sintagmelor*, Ghenadie Nicu, fost și el colaborator al revistei, care a avut această inițiativă. Altfel, evenimentul ar fi putut trece neobservat. De ce *Semnul* a dispărut atât de repede din memoria unor contemporani, inclusiv a celor pe care revista de la Bălți i-a găzduit, de mai multe ori, în paginile sale? De ce revistele literare sunt perceptive la noi, foarte pragmatic, ca loc de autopublicare sau ca foi ale textelor de pripas și mai puțin ca instituții și mecanisme ale culturii?

N.L.: Dragă Adrian, aici o voi lua pe departe. Sunt, în multe privințe, un nostalgic. Încep să înțeleg tot mai bine anul în care am lucrat la ziarul raional din Cahul; încă mai visez că nu mi-am scris articolul pentru ziarul *Glia drochiană*, unde am petrecut șapte ani de o frumusețe și agitație unice, în bulversanții ani 1986-1993; alte aproape două decenii am inventat și reinventat *Semnul* într-un loc unde liliecii hăpăie cucuvele, lăsându-se apoi ciuguliți de porumbeii care uguie în havuzul fără apă din fața unei clădiri pardosite cu bărbile clasicilor marxism-lenenismului bălțean. În acest edificiu granitic se confecționează buletine și pașapoarte, metamorfozabile aproape expres în acte vulvatrice ale altor țări. Subsemnatul nu a făcut încă nicio tentativă de a-și burduși buzunarele cu identități transfrontaliere. Și asta pentru că știu că sunt român și fără pașaport dâmbovițean și că nu am de ce să-mi revendic un drept pe care nici prin moartea părinților mei nu mi-l poate lua? De ce mi-aș schimba năravurile? Iată: și Emilian Galaicu-Păun a ajuns la singurul statut la care poate râvni instanța care este creatorul, acela de Apa.3D. Așa este și *Semnul*: un trecut mereu posibil ca viitor. Și încă ce revistă poate fi: fără bălbâielile începuturilor, fără conformisme, fără... etcaetera! Dacă lipsa ei va genera o tăcere asurzitoare, n-are cum să nu revină, într-o formă sau alta.

Cât privește aniversările și tămâierile, ele fac atmosfera, organizează emoticonal masele (publicul, dacă vrei) etc., dar ele sunt, de fapt, facultative. Temenelele mele *luptătorilor* care își păstrează ochiul ("Nu-ți pier-

de ochiul, luptătorule...”, îndemna Nichita Stănescu). În rest, graba recuperării decalajelor istorice față de occident, frăsuiala aceasta orientală, animând atmosfera de târg care nu se închide niciodată, nici pentru a face curățenie, nici pentru a regândi, poate, relațiile cu furnizorii și clienții, transformă, într-adevăr, cele mai multe publicații în ”foi de pripas” ale amatorismului celui mai pocit. Gata, băieți (de la etudianți la rectori și academicieni), cu scrisul fără frână, pentru că până și generosul Heliade bate cu unghia arătătorului în capacul raclei: descurajează feisbuceala scripturală și scriitura feisbucită.

A.C.: Ce se întâmplă cu literatura română din Basarabia din ultimii ani? Numărul de scriitori nu scade, literații noștri se publică și la Chișinău, și în România, de bine de rău, există câteva reviste literare care îi promovează, scriu despre cărți, idei, întâmpină și caută noutatea, valorile, au loc chiar și polemici literare. Totuși, sentimentul meu este că, în ciuda apariției unor volume de poezie bune, doar critica și eseu
critic și-au păstrat și chiar sporit întru câțva vizibilitatea și atractivitatea pentru cititorul – cum să zic ca să nu supăr pe nimeni? – exigent? Cum se vede acum procesul literar local de la Bălți?

N.L.: De la Bălți, el se vede întocmai, ca un ”proces local”, în care sclipesc din când în când săbiile de cucută verde ale avocaților, ale criticilor, adică. Onorariul lor e ...mutualitatea. Pe mulți, pur și simplu, nu-i mai citesc: după dezamăgiri succesive, după atâtea texte de complezență care nu fac bine nimănui, după încremenirea în clișeele comunicării și incapacitatea de a semnala cel puțin cum poate ”dănțui” limbajul pe schelele ideii. Pentru mine, umila calfă de peste veacuri a lui Gongora, zice-se, spunerea este cea care îmblânzește spusul. În acest sens, cultura română din Basarabia abia își conștientizează mucenicia la care se expune, dacă nu vrea să-și conserve milenarul provizorat pentru alte câteva secole. Oricum, suspendând hibernarea simultană cu aflarea în treabă, ar mai fi nevoie de ceva timp pentru a extinde promontoriile pe care s-a instalat critica optzecistă, de la Eugen Lungu și Emilian Galaicu-Păun la Vitalie Ciobanu și Mircea V. Ciobanu și, de la aceștia, la Lucia Țurcanu și, cu voia dumitale, la Adrian Ciubotaru, prin ceea ce au dat mai bun aceștia în clipele lor de grație. Iar pe mine anume aceasta mă interesează, capacitatea criticii de a se impune ca discurs autonom. Astăzi, autonomia esteticului, pentru care critica a făcut atât de mult, nu mai este posibilă fără asigurarea autonomiei actului critic. Artă suverană, ca și poezia sau proza, critica nu trebuie să ducă trena nimănui. Așa cum nu are de ce deservi capriciile claselor sociale sau ale ideologiilor, fie ele de stânga sau de dreapta, ale minorităților sau majorităților (corecte sau incorecte politic prin votul ”democratic” care le susține), la fel ea nu va sluji ”patriotismul zoologic” sau cutia de jertfă a mediocrității. Privind peste capetele diletanților sau ale somităților expirate, critica nu va încuraja nici îndemânarea limbută, dar nici inocența împleticindu-și pașii printre cărți și caiete. Ce a reușit, de pildă, să spună în critică o superpublicată autoare ca M.P., pentru a capta și ”aprecierile” unor comentatori (potrivit cuvânt, nu-i așa?) de la Chișinău, București sau Iași, care n-au călcat în viața lor numai prin – vorba lui Iser – ”goluri textuale”? Și încă ne mai scandalizăm că se citește puțin?! Păi cum să citești ”analize” care nu au nici idei și nici topică?... Când nu are ce discuta, criticul poate experimenta și un alt gen; când o ia disperarea în fața diluviului de maculatură, critica are strălucita ocazie de a-i asista pristăvirea. De câțiva ani, exercițiul îmi priește. Am răgazul nu numai să privesc, ci și, adeseori, să văd câtă ignoranță certificată politic și academic a ieșit în arena publică. Dă peste margini. În definitiv, în cultură lucrurile nu evoluează ca în inginerie: învârtești cheia și motorul începe să funcționeze. Atâta cât este, la noi, critica are o șansă, dacă își va lua materialele de construcție din varii domenii, așa cum procedează, bunăoară, poezia. Poezia, deci, nu flecăreala versificată, nu lălăiala fără conștiință de sine. Iată de ce este important pentru toți recentul schimb de săgeți între Eugen Lungu și Andrei Țurcanu. Elegante sau otrăvite, aceste săgeți repun totuși în termeni lămuriri

tori miezul discuției pe care critica noastră o ratează neconținut fie pentru că are o firavă anvergură teoretică, fie pentru că este stresată de prefacerile domeniului la nivel universal, fie pentru că energiile agenților dezbaterii aruncă prematur în aer masa critică de idei, care ar merita o gestiune mai bună și mai îndelungată, implicându-i teoretic și pe cei care cronicăresc voioși în marginea unor tomuri insipide, dar mai ales pe cei care sunt responsabili cu... teoria, pe la Academie, prin universități. Tot astfel, prin nepăsare savantă sau abținere (epistemică?) am ratat discuția despre literatura perioadei comuniste, am mototolit și ”dezbaterea” despre literatură și eros/ sexualitate, lăsând-o în seama vociferanților national-patriotici. Altfel zis, specialitatea casei este rateul. Explicația este simplă: pe de o parte, mentalitatea literară locală este încă la nivelul anilor ’20-’30 ai secolului trecut, iar, pe de cealaltă parte, avem prea puține modele de devoțiune culturală și profesionism incoruptibil care să nu facă dintr-un Eugen Lungu, de exemplu, un reper înfricoșător de singuratic.

Nici încheierea nu este optimistă: dacă critica noastră nu izbutește să impună un standard suficient de ridicat de luare în stăpânire a domeniului, generația viitoare va stârci exact în fața aceluiași zid neisprăvit, tot codindu-se, s-o înceapă cu panegiricele sau numai cu măgulelele?

A.C.: Unul dintre primele numere ale publicației literare Semn a fost consacrat provincialismului și complexelor pe care le generează acesta scriitorilor din zonele marginale ale literaturii. Au trecut aproape douăzeci de ani de la apariția aceluia număr de revistă. Ce s-a schimbat de atunci? Rămâne scriitorul basarabean la fel de provincial și la fel de complexat din această cauză? Mai e justificabil acest lucru în epoca internetului, a poliglosiei, a cosmopolitismului, a unor edituri precum Humanitas, Polirom etc. care te țin mereu la curent cu cele mai noi idei estetice și literare din lume?

N.L.: Ei bine, noi nu ne-am împăcat niciodată cu ideea de centru, mai mult, nici n-am catadicsit să dăm seama de existența ei. Pentru basarabeni, bunăoară, ca să nu mă refer la daci, or, multe lucruri de pe-acolo ni se trag (nu le plătiseră, o vreme, romanii tribut?), centrul e ori o sursă de neliniște pasivă (precum în cazul bibanului lui Saltâkov-Șcedrin), ori vacă de muls, ca pentru politicienii noștri care deplasează privirile de pe un centru pe altul în funcție de cotațiile acestora la bursă. Sigur că această șmecherie este lesne detectabilă. Iar, pentru că lumea are nevoie și de fraieri, dăștepții nostri sunt folosiți ori de câte ori este nevoie (la pachet cu votanții și nevotanții lor, desigur) la tot felul de treburi mizerabile. Ticăloșită de secole, clasa politică moldopotamică, de la turcitele progenituri voievodale la Snegur și Lucinschi, iar de la aceștia, la Voronin, Filat/ Plahotniuc și Dodon nu face decât să-și negocieze cu diferite centre de putere indigenatul în schimbul captivității celorlalți, a celor mulți și făcând des zurbă la portitele lăpușnenilor. Observi, nu la Poartă, ci pe la *kalitci*? Ca urmare, noi niciodată nu stăm de vorbă cu cine e cazul, ci cu numeroșii lor intermediari: traficanți de țigări și scrumbie, combustibili sau vinuri, neguțatori de idei și dumnezei, manipulatori de valută și diplome false, de bacalaureat, doctorat... Încearcă și ieși din acest iad, chiar și conectat la internet și făcându-ți cumpărăturile din magazine virtuale. Rămâi ce-ai fost, romantic adică, împrumutând întârzierea odată cu produsul pe care îl cumperi, fie el și... intelectual. Dar, nu vom uita, provincialismul este o temă de reflecție, una între altele, iar în postmodernitate ideea de centru ”a slăbit”. Suntem într-un moment de consacrare a pluralității, adică e ora ieșirii la rampă a marginii, inclusiv a mediocrității, căreia mai ales tehnologia îi permite să se facă citită, auzită și – Oho! – văzută. Din fericire, nu produce decât un zgomot de fond. Cel mai convingător, în clipa de față, este bruiajul fără bruiaj, fiecare comunicator instituindu-se într-un ”centru” (ca sursă de zgomot) pentru comunicarea celorlalți. Când și mahalaua va înțelege că n-o mai ascultă nimeni, va merge la chioșc, după un strop de autoritate, să afle ce mai spune, totuși, Centrul... Doar un poem ar putea diminua această viziune optimistă:

E.C.

I.

Am gândit o operă de milioane,
Pierzând bătălia cu cifrele.
Beau cvas.
În buzunarul cămașei, drept inimă,
Treizeci și trei de sfanți
Mi-au rămas
Și-un nibelungic diez.
Carevasăzică, în cele din urmă, tronez
Pe-un biedermeier de scăunel.
Pauză – așa-zis – digestivă,
Impregnându-se ca amorul
în șervețel.
Nu! – ca cerneala
în sugativă.

După drojdia asta cvasistă,
Doar ceaiul de ochiul boului
mi-ar mai ticni.
Pliculețul de zahăr
E lângă ceașca orfană – a Zânei rășnite –
Juma’ ar râde, juma’ ar icni.

Ce-ar fi zis Verlaine despre această
Scandaloasă încurcătură,
Oglindind luceferi în balta havuzului
Și sânii Ofeliei în cianură?

Și Rimbaud s-ar mira de dactilul sărind,
Prostovanul, peste cap,
din lulea în chisea,
Răsucind tornade-n pustia
Nimburilor
de
scorojită
vopsea.

Niciun bleg, niciun sfânt nu se-arată.
La etaj,
în birouri,
secretarele își linchesc
de pe băț
aburind
înghețata
Până adjunctul flencăne cu șeful cel mare.
Sau – licheaua! – chicotește cu alta?

Să mai scriu, să mai scriu și-n carnet –
Zboară gândul, doar foamea rămâne,
Nu e mațul un clarinet
în *futle*ar,
Te trădează, potaia – dă-i pâine!

Parcă vine un ins „înzestrat”, dar e-o cutră.
De-l plătești, îți înfundă pe veci în gazete
înșiși Muma și Tatăl
Cerești.
Și-ntreg neamul,
cu tot cu suzete.

Nas în guler de nurcă.
Trecu oțărât.
N-o fi fost
Niciun fund să-i facă – limbistic – onoarea.
Sus, Magistre! Acasă mai e un covrig hibernal
Și-i amiază. Și dulci sunt și moar-
tea și moa-
rea

Lacrimii confraterne,
la
căpătâi,
în ziua de-apoi
a axiologiei,
în maternă
noapte
dintâi.

PROFIL

© N. RĂILEANU

LEO BUTNARU,
RASCRUCEA
CU
SINE
INSUȘI

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

Cel mai grav este să scrii despre prieteni. Asta și din cauza că îi ai fost cunoscut de-a lungul și de-a latul și teama-i că poți fi și subiectiv.

Până la urmă, tot subiectivi ne este scris în legea naturii să fim, deși de la școală încoace ni se cere să fim obiectivi.

Pe Leo l-am îndrăgit de la prima cunoaștere. Era mai colțuros decât alții, mai necioplit de dalta ideologică a vremii. Ca o stâncă sau, mai bine zis, ca o stană de piatră, în care se ascunde misterul sculpturii, niciodată dezgolită până la desuetudine, atunci când se întâmplă dezbrăcarea. Am și pus umărul la săltarea unor pietroaie, la ziare-reviste, duse cu apa Sâmbetei sau pe pustii (ceea ce tot aceea este), când am lucrat, naiv și (credeam noi) subversiv, la scobirea unor pietricele din baza temeliei *mortal iubitei* puteri de pe atunci. Eram gata să ne sacrificăm de dragul unui nume sau al unei silabe, eram gata să ne batem în cuțite pentru niște adevăruri despre care aflam (întotdeauna, cu întârziere) că nu sunt adevăruri și nici ale noastre nu sunt, ba chiar ne credeam ostași ai propășirii și aproape eroi. Adevărul este că eram tineri. Uneori, și trădători de noi înșine și de ce puteam să fim.

Parcă din nimic (nimicul fiind financiar), am dat la iveală o samă de cărți bune!, – între care celebra odinioară colecție *Poezii de duminică*. Aici (ca să se știe) nu mă refer la cărțile pe care le-am semnat cu propriul nume, ci la calitatea noastră de editori și tipografi, când semnam *bun de tipar* ceea ce până atunci fusese categoric interzis românimii din republica moldovenească.

Când a venit la Chișinău, Leo Butnaru era un băiat de țărani, talentat. Unii, ca și el, s-au mulțumit cu talentul – de obicei, pipiriu. Mulțumim Domnului, vor fi zis ei, uitând că Dumnezeuul nostru dă, dar nu pune în traistă, ceea ce vrea să spună că talentul revendică fortificare prin cultură.

Leo Butnaru este un om învățat și cu remarcabilă ținută estetică. Ni se vădește prin eleganța scrisului, cunoașterea dedesubturilor și plusul de valoare conferit subiectelor abordate. Este un om cu destinul asumat și nu lăsat în voia curentului (și literar).

Așa, în viața de toate zilele, Leo este om normal. Când scrie însă, s-ar părea că vede mai departe și uneori spune lucruri neînțelese nouă. Crede că aceste vorbe, lucrate cu migala șlefuitorului de lentile, cu eleganța unui jefuitor de picasso, ar putea trezi amintiri (ancestrale?) – ...la/ începutul începuturilor/ Dumnezeu/ din sine însuși pe sine născându-se/ stă

prunc-pruncuț coconaș-coconaș în/ poala propriei sale umbre/ alburii... (Pregeneză); și naște și niște idei (salvatoare?) – vedeți și voi, sunt la îndemână...

În plină epocă de lipsă de idei, de contemplare fără descoperire a obiectului contemplat, Leo Butnaru practică poezia de idei și, zic, nimic mai frumos decât ideea devenită poezie. Este un poet al răscruclilor cu sine însuși, cu timpul și cu entitățile care populează timpul și lucrul acesta, iarăși, mi se pare nespus de frumos.

De-a lungul timpului și spațiului, am avut plăcerea să am întotdeauna la îndemână și câteva versuri/ poeme de-ale lui Leo, pe care le-am citit prietenilor de mai aproape și de mai departe, acestora din urmă, uneori, cu ajutorul mâinilor, sprâncenelor și al mușchilor faciali. De pildă, cele cu ciocărlia care se vede și nu se aude, cu soarele care are veșnică dreptate, cu unul Homer și altul Hamlet, ca și cu altele, multe dintre care se regăsesc în această (vastă și luminoasă) panoramă a poeziei lui Leo Butnaru – Cota de atenție. Erau înțelese și apreciate, drept care primeam felicitări pentru calitatea metaforei, după care spuneam și eu cine-i adevăratul autor. Cum, ziceau, umbli la așa depărtare cu poezii străine? Da, ziceam, cu cât mai departe, cu atât mai ale mele sunt poeziile lui Leo Butnaru. De fapt, cu atât mai ale noastre.

Îndrăznesc să spun că, martor fiind, pe aice, el a spart tiparele, când nici nu prea aveam (vorba vine!) acces la tipar. A adoptat expresia postmodernistă înaintea altora, dintr-o necesitate intimă, firește, ca ulterior să trebuiască să reabiliteze postmodernismul basarabean (și nu numai) cu vocație haimanală – că și vocabular suburban și cu foarte puțină noimă. Și mai spun cu încredere că – nu autodeclarații sau declarații conjuncturale – Leo Butnaru este cap de generație, dacă totuna se pretinde, cumva și întru câtva, că în Moldova pruto-nistreană există și niște generații poeticești.

Poezia lui Leo Butnaru este de tensiune înaltă, în sensul liniilor de înaltă tensiune cu sârmele (firele, firele!?) zbârnâind de încordare. Chiar așa: nu vibrând, ci zbârnâind.

Încă nu s-a întâmplat ca poezia să omoare, dar nici să fi înviat pe cineva nu s-a auzit. Și atunci? Leo îi găsește următoarea posibilă explicație și logică de a fi: *Poezie/ dulce-amară/ pe nimeni nu l-ai făcut/ cu adevărat fericit/ ci doar/ (mulțam și pentru atât)/ mai puțin nefericit/ l-ai făcut.*

Suficient pentru ca poezia să aibă și pe mai departe drept la existență.

FIRUL CU PLUMB

AJUN

de AURELIU BUSUIOC

Citește-mi, iubito, zăpada,
Și gerul.
Desigur și gerul.
Probabil e albă și strada
Și cerul.
Probabil, cu ciocul în pene
Dorm vrâbii în curte pe bărne,
Și-noată copii prin troiene
Cu nasuri albastre și carne.
Citește-mi balconul,
Vecina,
Ghereta cu sticle albastre,
Și nu mai aprinde lumina
Pe bolta ninsorilor noastre.
Citește-mi apoi vijelia
Duiosă
În horn cum descântă.
Probabil Fecioara Maria
Pe Prunc îl hrănește
Și cântă...
Probabil pe pârtii nebune
Fug sănii pe boltă,
Fug sănii,
Și-n urmă,
Cu ochi de cărbune,
Grozave vedenii,
Vedenii...
Dar sania noastră, ce-aleargă!
Atâta risipă de stele
Se scutură
Albe
Să șteargă
Din urmele ei paralele!

Tresari?
Ce vedenii? N-ai teamă,
E viscolul.
Scârțâie ușa.
Citește, iubito!. Ia seamă:
Cum gerul îți fură mănua!
Ascultă:

cu florile dalbe
Pe străzi, ca de nuntă castanii ...

Vedenii grozave și albe?
Sunt anii, iubito,
Sunt anii.
Nu stinge lumina, n-o stinge,
E-așa de târziu, viscolește...

Nu ninge, iubito?
Va ninge.
Citește-mi, iubito,
Citește...

CRONICĂ LITERARĂ

O ANTOLOGIE DE COLECȚIE

de LUCIA ȚURCANU

Antologia *Poeți de pe vremea lui Eminescu* (Literatura Artistică, 1990; Cartier, 1999) este una dintre foarte puținele apariții editoriale din Basarabia care s-au bucurat de atenția unui număr atât de impunător de critici de notorietate din dreapta Prutului. Mărturie sunt *Selecțiunile critice* incluse în cea de-a treia ediție a cărții (Cartier, 2016). Alex. Ștefănescu, Dan Mănu-că, Liviu Grăsoiu, Mircea Anghelescu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion ș.a. s-au expus (laudativ!) despre lucrarea lui Eugen Lungu. Cum se explică acest succes? Simplu de tot. Întâi, Eugen Lungu (re)descoperă și adună într-o carte autori marginali, a căror operă, constată însuși antologatorul, „răzbate până la noi mai mult ca o curiozitate decât ca o valoare”, realizând în felul acesta un act recuperator și de popularizare a junimiștilor minori care au constituit „ambianța” (Mircea Anghelescu), „fundalul sau chiar grundul riguros al epocii pe care se proiectau, reflectorizant, numele mari care își depășeau secolul”. În acest context, doar Eugen Simion mai poate fi citat, cu *Dimineața poezilor*. Apoi, prin asiduitatea, tenacitatea și profunzimea ce îi sunt proprii, Eugen Lungu realizează un studiu pe care (cum bine zicea Adrian Ciubotaru la lansarea cărții) un întreg sector de cercetare de la Academie ar fi trebuit să îl facă.

În prefața la prima ediție, acum 26 de ani, Eugen Lungu observa că „practic, în ultimele două decenii istoria literaturii a încetat să existe la noi ca știință”. E o afirmație pe care, din păcate, nu putem să o contrazicem nici astăzi. Istoricii literari aproape că lipsesc, iar critica tinde la „neistorism” (în editorialul *Critică și cultură*, din *România literară* nr. 4, 2014, Nicolae Manolescu scrie despre critica erei internetului și lipsa perspectivei istorice). Eugen Lungu este, se pare, o excepție, pentru că face istorie literară în sensul clasic al conceptului. *Poeți de pe vremea lui Eminescu* nu e o simplă antologie, ci un studiu amplu ce poate alcătui un consistent capitol dintr-o nouă istorie a literaturii române... de la origini până în prezent. Or, textele antologate sunt însoțite de medalioane ce conțin profiluri biografico-literare ale poezilor, dar și de instrumentarul absolut necesar în realizarea unor ediții critice: lista surselor bibliografice după care s-a făcut selecția, principiile de transcriere, adnotări (scrise cu scrupulozitatea cu care Murărașu comenta opera

lui Eminescu). Este, așadar, un model de cercetare istorico-literară, comentariile critice fiind făcute cu luciditatea și rigurozitatea unui excelent cunoscător al evoluției literaturii române și, în mod special, al fenomenului literar junimist.

Cei mai mulți dintre criticii care au scris despre cartea lui Eugen Lungu au menționat faptul că volumul este și un instrument de lucru „bine făcut și extrem de util, primul care își propune să reconstituie și să repună, totodată, în drepturi producția lirică a Junimii din epoca ei de glorie” (Mircea Anghelescu). Așadar, este o carte absolut necesară criticilor și istoricilor literari. Pe de altă parte, antologia poate fi abordată și din perspectiva valențelor ei didactice, antologatorul punând la dispoziția profesorilor, doctoranzilor, studenților, elevilor texte mai puțin sau deloc cunoscute, care însă, studiate și citate adecvat, ar putea completa semnificativ un studiu tematic, bunăoară, sau ar spori credibilitatea unei teze (pentru că o cercetare plauzibilă nu se referă numai la „vâr-furi”/ capodopere, ci trebuie să includă, în mod obligatoriu, și textele periferice).

Am să aduc două exemple. Să zicem că se discută, la un curs de la facultate sau la o oră de literatura română de la liceu, despre poezia bucolică a lui Mihai Eminescu. Pentru a înțelege mai bine valoarea artistică a scenelor idilice din *Floare albastră*, *Călin*, *Luceafărul* ș.a., antologia lui Eugen Lungu ne oferă, spre comparare, câteva texte, cum ar fi Șăgi câmpenești de Samson Bodnărescu sau *Plăcerile vieții câmpenești* de Nicolae Volenti. Numai după ce va face cunoștință cu lirismul naiv al lui Bodnărescu („Sta o salce lângă baltă/ Legănându-se ușor;/ Trestii strănse l-a ei umbră/ Își spuneau povești de dor. /.../ Când din când privea în apă/ Câte una pe furis,/ Cercetând de-i șade bine/ Sub coroana de frunziș./ Și cum sta la povestire/ Și spuneau de câte sufăr,/ Iat-o luntre, toată-n aur,/ Cum sunt florile de nufăr!/ ...”) sau va citi versurile greoaie ale lui Volenti („Câteodată pe-al său luci, cu al meu gând, tovarăș tainic,/ Într-o barcă mă plimb vesel legănat de-un vânt ușor/ Alteori pe-naltul munte ce-și ridică fruntea falnic/ Și oprind norii din cale se ascunde-n sânul lor./ ...”), tânărul studios își va da seama de contextul în care au apărut poemele lui Eminescu și își va putea răspunde la întrebarea de ce acesta este considerat un mare poet.

Și cel de-al doilea exemplu: să presupunem că cineva este interesat de prezența imaginii Basarabiei în literatura română. În acest caz, poezia *Basarabia* de Theodor Șerbănescu poate fi o adevărată revelație pentru cercetător, deoarece conține și descrieri, marcate de lăncezeală și spleen, ale unei margini de lume – imagine pa care Geo Bogza o va explora din plin („Ca o sarică largă pe umeri atârnată,/ Și-a căreia lungi poale ajung până-n călcâi –/ Așa Cahului pare – sarică îmbrăcată/ Pe umere de dealuri și târâind prin văi./ Piața pare-un petic cârpit drept în spinare,/ Un petic negru-alături cu case-albite-n var;/ Biserica din capul orașului îmi pare/ O glugă ciobănească din vârful unui par”), și versuri militante, mai apropiate de civismul lui Alecu Russo sau Mihai Eminescu („Râu românesc odată din cap până-n picioare,/ Pe verzile lui maluri veneau adeseori/ Și-n undele lui limpezi își leșiau la soare/ Cămeșile lor albe, vai! Două țări surori./ De când muscalul lacom răpitu-ne pe una,/ El – Prutul devenit-a atăta de măhnit,/ Că-n doliu fără margini svârlitu-și-a cununa/ De flori mirositoare și unde și-a cernit”), și strofe sarcastice, ce amintesc de poeziile lui Dumitru Matcovschi sau ale Leonidei Lari, declamate la marile adunări naționale din anii '90 („Veni un timp când Rusul la sila lui, prin silă,/ Din raptu-i dușman fuse silit să dea-napoi.../ Dar ce folos!... pe blânda și gingașa copilă/ De cap tot el o ține – iar de picioare noi./ Calmucu-și ține gura pe buza-i vinețită,/ Înădușind suflarea-i cu miros românesc!.../ Orice s-ar zice încă, copila-i tot robită:/ Potlogul din picioare pute-a tovar rusesc”).

Medalioanele pe care le scrie Eugen Lungu pentru fiecare dintre cei 21 de autori antologați dovedesc că istoricul E.L. manifestă o excelentă cunoaștere a bibliografiei (deși nu epatează, ci citează cu dezinvolură sursele examinate, fiindu-i străină crisparea academică), dar și o curiozitate de o pedanterie cum rar se mai întâlnește. Iată ce și cum scrie despre Samson Bodnărescu, de exemplu: „S-a născut la 27 iunie 1840 în satul (aici, de la I. Negruzzi până la Aurel Petrescu, ultimul editor al lui S.B., și Dan Mănu-că, specialistul consacrat în materie de junimism și junimiști, datele sunt mereu altele, la mijloc fiind, probabil, noile împărțiri administrative) Voitinul din comuna Gălănești, nume de localități pe care nu le-am putut descoperi pe harta județului Suceava și nici în împrejmui-

rile Rădăuților (evident, tot pe hartă)”. Atunci când face portretul literar al scriitorului, criticul E.L. ochেște drept în țintă, făcând o analiză pertinentă, deloc îngăduitoare sau empatică. Bunăoară, despre poetul Iacob Negruzzi afirmă: „Versurile sunt, în fond, primitive, cu un mesaj ce nu trece dincolo de limita constatărilor /.../ Figura ei [a femeii – n.m., L.Ț] nu e una deosebită; e un portret șters și fără culoare, asamblat în imagini care nu se sustrag uzului comun /.../ Ca și la alți poeți mediocri ai epocii, clișeul e în largul său, unificând și uniformizând, lăsând cititorul de azi într-o mare dezolare în fața acestui concept de poezie. Puține ar fi mostrele care se ridică deasupra orizontului aplecat de banalitate.”

Dincolo de această dimensiune informativă însă, *Poeți de pe vremea lui Eminescu* este și o carte care poate fi citită de plăcere, pentru a te delecta cu naivitățile poetice ale celor care „s-au salvat de obscuritatea anonimatului” doar agățați „de trena gloriosului romantic”, dar și pentru a savura scriitura, stilul lui Eugen Lungu. Antologatorul românează (așa cum numai G. Călinescu a știut să o facă până la el) biografiile celor 21 de autori, transformându-i în personaje vii. Selectând cele mai spectaculoase momente din viața „eroilor” săi, Eugen Lungu reușește să atragă atenția asupra unor „principii și valori” – vorba vine – ale epocii. Relevant este cazul lui Ioan S. Nenițescu, poet propus pentru premiul Academiei „cu «poema epică», intitulată falnic Șoimii de la Războieni /.../ o copie inabilă după *Dumbrava Roșie* a lui V. Alecsandri”. Episodul este relatat cu ironie subtilă: „Raportul asupra opului dilematic era făcut de I. Negruzzi, care-i găsea, din delicatețe, și unele calități («limba este destul de corectă și îndeobște frumoasă»), respingându-l însă în principiu. Juriul cădea de acord cu deducția raportorului și pecetluia destinul ultrapoetice «poeme» în termeni ceremonioși-neologici: «dl Negruzzi propune neprimirea, și comisiunea, în unanimitate, recunoaște această opinie»”. Foarte sugestiv acest caz, mai ales în contextul decernării Premiului Național pentru literatură de anul acesta.

Portretele unor personaje pitorești ale epocii sunt realizate cu pană de prozator. Dimitrie Petrino a cărui biografie e mult mai spectaculoasă decât poezia este prezentat în toată plinătatea manifestărilor sale: „Ca în «romanțurile» de aventuri, peste noapte îi pică în poală o avere bunicică pe care o zvârle pe vânt tot atât de iute de cum i-a venit. Tot ca în romane, își răpește mireasa, contractând o căsătorie pe ascuns, la țarmul mării, talazurile și imensitățile căreia îi ademeneau, probabil, sângele spre aventură și risc. A uns cu lingușiri miniștri și înduioșat, a înlăcrimat cu «of»-uri patetice doamnele acestora, servindu-se, deci, de poezie ca de un mijloc de căpătuială. A măscărit și a calomniat reputații, încercând prin acest penibil meșteșug să-și facă el însuși reputație”.

Ilustrată cu portretele autorilor antologați și inclusă în seria Cartier de colecție (excelent realizată grafic), antologia *Poeți de pe vremea lui Eminescu* (ajunsă la a treia ediție) a devenit cu certitudine una din cărțile canonice (sau făcătoare de canon) ale literaturii române.

ÎNSEMĂNĂRI

IULIAN CIOCAN: UN ROMANCIER DIN VIITOR

de DUMITRU CRUDU

Construit pe două planuri, romanul lui Iulian Ciocan *Iar dimineața vor veni rușii* impresionează din capul locului printr-o construcție foarte solidă. Cele două planuri ale narațiunii se completează de minune. Se intersectează, se întrerup, dar și se continuă. În planul său distopic, rușii din Transnistria, aproape că peste noapte, intră în Republica Moldova. Cade și capitala. Când profesorul de limba latină Nicanor Turturică îi zărește pe soldații ruși pe fereastră, mai să-i cadă cerul în cap. Din acel moment, cariera sa universitară, ca și viața sa socială, se termină brusc. Dintr-un profesor de limbă latină respectat care joacă șah pe net până noaptea târziu, devine mai întâi o paria a noii societăți, ca până la urmă să dispară subit. Doar un singur om își va mai aminti de el: bufetiera Raia.

Inviazia militară rusă aduce cu sine destine spulberate și oameni dezrădăcinați din istorie. Comportă teroare și instalează o permanentă frică.

În celălalt plan al romanului, în planul realist, un tânăr romancier, proaspăt absolvent al Universității din Brașov, revenit acasă după cinci ani de studii, merge la o editură tocmai cu acest roman distopic. Spre surprinderea sa însă, editura îl respinge.

În acest plan, viața tânărului scriitor Marcel Pulbere după terminarea studiilor la facultatea de filologie din Brașov se derulează foarte dramatic. Acasă, nimeni nu-l așteaptă. Nu numai că îi este respins romanul, dar nici nu se poate angaja nicăieri, fiind întâmpinat de toți în furci. Când oamenii aud că și-a făcut studiile peste Prut, parcă ar auzi sâsâind un șarpe. Din această cauză, devine și el un paria a societății (la fel ca și personajul său), silit să cumpere conserve ieftine ca să le vândă mai scump, doar pentru a putea supraviețui. Tragedia lui Marcel Pulbere care nu-și poate găsi un job acasă este tragedia unei întregi generații de intelectuali basarabeni. Școliți în România, aceștia nu se pot integra în lumea basarabeană, care-i primește cu spatele, făcând tot ce poate ca să-i excomunică și să scape de ei. Tânărul scriitor Marcel Pulbere, autorul distopiei despre năvălirea soldaților ruși, este el însuși o victimă a lumii basarabene, de dinainte de invazie, o lume închisă, conservatoare, totalitară și, în bună măsură, românofobă.

Iată de ce între Marcel Pulbere, autorul distopiei, și Nicanor Turturică, profesorul de latină din romanul din roman, există foarte multe similitudini. Ambii sunt niște victime. Ambii au de suferit de pe urma lumii în care trăiesc, ceea ce mă îndreptățește să cred că Nicanor Turturică ar fi, nici mai mult, dar nici mai puțin, decât un avatar al lui Marcel Pulbere. Aceste asemănări până la contopire nu sunt deloc întâmplătoare: Marcel Pulbere îl anticipează pe Nicanor Turturică. Îl anunță și-i pregătește terenul. Tot așa cum și lumea basarabeană de până la invazie anticipează lumea de după cotropire. Societatea basarabeană de până la năvălirea soldaților ruși era deja învinsă. De aceea, aceștia au și cucerit-o cu mâinile goale. Pentru că ea era deja ocupată. Era ocupată chiar de moldoveni. De moldovenii cu o mentalitate sovietică și totalitară, care au pus-o pe butuci. Până a fi ocupată de soldații ruși, ea era deja ocupată de rușii din noi.

Pigmentat cu umor (cât fac numai numele personajelor), *Iar dimineața vor veni rușii* este unul dintre cele mai bune romane basarabene de astăzi. Solid, viguros, foarte bine scris, cu o structură impresionantă, bine gândit și foarte bine încheiat, romanul ne spune că, înainte de a ne debarasa de jugurile străine, ar trebui să ne eliberăm mai întâi de ocupanții din noi.

VIAȚA LITERARĂ

FESTIVALUL „ANATOL CODRU – POETUL ȘI CINEASTUL”

Uniunea Scriitorilor din Moldova, Uniunea Cineaștilor din Moldova, Muzeul Național de Literatură „M. Kogălniceanu”, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Institutul de Filologie al AȘM, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM și Primăria municipiului Chișinău au organizat pe data de 25 noiembrie 2016 festivalul „Anatol Codru – poetul și cineastul”. Arcadie Suceveanu, președintele USM, a deschis lucrările Festivalul adresând un cuvânt de salut și prezentând oaspeții.

La eveniment au fost invitați Acad. Gheorghe Duca, președinte al AȘM, Sergiu Prodan, Președinte al Uniunii Cineaștilor din Moldova, Acad. Mihai Cimpoi, Dumitru Olărescu, doctor în studiul artelor, Valeriu Matei, director al ICR „Mihai Eminescu”, Nichita Danilov, vicedirector al ICR „Mihai Eminescu”, Dumitru Brăneanu, poet (Bacău), Victor Munteanu, poet (Bacău), Lucian Vasiliu, poet (Iași), Ilie T. Zegrea, scriitor (Cernăuți), Ecaterina Codru, soția poetului.

În cadrul festivalului au avut loc un recital poetic susținut de actrița Margareta Nazarchevici și o sesiune de comunicări. Vorbitorii (Anatol Moraru: „Anatol Codru: aspecte ale sistemului poetic”, Vitalie Răileanu: „Poezia lui Anatol Codru – ieroglife în piatră”, Alexandru Burlacu: „Mitopo(i)etica lui Anatol Codru”, Maria Pilchin: „Anatol Codru – poetul și poezia”) au relevat diverse aspecte ale creației poetice și cinematografice a lui Anatol Codru.

Prezentăm câteva decupaje:

Anatol Moraru: „Exercițiile analitice, realizate până la începutul anilor '90, nu s-au deosebit (cu rare excepții) prin varietate, fiind redactate de cele mai multe ori (după moda timpului) în planul tematico-ideatic, nevalorificate rămânând momentele de substanță novatoare, care îl diferențiau și îl impuneau artistic. De «vină au fost, credem, nu doar limitele, canoanele și dogmele impuse, dar, se vede, și o anumită insuficiență metodologică, generată (și explicabilă, poate) de nesincronizarea cu doctrinele și metodele critice și literare românești și europene, într-un fel spus, nu s-a reușit asimilarea unei tehnici analitice performante, de unde și «patinajul critic» caracteristic epocii. Deși, repetăm, au fost date note mari calității versului său, s-a trecut totuși pasager pe lângă lucruri de importanță, care, sesizate și evaluate la justa lor valoare, ar fi dat, credem, și alte dimensiuni evoluției liricii române din Basarabia din anii '80. Astfel că unui poet modern, de raftul de sus, cum rămâne a fi Anatol Codru, nu i s-a recunoscut spiritul inovator, larga deschidere spre structurile poetice performante.”

Vitalie Răileanu: „Cultivând cu predilecție metafora ontologică și cea etică, autorul *Mitului personal* (în viziunea academicianului Mihail Dolgan) introduce în poezia de la noi un nou tip de metaforă poetică: nu una locală, disparată, limitativă, ci o metaforă absolută, globală, deschisă, care e străbătută de un puternic freamăt vital și care oferă cititorului posibilitatea

de a cunoaște macro- și microcosmul dintr-o perspectivă estetică general-umană”.

Alexandru Burlacu: „Poezia lui Codru șoca, era calificată drept extravagantă. Modernismul ei era sesizat în metaforismul sau în manierismul ei. Noul fenomen poetic necesita noi abordări. Perspective inedite oferea noua critică. Relevantă în cazul poeziei lui Codru e psihocritica lui Charles Mauron, care are ca obiect surprinderea modului de manifestare a *personalității inconștiente* în opera literară. Dacă sunt bine informat, cariera conceptului de mit, privilegiat de „noua critică”, începe, în exegeza de aici, de la eseul „Un mit al pietrei” de Mihai Cimpoi, în cartea lui Codru *Portret în piatră* (1978). Abia după apariția volumului *Mitul personal* (1986), conceptul obține o anumită frecvență în critica universitară. De regulă, particularitățile unei poezii se stabilesc în funcție de doi factori: 1. în funcție de raportul dintre eu și lumea înconjurătoare și 2. în funcție de sistemul de imagini. Ceea ce sare în ochi la lectura poeziei lui Codru este limbajul, imagistica lui. Simplificând mult, traiectul lui artistic începe cu poezia tranzitivă din *Nopti albastre* (1962) trecând ulterior la poezia reflexivă (în volumele *Îndărătnicia pietrei* (1976), *Feciori* (1971), *Portret în piatră* (1978), *Piatra de citire* (1980), *Mitul personal* (1986) (mai cu seamă) și revine cu *Ruperea din neființă* (1999) la o altă stare, calitativ nouă a limbajului tranzitiv, pendulând astfel între stilul aticist și asianic.”

Maria Pilchin: „Poetul nu este nici nostalgicul vechiului, dar nici încântat de prezent nu este. Viitorul este privit și el prin prisma ironică a unui slogan socialist: „Citez: «pentru toate generațiile viitorului/ Nostru luminos (am încheiat citatul)»”. Testamentul pe care îl lasă generațiilor imediat următoare în literatură este unul umanist, unul care ne apropie de numen, de metafizicul atât de absent în textele mai recente: „Astea sunt îndemnurile/ Pe care vi le adresez,/ Domnilor stimați optzeciști/ Și nouăzeciști,/ Eu, care vă salut cu bucurie/ Și cu speranță/ Că o vom mai discuta,/ Că o vom mai rosti/ Componenta și importanța lacrimii/ La acest sfârșit de mileniu...”

După sesiunea de comunicări au fost lansate mai multe apariții editoriale recente: Anatol Codru, *Orga de piatră*, Editura ARC; Anatol Codru, *Clipa veciei*, Editura TIPO MOLDOVA (Iași), 2013; *Anatol Codru: mitul personal*, (eseuri despre scriitor), Editura PRO LIBRA, 2016. Victor Munteanu, *Prizonierul tăcerii*, Ed. Junimea, 2016; Silvia Goteanschi, *Dulcele meu asasin*, Editura Vinea, 2016; Dumitru Brăneanu, *Destrămarea lumii și Gânduri din inima apei*, Editura Ateneul Scriitorilor, 2016.

Premiile literare ale Festivalului au fost acordate scriitorilor: Victor Munteanu, Dumitru Brăneanu, Vitalie Răileanu și Mihai Șt. Poiată.

Grigore CHIPER

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (XIV)

3.VIII. Roma

La întoarcere, intrăm prin biserica Santa Maria dei Miracoli, unul din mai multele lăcașe de cult în arealul Câmpului lui Marte, chiar la intrare pe (acum – la ieșire) Via del Corso. Însă primele biserici vizitate în Roma au fost „San Giacomo in Augusta ” și „Ss. Ambrogio e Carlo”. Când mergeam spre Piața Veneția, „ieșindu-ne în cale”, ele ne-au primit să ne reculegem, dar și să ne reconfortăm, asigurându-ne loc de repaus și răcoare în lungul și... ardentul periplu al acestei după-amiezi. Bolta celei de-a doua a fost pictată de Pietro da Cartona, unul din marii artiști care au împodobit și Catedrala „Sf. Pietru” de la Vatican, unde vom merge mâine.

Iar biserica Santa Maria dei Miracoli e considerată gemene cu biserica Santa Maria in Montesanto, de care o desparte doar Corso, deși ele diferă sub aspect planimetric. Implicit, ambele sunt (și din) rămășițele/vestigiiile a două monumente funerare – Piramida lui Caius Cestius și Piramida Vaticanului, ce aminteau de epoca lui August și plasate la intrarea pe Campo Marzio, unde, spune tradiția, Romul închinase un templu zeului Marte. Aici, sclavii depuseseră rămășițele pământești ale lui Iulius Cezar, după asasinarea acestuia în fața Senatului. (Urmează să vedem acel loc, zis Largo di Torri Argentina, pe str. Plebiscitului). Tot aici, au avut loc funeraliile celuia, ale cărui ultime cuvinte au fost: „Et tu, Brutus?”.

La originea construcției locașului a stat, cică, miracolul salvării de la înec a unui copil, dându-se chiar și ziua extraordinarei întâmplări: 20 iunie 1325. Iar noi ne aflăm pe treptele bisericii după șapte sute fără zece ani. A trecut ceva timp...

Bazilica gemene, Santa Maria in Montesano (închisă fiind, o putem vedea doar din exterior) are și un alt nume, care nu poate să nu intereseze pe unul ca mine: Biserica artiștilor (Chiesa degli artisti). E din sec. XVII.

Din 1953, a devenit sediul pentru „Missa artiștilor”, o inițiativă ce se fila din 1941. Deja de peste cincizeci de ani, în fiecare duminică, se ține această liturghie la care participă personalități din lumea artelor. Aici au loc și funeraliile artiștilor plecați pe Câmpul lui Marte...

Iar această primă zi la Roma, în amurgul ei potolitor de caniculă, pe culmile Zidului lui Aurelian, de unde prinde a se deschide-evantai atât de feeric apusul, s-o închei tot cu versuri de Mandelștam, din 1909: „Aici sunt Capitoliul și Forul, departe,/ Prin veștețirea naturii de-un calm ideal,/ Pe August aud și-n margini de lumi uitate,/ Măr rostogolindu-se – simbol imperial.// La senectute fie-mi tristețea luminoasă:/ Eu m-am născut la Roma, la ea am revenit:/ Toamna de lupoaică-mamă mi-a fost, duioasă,/ Și – lună a lui Cezar – augustul mi-a zâmbit”.

Apoi, mă surprind că, uneori, chiar i-aș putea mulțumi, omeneste, neînsuflețitului computer care mă tot ajută cu generozitate în munca de zi cu zi. De noapte cu noapte, uneori. De cele mai multe ori, dacă îi adresez vreo întrebare, el nu amână răspunsul. Plus atâtea detalii găsite „întâmplător, colateral”, dar care, să vezi, se potrivesc unor (con)texte de care mă simt prins la un moment sau altul. Inclusiv, ale acestui jurnal. Ce frumos-plastic spune, spre exemplu, polonezul Ryszard Przybylski despre forma simbolică a culturii italiene: „Roma înseamnă sinteza eforturilor mai multor generații, care au visat să elibereze omul de destinul său, predestinat de stele, și să prefacă praful într-o sursă permanentă a renașterii. Această victorie asupra destinului, asupra timpului, a oferit posibilitatea de a transforma Roma într-un punct nemișcat al lumii, într-un indestructibil Centru al Existenței. Iată de ce Roma simbolică îi permite omului să dezlege taina existențială”. Dar, atenție la conotația: simbolică. Adică, omul dezleagă taina respectivă în abstracto, în sola mente, în intenție (chiar... delectându-se, admirând!), grație formei simbolice a culturii italiene și a celei umane în general. Tocmai acesta îl și abstrage de la implacabilitatea realității care, totuși, domină omul, și ca destin, și ca timp, și ca... neființă.

Și încă ceva. La întrebarea ce e acela akmeism (de la gr. akme – înalt, superior), Osip Mandelștam răspunse: „E dor de cultura universală”. Acest dor îl resimți cel mai intens în spațiile italiene.

4.VIII. Vatican

În Occident, există, latentă, o concepție cvasi-filosofică, ce ține mai mult de psihologie, totuși, referitoare la ne-cedarea locului în transportul public celor mai în vârstă, doamnelor. În genere, de a nu face concesiile de politețe. De care nu au toți nevoie, ar reieși. Se crede că cei înclinați spre vârsta a treia s-ar simți (chiar) ofensați, dacă li se arată compasiune, dânsii, indiferent de numărul anilor pe care îi au, dorind să se arate în rând cu lumea, ca toți oamenii bine mersi, în bună stare fizică. Apoi feminismul ca tendință obsesivă, ușor arogantă, spre egalitate. Doamnele la vârste aproape venerabile nu acceptă să li se facă daruri ambalate în condescendență din partea mai tinerilor (cum se consideră... unii; la o adică, mai bine le-ar face curte, – asta e mai ușor de suportat, – decât excesul de politețuri...). Dacă unei franțuzoaice i-ai spune, ca la noi, „bunicuțo, i-a te rog loc”, reacția dânsei ar fi imprevizibilă și nicidecum plăcută pentru galanton. Deci, din câte am observat la Siena, apoi la Roma, în public, indulgența, deferența sunt excluse, ele nu trebuie să accentueze diferența de vârste, sex tare, sex frumos. La o adică, de ce nu ar fi

considerate frumoase toate persoanele de orice etate și sex?

Iar în Italia e o stare socială mai specială. De unde și miile de românce care fac menaj în casa peninsularilor longevivi, îi îngrijesc (ei bine, asta deja la vârste și stări fizice când nu-ți mai arde de a face mofturi, când ți se arată condescendență, chiar compasiune...).

Astea îmi vin în minte, în timp ce călătorim cu tramvaiul 19 spre stația lui terminus, care e chiar în apropierea porților Vaticanului (am urcat vizavi de Academia di Romania, în fața Galeriei Naționale de Artă Modernă). În tramvai nu suntem decât vreo șase-șapte călători, locuri libere – berechet.

Ah, dar atenție! – chiar pe bancheta din fața mea – o doamnă frumoasă. Frumoasă și din motivul, îmi zic, că arată fericită. Chiar așa, fericită: chipul îi este nuanțat de un zâmbet visător. Poate chiar prelungit, aievea, din visul din zori în faptul dimineții (e puțin peste ora opt). Zâmbet... îndelung, uitat pe chipul ei smead. La un moment dat, doamna pune brațele pe marginea banchetei din față, întoarce capul spre geam, lăsându-și-l pe brațe, iar zâmbetul visător nu o părăsește, arătând-o fericită. Smeadă, cu coafură scurtă, seamănă mult cu Angela Martin.

La un moment dat, frumoasa doamnă se ridică din spate, întinzându-se drăgălaș, tandru, ca la o trezire din somn. Bea un gât, două de apă din sticla pe care o are la purtător.

Însă tramvaiul pare să se rețină cam lung la stopuri. Astfel că, la al treilea moment dat, doamna își spulberă de pe chip zâmbetul visător, expresia de fericire fiindu-i substituită cu o alta, de oarece nelinește. Prinde a bate ușor cu degetele pe creasta banchetei din față. Cam a nerăbdare bate.

Ah, ce frumoasă era doamna acum câteva clipe, când zâmbetul visător-euforic îi oferea o aură de beatitudine! Numai că încetineala tramvaiului, lentoarea rocadelor culorilor de semafor au stricat totul, îngrijorând doamna, îi adumbriră frumusețea, o făcură ființă aproape obișnuită.

E ora 8.20. În sinea mea, eu unul îi doresc doamnei să nu întârzie la serviciu, de-o fi să meargă într-acolo. Să nu fie muștrată de șef.

Tramvaiul trece Tibrul pe podul Matteotti. Pentru prima oară văd apele care, cică, în timpuri legendare, au purtat încoace, într-un leagăn salvator, ca într-o corăbioară a norocului, pe pruncii gemeni Romulus și Remus, unul dintre care, în junețe, va fi ucis de fratele său Romulus, predestinat să devină întemeietorul Romei.

Trecem Tibrul, mergând spre stația terminus a tramvaiului 19, care e foarte aproape de porțile Vaticanului. Vaticanul cu toate (nenumărate) ale lui, din care noi vom vedea și vom înțelege cât ne va fi dat să

o facem. Suntem fericiți. Dar unde e doamna?... O fi coborât la stația precedentă?...

Revenind din Grecia, colega Daniela Crăsnaru, director de programe la Academia di Romania, spuse că va încerca să obțină pentru noi programarea pentru vizita la Vatican, fără să așteptăm la coada imensă a doritorilor de a intra în acel spațiu binecuvântat și binecuvântător.

Am ajuns în imensa piață Sf. Petru până la ora nouă, însă deja întregul ei perimetru era conturat de coada (în italiană sună mai... nobil: *fila*) celor ce așteptau deschiderea accesului spre înlăuntrul statului pontifical. Iar piața e de dimensiuni impresionate: elipsa ei are axele de 148 și 198 de metri, fiind înconjurată de colonadele stil *Ordine toscano*, cu sensul de „etrusc”, ce reprezintă o variantă simplificată a stilului doric. În complex cu Catedrala, perimetrul arhitectural formează, simbolic, „cheia Sf. Petru”. La ordinul lui Caligula, obeliscul egiptean din centrul pieții a fost adus din Heliopolis și, spune tradiția, ar fi împodobit cercul lui Nero, unde avea să fie ucis apostolul Petru. Este unicul obelisc care s-a păstrat în forma sa inițială până la Renaștere. Romanii din Evul Mediu presupuneau că sfera metalică din vârful lui ar fi, de fapt, o urnă în care se păstrează scrumul lui Iulius Cezar. Este interesant că obeliscul mai are și rolul de *gnomon*, adică de instrument astronomic ce servește la stabilirea meridianului locului și a înălțimii soarelui în dependență de umbra pe care o lasă pe pământ.

În lung de secole, la construcția și reconstrucția complexului gigantesc al Vaticanului au chibzuit, au muncit peste zece arhitecți celebri. Piața din fața Catedralei Sf. Petru este capodopera lui Gian Lorenzo Bernini, care îmbrățișează spațiul cu o succesiune din 284 de colonade, pe ele cu statuile a 140 de sfinți, pe care le vezi, dacă privești chiar din epicentrul ansamblului arhitectonic. De cum faci câțiva pași într-o parte sau alta, de după fiecare colonadă apar altele trei! Astfel, în alternanța optică „apare-dispare” se dezvăluie toate cele patru rânduri de colone.

Când vizitezi Catedrala Sf. Petru, sigur că ești ispitit să urci și pe culmile ei, să vezi de acolo Roma. Dacă dorești să faci 44 de metri cu liftul, dai 7 euro, dacă ții să urci a *pied* toți cei 119 de metri, plătești 5 euro.

Iar eu cred că am trecut cel mai dificil test din viața mea: urcușul spre cupola Catedralei Sf. Petru. Jos, erau tăblii cu avertismente pentru cei care au probleme cardiace, eu însă mi-am zis că, odată cu operația din decembrie trecut, pe mine m-ar viza mai puțin. Iar atenționarea că, cu cât accezi mai sus, cu atât e mai puțin aer, am luat-o, necunoscător, aidoma celei ce ți se întâmplă când urci pe munte: rarefiere. Dar nu! Lipsa de aer, sufocarea ce poate interveni sunt din cauza galeriei strâmte a scării pe care urci! În momentele mai dificile, serpentina ei îți pare interminabilă. Un ghivent fabulos care îți strânge... pieptul! De ce să n-o spui, acolo, mai aproape de Dumnezeu? – te cam încearcă o adiere de panică, ce ar vrea să cuprindă cât mai mult din firea ta. Urcușul este extrem de greu și, la un moment dat, te întrebi, îngrijorat: dar cum se procedează, de se întâmplă ca cineva să cedeze, să-și piardă cunoștința? Cum e salvat, cum e scos de pe această scară atât de îngustă, încât este ca și imposibil să o iei îndărăt, spre coborâș, odată ce șirul de oameni urcă și urcă, iar pentru ca să treci de cei ce avansează nu ai spațiu suficient?... O tânără asiatică, ușor supraponderată, oprește pe o unghie de platformă a scării și, cu bărbia ridicată, respiră des, gâfâit! Cum să o ajuți?! Unii o sfătuiesc să se apropie de o deschizătură nu mai mare de un lat de palmă, pe unde mai răzbate ceva aer. Afară, cred că sunt chiar 40 de grade Celsius.

Dar Mare este Domnul, ne ajută să ieșim la... cer, pe brăul cupolei! (Împreună cu cupola, bazilica are 133 de metri înălțime, 537 de trepte, din care vizitatorul nu urcă doar 36.) Ah, în fine, o boare de vânt! Și fascinantă panoramă a Romei. Cu toate colinele, bogățiile, alternanța de peisaje, cu toată viermuiala în mișcarea ei, aceasta, văzută de atât de sus, întâmplându-se oarecum ralanti, potolită. Pe întreg perimetrul bolții (41,5 metri), aparate de fotografiat, de filmat, tablete, iPhonuri îndreptate spre priveliștile metropolei italiene. Briza celestă revigorează, îți înprospătează memoria, firea întreagă, pentru ca să conștientizezi, înfiorat de

Vatican, Piața Sfântul Petru

emoție, că ești cu adevărat la... înălțime! Aici poți consulta și unele date despre acest splendid și gigantesc edificiu: are o suprafață de peste 15 mii de metri pătrați, pe lângă imensele spații deschise sub boltă existând și 14 mii de galerii de diverse mărimi. În formă inițială, Catedrala a fost construită la indicațiile împăratului Constantin cel Mare, în anii 318-329, având impresionanta lungime, pentru acele vremuri, dar nu numai, de 110 metri (azi, lungimea e de 228 de metri). Se presupunea că locul ales e cel unde se afla mormântul Sfântului Petru, martirul: a căzut victimă cruzimii lui Nero, tradiția spunând că a fost răstignit în cercul împăratului și că ultima dorință a apostolului ar fi fost ca el să fie răstignit cu capul în jos, nefiind demn de o moarte asemănătoare celei a lui Isus Hristos. În secolul al XV-lea, edificiul, care trecuse prin jafuri, diverse intemperii, este restaurat, pentru aducerea lui în bune condiții demolându-se o parte din Colosseum, de unde au fost extrase, spun statisticienii de acum cinci sute de ani, 2 522 de care de material.

Alte date? – în miile de studii și monografii care s-au tot scris despre Sfântul Scaun...

Aici, doar (încă) o impresie: cea de Clepsidră Umană. De Clepsidră prin strâmtoare căreia nu se cern fire de nisip, ci trec oamenii, unul după altul, unul după altul, unul după altul... pare-se la infinit. O Clepsidră orizontală, într-o parte a căreia se află imensa mulțime de oameni, ca cea de la intrările în diverse domenii monumentale, turistice ale Vaticanului – poartă, cadru metalic de control, – strungă îngustă (de Clepsidră) prin care curge lumea. Același lucru și la ieșire: mulțimea – cea mai mare pe care am văzut-o vreodată!–, apoi ieșirea ei, om după om, afară, în stradă... Da, impresia de Clepsidră Umană... Exupery zicea: „Pământ al oamenilor”. Aici: Clepsidră a oamenilor...

De sus, de lângă cupolă, am fotografiat curtea interioară, cuprinsă în mai multe componente arhitecturale ale Vaticanului. În ea, o puzderie de automobile parcate. Vaticanul nu are un aeroport personal, ci un heliport și o cale ferată cu lungimea de 852 de metri, ce unește stația de aici cu rețeaua panitaliană. La stație, ca și în alte locuri importante ale instituției ecleziastice supreme, stau gărzile elvețiene, ca niște soldăței de plumb... multicolor(i): roșu-albastru-portocaliu. Aspectul costumației lor e și azi cel conceput de Michelangelo. Cum să nu-i fotografiezi?!

Vaticanul dispune de propriul domeniu internet și de canale TV prin satelit, însă se folosește de serviciile operatorilor de telefonie, fixe și mobile, italieni.

Probabil, precum majoritatea celor ce hălăduiesc pe aici, și eu consideram, ca de la sine, cumva, că Vatican ar presupune o conotație ce nu are nimic cu toponimia comună, ci însemnă ceva sacramental-ecleziastic, pur religios, de supremă sfințenie creștinească. Însă expli-

cația e mai simplă, chiar una incredibil de simplă: Vaticanul, ca ceea ce semnifică el în magnificența sacralității sale, și-a moștenit numele de la păgânii de care se fereau atât de mult creștinii. Cum s-ar spune, a fost un botez toponimic păgân, nu creștin. Conciliator, însă, se presupune că acest spațiu, păgân-nepăgân, deist-politeist, totdeauna a avut o aură de sacralitate. În general. Dacă nu e să mergem la particularizări, acceptări, contestări etc. O fi venind de la Vaticanos, zeitate păgână, sau de la cel al unor oracole de pe aici (și de foarte cândva), sau de la locul de întâlnire al vrăjitoarelor etrusce, sau că vatican ar fi fost numele unui stejar cu scoarța din bronz, pe care erau gravate diverse texte etrusce... – în fine, cum zice poetul, trebuia să poarte și el un nume pe care lumea i l-a transformat în Renumere...

De pe brăul cupolei Catedralei Sf. Petru încercam să identific colinele Romei. Șapte, se zice. Despre unele m-am documentat când am tradus din opera lui Osip Mandelștam, mare poet îndrăgostit de Roma.

Așadar: Deschide-te, Sesam! Adică, deschide, omule-călător, notebook-ul, și caută citatele din Mandelștam. Doar câteva (din foarte multe posibile):

„Să vorbim de Roma – ce divină urbel/ Cupola prin victorii și-a stăpânit-o./ Să-ascultăm adânc-apostolicul credo:/ Praful e-n spulber, curcubeul rămâne!”;

„Când Ovidiu, cu dragoste-mbătrânită,/ Mesteca Roma cu omătu-n cântare,/ Scria de car cu boi, roata scârțăită/ În năvalnicele convoaie barbare”.

Și tot acolo, la poalele cupolei celui mai mare locaș ecleziastic din lume, și acest catren de Mandelștam:

„Eu stau aici, căci altfel nicidecum nu pot”/ Nu se va ilumina muntele-ntunecat –/ Și duhul lui Luther cel butucănos și orb/ E peste bolta lui Petru de-azur arcat”.

Și tot alte, alte versuri memorabile ale lui Mandelștam...

După actul de „vitejie” care mi s-a întâmplat cu urcușul, trebuie să menționez că de vreo sută de trepte ne-a scutit liftul. Revenind la nivelul de unde te poate prelua liftul (cu același bilet, plătit la urcare), este irezistibil să nu faci și tu coadă la cișmeaua de aici, la trei-patru etaje înălțime. Îți dai apă pe față, pe grumazi, îți umpli sticla, dacă o ai asupra ta, golită acolo sus, pe brăul cupolei.

Retrași în puțina umbră pe care o lasă construcția pentru lift, trasăm, scurtissim, planul perspectivei apropiate. Mai întâi, coborâm în Catedrala Sf. Pietru, să vedem „Pieta” a lui Michelangelo și alte capodopere. Ajuns jos, de dorești, miră-te oarecât, de nu, fii calm, constatativ: altarul Catedralei Sf. Petru este îndreptat spre apus, nu spre răsărit, precum covârșitoarea parte a celor din lăcașele de cult creștine.

EVOCĂRI

ZBORUL FRÂNT AL PROZATORULUI GRIGORE ADAM

de DINU MIHAIL

Cu îngăduința postumă a publicistului și prozatorului Grigore Adam, încerc să-i adun imaginea din “cioburi de-amintire”. Structural fiind exigent cu sine și cu cei din jurul său, nu cred că i-ar fi făcut plăcere aceste rânduri ale mele, totuși bănuiesc că le-ar fi acceptat.

Și încă o paranteză se cere aici. În cazul lui Adam nu putem spune, bunăoară: lui Ics sau Ygrec îi datorăm paginile cele mai serioase, mai documentate despre viața și activitatea prozatorului de la Bălănești. Majoritatea materialelor și documentelor despre Adam, păstrate la Muzeul Național de Literatură “M. Kogălniceanu”, poartă de cele mai multe ori un caracter sumar, dar care, fiind unite mozaical, se pot constitui într-o imagine-sinteză, de ansamblu.

Cunoaștem perfect că numai intențiile bune nu sunt suficiente pentru a realiza ceva durabil. Totuși, ne încumetăm a porni la drum (desigur, fără pretenția de a epuiza tema), fiind călăuziți de ideea că, indiscutabil, cupolele aurite au mai mare valoare decât piatra, dar pe ce-ar sta ele dacă n-ar fi zidurile și temelia? Or, Grigore Adam se află la temelia literaturii noastre postbelice și, precum menționa Haralambie Corbu într-o recenzie prilejuită de editarea volumului “Scrieri” (Chișinău, 1966), o parte din creațiile sale „anticipează într-un fel o anumită categorie de povestiri și romane moldovenești, care au apărut mai târziu”.

COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA

„... Băiețașul aruncă o privire spre căruța, dar nu se ispitește să-i facă drum. Atunci călătorul îl întreabă:

– Ia spune, măi ștregarule, n-ai de gând să-mi faci drum, să-mi treacă căruța?

Copilul îl măsură de la glezne până la creștet, schiță un zâmbet și-i răspunse:

– Aici nu-i vorba de mine, domnule! Vezi doar că eu clădesc un sat și cum pot să dărâm pereții caselor și să fac trecere căruțelor? Poate că mata ar trebui să ocolești casele?

Călătorul rămase uimit de răspunsul copilului.

– Hai să întocmim o învoială, zise atunci băiețandrul. Să-mi răspundeți la întrebările mele. Dacă...

– Sunt gata, acceptă călătorul zâmbind.

– Atunci să-mi spuneți câte fire de păr are căciula mea?

Călătorul izbucni în râs. Un prichindel de-o șchioapă să-l păcălească? Și-apoi să-ți pui mintea cu un copil? Se urcă în căruța și-i porunci vizitiului să ocolească satul de cioburi...

Acest băiețaș isteț era Grigoriță, cel care mai târziu avea să fie Grigore Adam.”

E un fragment din amintirile Mariei Adam, sora scriitorului. Valoarea lui documentară este destul de modestă (mulți copii clădesc sate din cioburi sau cu bățul de răsărită, închipuit Ducipal al lui Alexandru cel Mare, călăresc prin colbul drumurilor). Am apelat la el, pentru că degajă o atmosferă de candoare și are darul de a fi surprins două calități ce l-au caracterizat plenar și pe Adam-adolescentul: îndrăzneala și patima construcțiilor, calități pe care avea să ni le confirme, în 1982, și Vasile Adam, fratele scriitorului.

La Bălănești (Nisporeni) am ajuns pe când șarpele răcorii se furișa tiptil printre frunzele frăgezite de cumințenia amurgului. La marginea satului am întâlnit un grup de oameni, lângă o fântână, de la care am aflat cum să ajung la casa lui Vasile Adam... Cărruia urcă sprinten costișa și iată-mă peste vreo 15 minute deschizând poarta omului care mă interesa, poate chiar aceeași poartă pe al cărei lemn încărunțit de ploi și viscole a zăbovit de atâtea ori mâna lui Grigore Adam.

Flăcările verzi ale troscotului incendiaseră toată ograda, iar un pâl de zarzări troieniți cu voluptate de petale aruncau în stânga și în dreapta pocale de miresme și culoare. Stăpânii erau aca-să. Aflând scopul vizitei mele, moș Vasile a ținut cu tot dinadinsul să trecem în casa cea mare. Recunosc, la început am rămas oarecum nedumerit de insistența sa: “De ce anume în casa cea mare?!” Mai apoi, intrând acolo, am înțeles pe dată gestul său: de pe o fotografie format mare privea la noi, cu viața lui de dincolo de viață, Grigore Adam – cu fruntea parcă nimbată de gânduri, slab și tras la față ca un eremit.

Nu știu dacă e momentul oportun, însă țin să consemnez că la cei 62 de ani ai săi stăpânul casei se mai ocupa uneori cu ispitirea cărților, cunoștea pe de rost o mulțime de poezii și epigrame de Petru Cărare și Stepan Oleinik, era unul dintre vestiții conăcari de prin părțile

locului. El s-a dovedit a fi un interlocutor agreabil. Vorbea despre fratele mai mare (născut la 7 aprilie 1914) cu glasul amenințat de lacrimă:

„– Eu eram mai mic decât bădița Grigore cu șase ani și poate de aceea am scăpat multe întâmplări din viața lui. Știu că nu-i plăcea să-i sufle nimeni în bors, le lua pe toate la inimă, că poate de la asta și i s-a tras boala ceea de inimă ce l-a chinuit ani în șir. În 1921 a fost dat la școala primară din satul nostru și, din câte am aflat eu, a fost un elev silitor, disciplinat. Nu cartea îl căuta pe dânsul, ci el căuta cartea. Că nu degeaba a încheiat cei patru ani de învățătură cu media 9, 8. După asta s-a dus mai departe, la Școala normală din Chișinău.

– A plecat singur, din proprie inițiativă, sau l-a sfătuit cineva să facă acest pas?

– L-a sfătuit Elizaveta Popescu, învățătoarea lui de la școala primară. Cât s-a aflat la Școala normală n-am fost niciodată la Chișinău, însă știu din gura tatei că el trăia la un fel de internat. Tata ne-a mai spus un caz din viața de elev a fratelui. Odată a căzut la pat grav bolnav de inimă. Conducerea școlii era cât pe ce să-l trimită acasă, într-un fel să scape de dânsul, însă el nu s-a dat bătut: „Eu învăț aici, tata plătește bani grei pentru asta, deci fiți buni și mă lecuiți ca să-mi continui învățătura”. Și conducerea școlii n-a avut încotro, a bătut în retragere.”

Este în maniera lui Grigore Adam o asemenea replică. Temeritatea, ironia, autoironia și nonconformismul – fie-mi îngăduit să cred că asta e una dintre posibilele definiții ale inteligenței superioare – l-au caracterizat dintotdeauna. Edificator în acest sens este și articolul “Lupta-n perspectivă” – un portret în avaluante al societății de consum, – articol scris în 1936, adică pe atunci când semnatul lui împlinise de-abia 22 de ani:

Generații ce vă ridicăți! Purtați pe față și în suflete pecetea și stigmatul unui păcat sub apăsarea căruia vi s-au muia energiile!

Totuși voi sunteți garanția perpetuării steagului în vâlvătaia roșie a arderii. Vă incumbă sarcina și cinstea de a da istoriei un nou conținut – acela al unei noi epoci într-o nouă istorie.

Sunteți spectatori cei mai formidabile tragedii. Sunteți martorii celor mai neașteptate prefaceri, constituiți materialul unei lumi prea râvnite, prorocite și prea condamnate.

Sub ochii voștri se macină fără condescendență furia decadenței. Interesul individual și calculul rece și-au dat mâna într-un diabolic rânjet și au început să danseze hidos deasupra acestei lumi pline de țărâna meschinăriilor(...).

Până nu-i târziu, generații aflate la începutul drumului, suflecați-vă mâ-necile, încordați-vă mușchii și după ce veți fi ascultat, cu mare băgare de samă, porunca realităților, porniți la lupta de exterminare a tot ceea ce nu-i decât rușine pentru regnul omenesc.

După cum e lesne de observat, verbul corosiv, mobilizator, pedagogic din întreaga publicistică a scriitorului e transpus într-un stil foarte îngrijit, cu reflexe aforistice, ceea ce denotă că Adam avea oroare de grabă și improvizatie, că a făcut lecturi sistematice, serioase – toate acestea vrând parcă să ne sugereze unul dintre credo-urile sale: autoperfecționarea încetează odată cu ultima bătaie a inimii. Că a fost anume așa vin să ne-o confirme amintirile lui Zaharia Burlacu, unul dintre colegii săi de la Școala primară: „1932. Sfârșit de august. Numai ce sosisem la școala normală din Chișinău... Din primele zile am făcut cunoștință cu mai mulți băieți. Unul dintre ei mi-a atras atenția mai mult, datorită unui șir de pricini: fire închisă, făcea din când în când explozie. Asta se întâmpla mai ales dacă vreun profesor sau chiar vreun coleg se deda la acte de nedreptate. În timpul liber citea cu mare nesaț literatura artistică antică greacă și latină, studia filozofia germană și cea materialistă franceză.”

SCRIITORUL LA MATURITATE

„În timpul Marelui Război pentru apărarea Patriei eu lucram la redacția gazetei «Moldova socialistă» ce se afla la Moscova. Tot acolo lucrau Emilian Bucov, Bogdan Istru. Odată redacția a primit și povestirile lui Grigore Adam “Pe Valea Socilor” și “La fântâna Tomulesei”. Le-am citit și recitat împreună. Ne-au plăcut foarte mult. Fără oarecare schimbări, povestirile au fost publicate. Peste vreo zece zile am început a primi scrisori de pe front și din spatele frontului. Cititorii moldoveni laudau povestirile lui Adam, se interesau: “Cine-i el, și unde-i el?” (Ion Canna, 30 mai 1966, Chișinău).

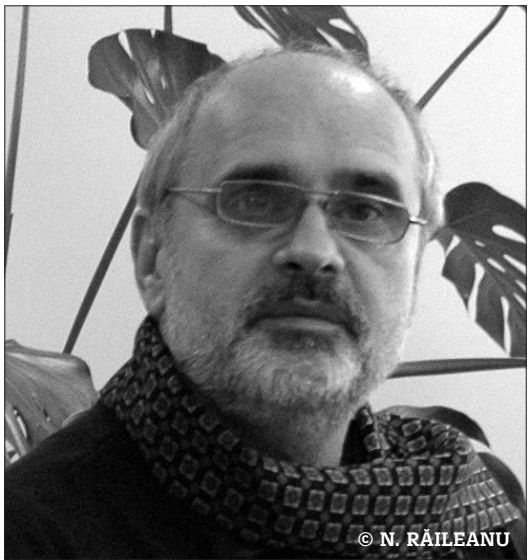
În această perioadă Grigore Adam se afla în orașul Tașkent și era angajat la o

PROZĂ

NUMELE FIULUI*

de ANATOL RURAC

© N. RĂILEANU

uzină. În toamna anului 1943 a plecat la învățătură la Institutul pedagogic moldovenesc din Buguruslan. Apoi, în martie 1944, este chemat la Moscova pentru a contribui la pregătirea manualelor destinate școlilor moldovenești. În toamna aceluiași an vine în Moldova și este angajat la cotidianul “Moldova socialistă”.

Adam a lucrat la ziarul nominalizat până în primăvara anului 1946. Între timp fusese primit în Uniunea Scriitorilor din Moldova, ceea ce îi accentua sentimentul tonic al utilității sociale. Dar șuietul coasei fatale se făcea tot mai auzit... Este internat la Spitalul central din Chișinău. Zaharia Burlacu, prieten fidel, mărturisește: „*L-am vizitat acolo. Răsufleta greu. Am stat lângă patul lui ore. Nu-i dădeam voie să vorbească: aceasta îi îngreua respirația. Îmi spunea că nu vrea și nici nu crede că are să moară: “Prea mult mai am de făcut. Prea puțin am făcut până acum pentru obște ca să mor cu sufletul împăcat”.*”

La 22 iunie 1946 Grigore Adam, aflat în deplină forță de creație, a murit de miocardită. La numai 32 de ani, s-a dus să se odihnească sub ciresul crescut peste amintirea înaintașilor săi. Și tocmai el, care avea atâtea planuri, care iubea atât de tare viața, încât în 1936 îi închina rânduri vibrante: „*Viața-i manifestarea superioară a materiei. De voiți să vi se spună că trăiți cu adevărat, faceți ca să se știe până departe... peste albeața secolilor flotanți, faceți-o prin lupta voastră ce va însemna gloria și victoria adevăratei note omenești!*”

ACORD FINAL FALS ILUMINIST

Cineva ar putea să întrebe: “Cui servesc aceste rânduri?” Ele vor să servească o idee, o idee care nu are meritul noutății: nivelul de cultură al unui popor, al unei colectivități este direct proporțional cu respectul său față de înaintași. Nu îndemn pe nimeni, categoric, la o atitudine față de predecesori ce ține de idolatrie. E vorba de altceva: “*Sălbătăcia și ignoranța nu respectă trecutul, târându-se numai în fața prezentului. Lipsa de respect față de strămoși este prima dovadă a inculturii și imoralității*” (A.S. Pușkin).

Uneori noi (uneori destul de des), generația consumerismului care ne-a transformat (consumismul, desigur) în hamali materialişti ai propriului trup, uităm demnitatea în ascensor, trecem nepăsători pe lângă ofranda de dăruire a predecesorilor și ne facem a nu înțelege că, plecând de la cunoașterea înaintașilor, se ajunge, de fapt, la cunoașterea noastră, ceea ce conduce la acea largă înțelegere, solidaritate ce asigură un suport mental superior, un optimism spiritual pe care omul modern trebuie să-l atingă în scopul suprem al viețuirii sale. Măcar și pentru faptul că Viața este singura formă de victorie asupra Morții, care e maladia maladiilor: atât a celor bolnavi din punct de vedere fizic, cât și a celor sănătoși-tun. „*Moartea, în miezul ființei, / plânge în noi*” (Rainer Maria Rilke).

Traversând densitatea timpului dominat de fiorul emoțiilor, cel al copilăriei, Liucu crește încetul cu încetul. Descoperă pas cu pas mișcări și fenomene încă ne-nțelese în MULTIVERSUL ce-l înconjoară, devenind tot mai curios la lucrurile pe care acesta le presară încet, încet peste tot, dar niciodată clar, parcă nici nu observi cum și-ar face apariția. Iată și acum, vede sus, sus de tot, un cerc, de luni și luni îl pândeste, apoi i se pare că sunt două, dar nu-i sunt clare, nici ce înseamnă ele și de ce se repetă din zi în zi, din noapte în noapte. Este mereu intrigat de ce acest oval, sau aceste roți care – primul în lumina zilei, cel de-al doilea în misterios-întunecata noapte – fac un popas, amândouă sprijinindu-se pe pădurea Negrinților? Ce-o mai fi și asta, Negrinți? Și de ce anume așa se numește, nu altfel? La cercul de zi, Liucu abia de se poate uita prin crăpătura ochilor, printre gene, punându-le insistent la treabă. În schimb, la cel de noapte se uită pe săturate. Descoperă pe el munți, figuri umane, diferite ciudățenii ce i se arată sau poate doar i se năzăresc? Toate, venind dinspre acel ochi uneori deschis, creând o circumferință perfectă, altă dată închis pe jumătate. L-a văzut și în formă de potcoavă, posibil de „cai morți”? Să fie aceiași, mereu pomeniții „cai verzi de pe pereți”?... Și oare, de acolo din sus, nu cumva și el este urmărit, și dacă da... de cine atunci? Nu, n-o să mai afle nicicând... ori poate, totuși, vreodată!?

Stăteau în doi, din zi în noapte. Asta după ce Dinu a desfăcut cutia aia, ca să-l scoată pe cel ce vorbește în ea. Iar Luca era cât pe ce să-l omoare în bătai. Că i-a făcut bucați aparatul de radio „РОДИНА”. Acum doar stau în curte, foarte cuminiți, admirând cum discurile acelea nu-și dau rând, vin brusc de după copacii de salcâm

și nuci înalți, dinspre grădina babei Parasca. Apoi încet, unul pe parcursul întregii zile, altul noaptea întreagă se mișcă parcă pe neobservate, dar foarte precis, căci ei au descoperit, au fixat și au observat acea sferă mică ce ticăia mereu uitată pe masă. Despre care nu știu de ce ăia mari au botezat-o ceas? Un obiect care, la anumite intervale fixate în liniuțele ciudat de îmbârligate, îi anunță gălăgios un lucru important, că a „bătut ceasul...”. Cercul de deasupra capetelor lor a și ajuns, chiar acum, într-un loc ochit de ei. Acum se ridică deasupra satului. La o altă cifră este exact deasupra pădurii Negrinților, apoi iată-l peste un timp scurt, ei știu precis când, pe linia dreaptă a pământului. Ba chiar sunt siguri că poți pune mâna pe el. Era deja seară în toată legea, când, tot într-o fugă, țin direcția spre pădurea Negrinților: să prindă Soarele! Istoviți, au ajuns într-un sfârșit, abia trăgându-și sufletul, la marginea pădurii, apoi se vor prinde de acea coamă dreaptă... ca să rămână în cele din urmă cu o mare dezamăgire. Căci soarele, șiretul, stă deja cocoțat pe o altă pădure – n-o fi oare cea cu brazi, de pe dealul Țetină a Roșii, tocmai de la marginea Cernăuților? Acum totul devine clar. Înțeleg că o fi prea departe. Ca apoi să cadă încet, încet jos de tot, făcându-se cercul dispărut. Ei însă nici nu au observat cum s-au lăsat prinși în ghearele întunericului. Tremurând de frică, pornesc amărâți spre casă pe-un drum ce li se pare extrem de lung. Bănuind că, și de data asta, părinții au ridicat satul în picioare, căutându-i.

(...) Timpul se strânge pe neobservate ori poate se dilată... Sau stă și ne urmărește cum ne topim... Trecând copilul mereu prin tainele vieții. Amestecându-le pe toate, acum, sub un soare ce frige infernal, când el a venit cu Chilina pe valea Șesului. Să

pună cânepa la murat. O, această cânepă! El participă în viața ei de la semințele pe care le aruncă în pământ până la lăicerul cu care se învelește. Câtă poezie va descoperi în scurta ei viață! Câte a învățat el alături de ea. Iată, și în aceste clipe trece printr-un nou început...

Chilina e departe în susul apei. El înoată, mai mult târându-se prin mâl, ori apucându-se de pietre, prin locuri unde apa e de tot la suprafață, și ajunge destul de departe în josul apei. Și ridicând ochii de la nivelul valurilor pe care tot el le provoacă, prinde o imagine cum nu i-a mai fost dat să vadă. O scenă care-l vrăjește. O! cu câtă atenție urmărește cum Costea iese din apa râulețului, scoțându-si hainele din care sar stropi strălucitori, dezgolindu-și corpul ars de soare, înnegrit, după care o trage după sine pe Chilina, care e și ea într-o cămașă la fel de udă prin care se străvede un corp alb ca varul, modelat mlădios. Flăcăul însă îi sfâșie, cu câteva mișcări hotărâte, și acel ceva străveziu de pe ea. De ce ar face-o, Liucu nu înțelege. În schimb simte că tocmai i se întâmplă ceva neobișnuit, corpul i-i cuprins de-o fierbințeală dulce, iar cocoșelul i-a crescut ca pe drojdii, prefăcut într-un creionas vârtos.

Rămasă în pielea goală, Chilina pare și mai fermecătoare. Între timp Costea o aruncă pe iarba de un verde ca smaraldul, de-au sărit stropi de apă în toate părțile, iar corpurile lor au și început să vibreze. Încolăcit de picioarele ei puțin ridicate din genunchi, flăcăul se mișcă foarte apăsător deasupra-i, scoțând sunete misterioase, ce-i tulbură frageda lui rațiune... care nu-l poate lămuri ce se petrece acolo, între cei doi... dar și mai mult, ce-i cu focul acesta din el... și de ce nu s-ar îndura în veci să-l stingă.

* Fragment din romanul DUBLU 57, în lucru.

FOTOGRAFIE |
NICOLAE RĂILEANU

Nicolae Popa și Ieromonahul Savatie (Ștefan Baștovoi). Duhovnicească.

AVANPREMIERĂEDITORIALA

MĂRIREA ȘI DECĂDEREA BOLII PARKINSON

de SVETISLAV BASARA

SVETISLAV BASARA, NĂSCUT LA 21 DECEMBRIE 1953 ÎN LOCALITATEA BAJINA BAȘTA DIN SERBIA, ESTE UNUL DINTRE CEI MAI IMPORTANȚI PROZATORI SÂRBI CONTEMPORANI. ESTE AUTOR A PESTE PATRUZECI DE VOLUME DE POVESTIRI, ROMANE, ESEURI ȘI PIESE DE TEATRU. VOLUMUL *CONSPIRAȚIA BICICLIȘTILOR/FAMA O BICIKLISTIMA* (1987) A FOST CONSIDERAT CEL MAI BUN ROMAN AL DECENIULUI NOUĂ AL SECOLULUI TRECUT. PENTRU ROMANUL *MĂRIREA ȘI DECĂDEREA BOLII PARKINSON/USPON I PAD PARKINSONOVE BOLESTI* I S-AU DECERNAT PRESTIGIOSUL PREMIU AL REVISTEI „NIN” ÎN ANUL 2006, PREMIUL BIBLIOTECII NAȚIONALE DIN SERBIA PENTRU CEL MAI CITIT ROMAN AL ANULUI 2008 ȘI RENUMITUL PREMIU „LAZA KOSTIĆ” ÎN 2007. PIESELE SALE DE TEATRU SUNT JUCATE PE MULTE SCENE ALE LUMII, IAR CĂRȚILE LUI SUNT TRADUSE ÎN ENGLEZĂ, FRANCEZĂ, GERMANĂ, MAGHIARĂ, BULGARĂ, ITALIANĂ ȘI MACEDONEANĂ. ÎN PERIOADA 2001-2005 A FOST AMBASADOR AL SERBIEI ÎN CIPRU. ACTUALMENTE LUCREAZĂ CA JURNALIST LA COTIDIANUL *DANAS/AZI*, SEMNÂND ARTICOLUL DE FOND.

Laurenti Akakievici Parkinson nu mai pierde vremea. Îi scrie lui Dostoievski. Îl invită să se apuce de treabă. Scrisoarea, printr-un miracol, a fost păstrată integral.

„Mult stimat Fiodor Mihailovici, Venerabile,

Aveți cunoștință de vechea mea dorință de a mă include într-unul din romanele viitoare ale Domniei Voastre. Pe de altă parte, cunosc principiul dumneavoastră conform căruia folosiți în exclusivitate personaje fictive în proza pe care o scrieți. Înțeleg foarte bine acest punct de vedere. Dacă ați face o singură concesie, dacă în intrigile folosite de dumneavoastră ați include o persoană concretă ori – Doamne ferește – o femeie, acest lucru ar fi începutul procesului de degradare a prozei realiste și transformarea acesteia în realitate. Iar asta este un fapt pe care dorim să-l evităm cu orice preț. Eu, din păcate, nu am talent de scriitor, însă uneori am viziuni... Poate că ar fi mai bine spus: datorită consumului exagerat de alcool, care are drept consecință o tulburare a simțurilor, uneori sunt martorul unor viziuni care, am convingerea, se vor petrece aidoma în viitor. Fiul meu, Demian Lavrentievici, consideră că sunt bolnav, dar că aceste viziuni ar fi veridice. Ba mai mult, el afirmă că sunt înzestrat cu aceste viziuni tocmai datorită bolii. După părerea lui, sănătatea este o amăgire, o automulțumire, o stare de un egoism infernal, care ne împiedică să vedem lucrurile așa cum sunt ele în realitate. Iar eu îl cred. Esența viziunilor la care sunt eu martor se referă la răspântia istorică la care se află Rusia. Fără să fie conștientă de acest fapt. Ne aflăm, domnule Fiodor Mihailovici, în fața unei alegeri decisive: ori un individ bolnav și o societate sănătoasă; ori un individ sănătos și o comunitate bolnavă. Nu există o a treia cale. Iar cea de-a doua – un stat de atleți cruzi și răutăcioși – nu este o cale de urmat, ci una absurdă. Căci grija pentru sănătatea personală, menținerea organismului în stare bună, mai ales atunci când devine fenomen în masă, slăbește coeziunea socială și duce la absența unei etici absolute.

Statul este o chestiune prea serioasă pentru a putea fi lăsată pe mâna juriști-

lor și a filosofilor. Și tocmai acești domni au impresia că sunt cei mai îndreptățiți să se amestece în treburile de stat. Caracterul abstract și speculativ al acestor profesii, cu alte cuvinte, superficialitatea lor, este cauza decadenței în creștere. În sistemele filosofice și în codurile penale, lucrurile par că se află la locul lor, dar cursul vieții reale curge în sens opus. Filosofii și juriștii pleacă de la o premisă greșită, conform căreia comunitățile sunt alcătuite din oameni sănătoși la minte și la trup și că în aceste comunități de oameni bolile trupului și ale minții reprezintă un dezechilibru al sistemului, un pas lateral, o anomalie. Este o eroare periculoasă. Boala este un sistem, iar sănătatea o iluzie. Mila Domnului, un soi de anestezie cerească, ia în considerare slăbiciunea naturii noastre umane și ascunde boală până când nu ajungem la maturitate și nu avem capacitatea de a analiza calitățile ei tămăduitoare. În prezent însă, există din ce în ce mai puțini oameni care sunt în stare să se confrunte cu propriile lor boli. E aproape imposibil să găsești un bolnav care să nu bombăne, să nu pună întrebarea idioată „de ce mi se întâmplă mie una ca asta?”; iar ca lucrurile să fie și mai deprimante, chiar și ofițerii superiori merg la doctor și se supun controalelor medicale umiltoare...

Toate acestea sunt consecința disprețului modern față de război. Intelectualii noștri, școliți în Occident, promovează săpunul ca un mijloc profilactic și nu războiul. Dar săpunul este neputincios să lupte împotriva bolii noastre. În cel mai bun caz ne face mai curați, mai parfumați, ceea ce înrăutățește starea bolii. Săpunul nu ne folosește la nimic. Așa cum ați scris în articolul Oare ne salvează sângele vărsat: „Dimpotrivă, mai degrabă pacea, o pace îndelungată, l-ar transforma pe om într-o fiară crudă decât războiul. O pace îndelungată cultivă trivialitatea, lașitatea și un egoism brutal și excesiv. Și – ceea ce e cel mai important lucru – o întrerupere a activității minții. În timpul unei perioade îndelungate de pace doar exploatorii poporului se îngrașă.”

(...)

Venerabile Fiodor Mihailovici, dacă nu se vor lua măsuri urgente, la Kremlin se va instaura Satana.

Fiul meu, Demian Lavrentievici, lucrează cu entuziasm la politizarea maladiei noastre din moși-strămoși, la transformarea acesteia într-un program politic. Ba mai mult – într-o idee. (În anexa scrisorii se află pamfletul lui Filosofia politică a maladiei lui Parkinson.) Esența doctrinei sale este necesitatea absolută a războiului sfânt purtat de cei bolnavi împotriva imperialismului celor sănătoși. Dumneavoastră știți bine cu cât dispreț sunt priviți bolnavii în Rusia și, probabil, și în altă parte. Ei sunt aici oameni de rangul doi. Aduceți-vă aminte cum sunt îmbrăcați în zdrențe și halate decolorate, ca să fie umiliți până la sârșit. Cum sunt obligați să zacă în pat toată ziua, deși zăcutul și lenevitul în pat este ultimul lucru de care are nevoie un om bolnav. Cum sunt îndopați cu medicamente dubioase, mai precis, cu otrăvuri și narcotice, care le scad imunitatea și mecanismul de autoapărare. Am decăzut atât de mult, încât boala este percepută ca o crimă. Deși e doar o culpă. Dar nu culpa celor bolnavi, ci a celor sănătoși.

Spitalele noastre sunt niște pușcării în care este întemnițată tocmai ideea despre această culpă.

Domnule Fiodor Mihailovici! Venerabile! Haide să pornim războiul împotriva realității. Dumneavoastră, numai Dumneavoastră și Geniul dumneavoastră, Talentul Dumneavoastră, charisma și influența Dumneavoastră pot aprinde flacăra îndreptăței revoluții a celor bolnavi. În caz contrar: vom asista la o revoluție a celor care se închină sănătății. Toate acestea le-am văzut în viziunile mele. Nu vă pripiți să spuneți: Parkinson delirea-ză. Ar fi greșit. Nu am nicio legătură cu asta. Eu doar am observat. Poate că și seamănă a delir, poate că și este vorba de delir, dar foarte curând acestea vor deveni o realitate rusească. Nici măcar nu avem nevoie de viziuni. În calitatea Dumneavoastră de bolnav experimentat și de om genial, cu siguranță că urmăriți semnele vremurilor și remarcați cum a crescut grija pentru sănătatea națiunii (ce minciună grosolană!), ceea ce conduce la faptul că aceeași națiune e din ce în ce mai bolnavă. Fiecare spital nou are drept consecință o nouă boală închipuită. În spatele acestor boli fictive (dar la fel de neplăcute) nu mai suntem în stare

să recunoaștem adevărata noastră boală fatală; de aceea toate tratamentele sunt greșite și contraindicate, căci adevărata noastră boală conține în esența ei și leacul potrivit.

Adică – pocăința.

La fel cum Moise s-a ridicat împotriva chipurilor cioplite, Dumneavoastră ar trebui să conduceți revolta împotriva idolilor de boli închipuite. Trebuie doar să scrieți o capodoperă. Un roman în care să încapă întreaga Rusie. Un roman care să se identifice perfect cu teritoriul Maicii noastre. Un roman în care personajele să fie toți rușii morți și vii. Dumneavoastră trebuie doar să scrieți viitorul Rusiei. Căci dacă lucrurile sunt lăsate în voia stihiiilor, Rusia se va transforma într-o colonie de pușcăriași. Iar copiii noștri vor trăi în miezul viziunilor mele. Ori în mijlocul halucinațiilor. La alegere.

Bineînțeles că un asemenea demers, de a scrie un roman care să cuprindă întreaga realitate rusească și s-o apere de influențele păguboase ale Occidentului, de la introducerea noilor unități de măsură, a ateismului, a schimbării calendarului, a inovațiilor în ortografie și alte lucruri similare, un asemenea proiect solicită mulți bani și o echipă numeroasă de ajutoare. Banii n-ar trebui să fie o problemă. Și anume, eu de ceva vreme, în afară de moșia mea, vând și moșiile altora din guberniile apropiate. Ca să vă pot finanța romanul și ca să salvez acele moșii. Acestea, după cum v-am spus, vor fi foarte repede luate cu japca de la proprietari și transformate în comunități de păcătoși, dacă proiectul nostru dintr-un motiv sau altul nu va izbândi. Dacă însă vom reuși, proprietățile vor fi corect returnate proprietarilor de drept.

În plus, în casa mea de vacanță se află și alchimistul Kalakurov, care experimentează transformarea metalelor în aur. Până în prezent nu a avut succes. Însă sperăm că va reuși. În orice caz, nu vă faceți griji pentru bani.

În așteptarea acceptului Dumneavoastră de a demara acțiunea noastră salvatoare, cu cordialitate, al Dumneavoastră, L. A. Parkinson.”

*Fragment din romanul *Mărirea și decăderea bolii Parkinson* de Svetislav Basara, în traducerea Octaviei Nedelcu, în curs de apariție la Editura Cartier.